

MATKA PUUTARHAAN

– suomalaisen puutarhamatkailun jäljillä

Mari Liimatainen
Maisteritutkielma
Kulttuuriympäristöntutkimuksen koulutusohjelma
Taiteiden ja kulttuurintutkimuksen laitos
Jyväskylän yliopisto
2016

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä – Author Liimatainen Mari	
Työn nimi – Title Matka puutarhaan - suomalaisen puutarhamatkailun jäljillä	
Oppiaine – Subject Taidekasvatus	Työn laji – Level Maisteriopinnäyte
Aika – Month and year Marraskuu 2016	Sivumäärä – Number of pages 115 (sis. liitteet)
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tutkimus on katsaus yhteen kulttuuriympäristön osaan, puutarhaan, matkailun näkökulmasta. Puutarhamatkailu on osa puutarhailmiötä. Kyseessä on tapaustutkimus, jossa puutarhamatkailu nähdään matkailuilmiön tutkittavana osana. Tutkimusaihetta lähestytään matkailun ja puutarhan tutkimuksen kautta.</p> <p>Vaikka puutarhaharrastus on lisääntynyt yleisen länsimaisen vaurastumisen myötä, puutarhat ovat yhä melko tuntematon osa rakennettua kulttuuriympäristöämme. Osaksi kyse on epäilemättä tiedon puutteesta – onhan länsimaista puutarhaa ja sen merkitystä tutkittu vain vähän. Puutarhan merkitystä ja arvottamista lähestytään tutkimuksessa taiteen tutkimuksen ja toiminnallisuuden kautta. Kotimaisia puutarhamatkailukohteita tyypitellään niiden historian perustella.</p> <p>Tutkimus tarkastelee kulttuurimatkailun linjauksia ja pohtii niiden sovellettavuutta puutarhamatkailuun. Puutarhamatkailun kehittämisen perustana nähdään mm. kohteiden saavutettavuuden ja vierailukokemuksen kehittäminen.</p> <p>Tutkimus näkee matkailun merkityksellisenä maailman kulttuuriperinnön suojelemisessa ja kehittämisessä, sekä sen sivistyksellisten arvojen vuoksi. Puutarha nähdään voimavarana ja puutarhamatkailu mahdollisuutena.</p>	
Asiasanat – Keywords kulttuurimatkailu, kulttuuriympäristö, puutarha, puutarhamatkailu, matkailu, kokemus	
Säilytyspaikka – Depository	
Muita tietoja – Additional information	

ABSTRACT

The aim of this case study is to increase our understanding of gardens and garden tourism in Finland. The main research question is how the Finnish garden tourism could develop. What kind of gardens attract us? What kind of qualifications gardens need when they serve as visiting destinations?

The answers are pursued by exploring garden tourism and garden destinations of Finland and the rest of Europe, mainly Great Britain. The research material includes existing studies and literature about both tourism and gardens. The practical knowledge as garden visitor and working with garden tourism in small family business has been the main impulse for this study as well as the love for gardening and gardens.

There is a great lack of studies about garden tourism and philosophy of the Occidental gardens and gardening. This study hopes to take part to the domestic conversation about the significance of the everyday environment as well as to pay attention to all the possibilities of Finnish gardens and garden tourism.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	9
2	TUTKIMUKSESTA	11
2.1	Keskeisiä käsitteitä.....	11
2.2	Aiemmasta tutkimuksesta ja lähdeaineistosta.....	18
2.3	Tutkimusstrategiana tapaustutkimus.....	25
3	MATKAILUSTA.....	30
3.1	Matkailun linjauksia.....	31
3.2	Kulttuurimatkailun kehittämisestä	35
3.3	Matkoista ja matkailijoista.....	37
4	PUUTARHASTA	51
4.1	Puutarhan merkityksestä	51
4.2	Puutarhan esteettisyydestä.....	56
4.3	Kotimaisen puutarhan ominaispiirteitä.....	63
5	POHDINTOJA PUUTARHAMATKAILUSTA	81
5.1	Esimerkkejä puutarhamatkailukäytänteistä	81
5.2	Puutarhakohteen näkökulma	90
5.3	Vierailijan näkökulma	97
6	YHTEENVETO.....	103
	LÄHTEET	106
	LIITE 1	
	LIITE 2	

1 JOHDANTO

Viivytellessäni Givernyn poluilla mietin, miten onnellinen Claude Monet onkaan ollut puutarhassaan – paratiisissa. *Paikan henki*¹ ja tunnelma koskettivat syvästi, enkä olisi millään halunnut lähteä pois. Olisin voinut unohtua myös Sissinghurstin puutarhaan. Kokemus oli voimakas kuten Givernyssä, mutta silti erilainen. Mietin, miksi. Mikä puutarhoissa oikeastaan tekee lähtemättömän vaikutuksen?

Vahva luonnon läsnäolon tunnistaminen ja hurmioituminen ovat tuttuja myös oman puutarhan hoitajalle. Ennen aamukahvia pikaisesti ulkona piipahtamaan lähtevä huomaakin iltapäivällä edelleen olevansa pihalla yöpaidassa. Mikä ihme puutarhassa oikein viehättää?

Tutkimuksen tausta

Länsimainen taloudellisen hyvinvoinnin lisääntyminen on kasvattanut mielenkiintoa puutarhoja kohtaan. Olen usein ihmetellyt, miksi puutarhat nähdään merkityksellisinä muualla Euroopassa, mutta meillä Suomessa niitä ei edelleenkään arvosteta samassa määrin. Arvostuksen puute ilmenee esimerkiksi vaikeutena kuvata, mitä puutarha meille merkitsee.² Miksi luonnontilainen luonto on meille tärkeä, mutta eivät puutarhat? Millainen oikein on oma puutarhasuhteemme?

Kimmoke tämän tutkimuksen tekemiseen nousi huomiosta, että länsimaista puutarhaa on sen pitkästä historiasta huolimatta tutkittu ihmeen vähän.³ Aiheen valintaan vaikuttivat käytännön kokemukseni puutarhaharrastajana ja puutarhamatkailualan toimijana. Mikrotason perheyrytyksemme on harjoittanut puutarhamatkailutoimintaa vuodesta 2007 alkaen.⁴ Päätinkin lähestyä puutarhaa puutarhamat-

¹ Mm. Heininen-Blomstedt 2013, 187. Paikan hengen (*genius loci*) käsitettä käytetään kuvaamaan jonkin tietyn paikan luonnetta, identiteettiä tai tunnelmaa.

² Kalliovuo 2010, 32 viittaa Cooper 2006.

³ Mm. Bauer-Krösbacher & Payer 2012, 7, Benfield 2013, 1 ja Kalliovuo 2010, 4.

⁴ Vanha Kilkkilä 2012.

kailun kautta, jonka koin hedelmällisenä tutkimusaiheena matkailun toimialan ollessa tässä ajassa erityisen dynaaminen toimintakenttä. Matkailun suosio on kasvanut elintason kohoamisen myötä ja kiinnostuksen etenkin kulttuurimatkailua kohtaan arvioidaan edelleen lisääntyvän.⁵

Suomalaisten puutarhamatkailu on suuntautunut enimmäkseen ulkomaille kotimaanmatkailun sijasta. Englannissa sen sijaan puutarhat kiinnostavat ulkomaisten vierailijoiden lisäksi ennen kaikkea englantilaisia harrastajia.⁶ Perinteisesti Suomen puutarhamatkailu on liittynyt pääosin historiallisiin kohteisiin ja toimijakenttä on laajentunut vasta viime vuosina. Kotimaan puutarhamatkailu kaipaakin kehittämistä ja hyviä toimintamalleja, kuten mm. Puutarhaliiton toimitusjohtaja Katariina Lassheikki on todennut.⁷

Millainen sitten on suomalainen puutarha? Millainen puutarha koetaan kauniina ja millaiset puutarhat kiinnostavat vierailijoita? Mitä on suomalainen puutarhamatkailu ja kuinka sitä voisi kehittää? Tässä tutkimuksessa lähden matkalle puutarhaan ja etsin vastauksia heränneisiin kysymyksiin.

⁵ Matkailunedistämiskeskus 2014, 6-9.

⁶ Benfield 2013, 166. Benfieldin päätelmän mukaan 50% Britannian kansalaisista vierailee vuosittain Britannian puutarhoissa. Vuonna 2009 puutarhoissa kävi 39,1 miljoonaa vierailijaa, joista kotimaisia kävijöitä oli 33 miljoonaa ja ulkomaisia 6,1 miljoonaa. Tilasto ei kerro koko totuutta kävijämääristä, koska puutarha on merkittävässä osassa myös monessa historiallisessa kohteessa, joissa käy vuosittain 43,1 miljoonaa kotimaista vierailijaa.

⁷ Lassheikki 2015

2 TUTKIMUKSESTA

Tässä luvussa määrittelen käyttämiäni keskeisiä käsitteitä, jotta lukijan olisi helpompi astua puutarhan ja puutarhamatkailun maailmaan. Esittelen aiheeseeni liittyvää aiempaa tutkimusta, sekä keskeisintä käyttämäni lähdeaineistoa. Lopuksi kerron vielä tarkemmin lähestymistavoistani ja tämän maisteriopinnäytteen rakenteesta.

2.1 Keskeisiä käsitteitä

Eurooppalaiseen maailmankuvaan juurtui kristinuskon myötä Eeden, paratiisi, jossa kasvoi ”kaikkinaisia puita, ihania nähdä ja hyviä syödä”.⁸ *Puutarha*-sanan katosotaankin saaneen alkunsa persialaisesta ilmaisusta *päiri-daeza* ’suljettu tila’, jolla viitattiin paratiisiin. Latinan *hortus gardinus* tarkoittaa ’aidattua puutarhaa’. Myös sekä suomenkielinen *puutarha* että ruotsinkielinen *trädgård* viittaavat samoin aidattuun tai rajattuun (puiden) kasvupaikkaan.⁹

Kielitoimiston sanakirja määrittelee *puutarhan* hyöty- ja koristekasvien, varsinkin hedelmäpuiden ja marjapensaiden viljelyalueeksi, jossa voi olla myös luonnontilaista luontoa ja koristeistutuksia.¹⁰ *Kotipuutarhaksi* kutsutaan asunnon läheisyydessä olevaa, yksityistä puutarhaa.

Puutarhat ovat historiallisesti olleet sekä ravinnon ja lääkkeiden tuottajia että esteettisin perustein muokattuja ympäristöjä. Puutarha muodostuu luonnon ja kulttuurin vuorovaikutuksessa.¹¹ Tässä tutkimuksessa käytän sanaa *puutarha* merkityksensä sekä yksittäistä puutarhakohdetta että taiteen kaltaista ilmiötä, jolla on esteettisiä vaikutuksia ja pyrkimyksiä ja joka on kulttuuriympäristön rakennettu osa. Puutarha ilmiönä sisältää elävää luontoa ja kasveja, joita viljellään koriste- ja

⁸ Halme 2005, 40.

⁹ Myös Raamatussa puutarhasta puhutaan suljettuna tilana ja käytetään sitä vertauksena kuten. mm. Laul. I.4.12.: Rakkaani, valittuni! Sinä olet suljettu puutarha, lukittu tarha, sinetöity lähde.

¹⁰ Myös mm. Cooper 2006, 13.

¹¹ Häyrynen 2001, 10.

hyötytarkoituksissa.

Puutarha on osa pihaa. *Piha* on asuinrakennuksen tai rakennusryhmän ympärillä oleva maa-ala, jolla kuljetaan ja oleskellaan. Piha voi olla myös tiettyä tarkoitusta varten rajattu alue, kuten karjapiha.¹²

Puistolla tarkoitetaan kielitoimiston sanakirjan mukaan puita kasvavaa oleskelu-, virkistys- tai luonnonsuojelualuetta. Puisto on puutarhaa suurempi ja julkisempi. Puistossa on yleensä mahdollisuuksia erilaisiin toimintoihin, kuten ulkoiluun tai se voi olla erityisesti jotakin toimintaa varten rakennettu alue, kuten veistospuisto tai huvipuisto.

Puutarhaviljelyllä voidaan tarkoittaa sekä kotitarveviljelyä että ammattimaista vihannesten, marjojen, kukkien ja taimien viljelyä.¹³ Tähän tutkimukseen kyseisen kaltainen viljely liittyy silloin, kun viljelyä harjoittava taho toimii myös puutarhamatkailukohteena.

Kotimaisen puutarhamatkailun kontekstissa terminologia on hieman haastavaa, koska esimerkiksi matkailukohteena toimivalle puutarhalle ei ole omaa tunnistettavaa käsitettä. *Vierailupuutarha* ja *matkailupuutarha* eivät kerro selkeästi matkailutoiminnan luonteesta, kuten kohteen tarjoamista palveluista. Esimerkiksi vierailupuutarha voi olla sekä varauksesta vain kesäisin esiteltävä yksityispiha että koko vuoden avoinna olevan puutarhakeskuksen näytetarha. *Puutarhakohde* jättää senkin avoimeksi, millaisesta puutarhasta ja kohteesta on kysymys: Taimitarhaa, yksityispihaa, mansikkaviljelmää tai kaupungintalon puistikkoa voidaan kaikkia kutsua puutarhaksi. Pohdin ongelmaa tarkemmin luvussa 5.

¹² Mäki-Petäjä 2015

¹³ Esim. Puutarhaliitto 2016(C)

Matkailun käsitteitä

Matkailuntutkimuksessa *matkailulla* tarkoitetaan alle vuoden kestävää itsenäistä (*independent*) tai valmiiksi paketoitua (*packaged*) toimintaa, jossa siirrytään päivästä asuin- ja työympäristöstä valittuun matkakohteeseen kotimaassa tai ulkomaille.¹⁴ Matkailla voidaan olla esimerkiksi työn, opiskelun, kilpailemisen, terveyden tai pyhiinvaeltamisen vuoksi.¹⁵ Tämä tutkimus keskittyy vapaa-ajan virkistämisen- ja lomailumatkailuun.

Matkustaminen hovin tai virkistykseen vuoksi oli tuttua jo antiikissa ja keskiajalla. Rautateiden ja höyrylaivaliikenteen kehittyminen 1700-luvulta alkaen, sekä yleinen elintason nousu johtivat matkustamisen yleistymiseen 1800-luvulla. Samalla alettiin puhua *turismista* sen nykyaikaisessa merkityksessä.¹⁶ Suomen kielessä *turismilla* viitataan massamatkailuun, kuten ryhmämatkailuun, sekä ulkomaanmatkailuun, joten käytän tässä tutkimuksessa kotimaan kohteisiin suuntautuvasta vierailutoiminnasta pääasiassa ilmaisua matkailu.¹⁷

Euroopan motelli- ja hotellijärjestelmä alkoi kehittyä linja-autoliikenteen ja tieverkon lisääntymisen seurauksena, minkä Helsingin yliopiston Euroopan historian professori Laura Kolbe näkee vaikuttaneen keskeisesti *matkailun elinkeinoksi* kehittymiseen.¹⁸ Matkailuelinkeino tarjoaa *matkailutuotteita*, joita kehitetään *tuotteitamalla* kohteen vetovoimatekijöitä, kohteen palveluita, saavutettavuutta, hintaa ja mielikuvia kohteesta.¹⁹

¹⁴ Holloway, Humphreys & Davidson 2009, 7-8 ja 13. WTO (1991) on määritellyt näin turismin (*tourism*). Määritelmän aikarajaus vaihtelee, mutta WTO:n määritelmän mukaan matkailu kestää alle vuoden.

¹⁵ Holloway, Humphreys & Davidson 2009, 10-11.

¹⁶ Turismista puhui ensimmäisenä Griffiths, G. E. 1772 *Pennant's Tour in Scotland in 1769*.

¹⁷ Mm. Connell 2015, 2 pohtii *tourism*-termin käyttöä puutarhamatkailun yhteydessä. Etenkin Britanniassa puutarhavierailut ovat usein vapaa-ajan viettotapa, jossa vierailaan pääasiassa lähialueen kohteissa. *Tourism*-sana ei sovi kuvaamaan tämän kaltaisen matkailun luonnetta.

¹⁸ Arto Nyberg 24.4.2016 Yle Tv1. Etenkin Grand Hotelien perustaminen Euroopassa 1850-luvulta ja Suomessa 1880-luvulta alkaen vaikutti matkailun suosion kasvuun.

¹⁹ Mm. Rantakokko 2013, 14-26. (Vittaa S. Medlik & V.T.C. Middleton (1973) *The Tourist product and its marketing implications*).

Matkailijat (travellers) jakautuvat *turisteihin (tourist)* ja *vierailijoihin (visitors)*. Vierailijat tekevät lyhyitä vierailuja esimerkiksi tuttavien luokse tai osallistuvat alle vuorokauden kestäville risteilyille tai vaikkapa bussiretkille. Turistien matka kestää vähintään vuorokauden.²⁰ En näe matkan kestoa oleellisena tämän tutkimuksen kannalta, joten käytän termejä *matkailija* ja *vierailija* merkitsemään puutarhakoh-teissa vierailevaa henkilöä matkan kestosta riippumatta.

Elämysmatkailulla tarkoitetaan elämyksen saavuttamiseen pyrkivää matkailua.²¹ *Elämyksellä* tarkoitetaan matkailun yhteydessä tuotteen eli tavaran tai palvelun luomaa tilannesidonnaista ja kokonaisvaltaista kokemusta, joka koskettaa asiakasta voimakkaasti.²² Elämystuotteen asiakasta kohdellaan vieraana (guest), kun muuta palvelua tarjotaan asiakkaalle (customer).²³ Matkailun kontekstissa elä-mystä ja sen tuotteistamisen perustaa on tarkasteltu 2000-luvulla laajasti. Yleisim-min lähtökohtana on ollut Joseph Pinen ja James Gillmoren elämysteoria (*The Tou-rism Experience Realms Theory*), joka esiteltiin vuonna 1999 teoksessa *The Expe-rience economy*, johon palaan hieman myöhemmin. Tässä tutkimuksessa käytän elämystä synonyymina merkitykselliselle ja onnistuneelle kokemukselle.

Kulttuurimatkailu tuottaa matkailutuotteita ja -palveluja liiketaloudellisin perus-tein alueellisia ja paikallisia kulttuurin voimavaroja arvostaen. Kulttuurimatkailu luo elämyksiä, sekä mahdollistaa kulttuurisiin voimavaroihin tutustumisen, niistä oppimisen ja niihin osallistumisen. Kulttuurimatkailu vahvistaa oman ja muiden kulttuurien ymmärrystä ja arvostusta, sekä yksilön oman identiteetin muodostu-mista.²⁴

²⁰ Holloway, Humphreys & Davidson 2009, 9. WTO:n mukaan.

²¹ Mm. Valtanen 2008, 21. Valtanen käsittelee elämyksiä laajemminkin.

²² Alanen 2007 ja Visit Finland 2015. Matkailu voi rakentaa puitteita elämysten syntymiselle.

²³ Tarssanen 2009, 8-9.

²⁴ Matkailun edistämiskeskus 2014, 3-4 ja Visit Finland 2015.

Suomesta tehtiin kulttuurimatkoja muualle Eurooppaan jo keskiajalla taitojen ja sivistyksen omaksumiseksi. Suomessa sen sijaan ei juurikaan ollut ulkomaisia matkailijoita ennen 1800-luvun alkua, jolloin venäläiset löysivät Suomen suurruhtinaskunnan kylpylät.. Myös Suomen sivistyneistö alkoi kiinnostua kotimaan kulttuurimatkailusta kansallistunteen nousun yhteydessä. Matkakohteet tulivat tutuiksi mm. Topeliuksen vuonna 1845 toimittaman *Finland framstäldt i teckningar* –kuva-teoksen kautta. Etenkin menneisyyden monumentit nousivat matkakohteiksi 1800-luvun lopun arkeologisten ja taidehistoriallisten tutkimusretkien innoittamina.²⁵ Suomen tunnettuuden kasvattaminen ulkomailla nousi tärkeäksi vasta itsenäistymisen aikaan.

Kulttuurimatkailun voimavaroja ovat kulttuuriperintö ja kulttuuriympäristö. *Kulttuuriperinnöllä* tarkoitetaan perittyjä ja muuttuvia ihmisten arvoja, uskomuksia, tietoja ja perinteitä, sekä historian aikana ihmisten ja paikkojen vuorovaikutuksesta rakentuneita ympäristön osia. *Kulttuuriympäristöllä* tarkoitetaan ihmisen toiminnasta tai ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksesta syntynyttä, erilaisia ja eri-ikäisiä elementtejä käsittävää ihmisen päivittäistä ympäristöä.²⁶ Kulttuuriympäristöön sisältyvät niin arkeologinen perintö, rakennettu ympäristö, luonnontilainen ympäristö kuin aineeton ympäristökin. Kulttuuriympäristön käsite on aika- ja kulttuurisidonnainen, eikä siksi tyhjentävästi määriteltävissä. Kulttuuriympäristön tunnistamista ja arvostamista edistetään *kulttuuriympäristökasvatuksella*.²⁷

Kulttuurimatkailu hyödyntää luovia aloja. *Luovat alat* synnyttävät hyvinvointia ja työllisyyttä luovuutta, osaamista ja henkistä pääomaa käyttäen.²⁸ *Luovassa taloudessa* aineeton pääoma on merkittävä tuotannon tekijä materiaalisen pääoman lisäksi. Luovalla taloudella viitataan sekä kulttuuri- ja luovien alojen liiketoimintaan että luovien alojen tuotteiden, palveluiden ja osaamisen hyödyntämiseen yhteiskunnan eri sektoreilla lisäarvon tuottamiseksi.²⁹

²⁵ Lehtimäki 2012, 6-7.

²⁶ Mm. Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 8 ja Museovirasto 2016.

²⁷ Euroopan neuvosto 2005.

²⁸ Visit Finland 2015.

²⁹ Suntola & Matilainen 2013, 4. Tilastokeskuksen mukaan Suomessa oli vuonna 2011 noin 22000

Puutarhamatkailulla tarkoitetaan matkailua, joka kohdistuu puistoihin ja puutarhoihin. Puutarhamatkailu voidaan nähdä sekä itsenäisenä osana kulttuurimatkailua (*culture tourism*) että osana kulttuurihistoriallisiin kohteisiin suuntautuvaa matkailua (*historic tourism*). Esimerkiksi Iso-Britanniassa ja USA:ssa kulttuurihistoriallisiin kohteisiin suuntautunut matkailu sisältää usein myös niiden puutarhoihin tutustumista ja toisinaan puutarhat ovat vierailun pääasiallinen syy.³⁰ Moni maailman puutarhakohteista sijaitseekin historiallisten kohteiden yhteydessä.

Puutarhamatkailu on myös yksi harrastematkailun muodoista sekä erikoismatkailua (*special interest tourism*)³¹, jota yksilöt tai ryhmät harjoittavat erityiseen kiinnostuksen kohteeseensa liittyviin matkakohteisiin. Puutarhamatkailijoiden näkeminen vain erikoistuneena matkailijasegmenttinä on osaltaan vaikuttanut puutarhamatkailun ja –tuotteiden kehittämisen laiminlyöntiin kuten mm. Visit Finlandin linjauksista ja matkailutuotteista on havaittavissa.³²

Puutarhamatkailu nähdään toisinaan osana luontomatkailua (*nature tourism*), vaikka Suomessa luontomatkailu mielletäänkin enemmän retkeilyksi luonnontilaisessa luonnossa (*wildlife tourism*). Tarkastelen puutarhamatkailua osana kulttuurimatkailua, koska luontomatkailun luonne pääasiassa rakentamattomaan luontoon suuntautuvana toimintana eroaa mielestäni oleellisesti puutarhamatkailusta. Puutarha- ja luontomatkailussa matkailijoiden odotukset suuntautuvat elämysten kokemiseen, mutta matkailijaryhmien tarpeet ja motiivit poikkeavat osittain toisistaan. Luontomatkailija haluaa vaeltaa esimerkiksi Lapin tuntureilla omia rajojaan ja kestävyytään testaten. Hän yöpyy teltassa tai eräkämpässä ja valmistaa ateriansa itse. Kalastaminen, melominen ja muut fyysiset aktiviteetit kiinnostavat luontomatkailijaa. Puutarhamatkailija taas on tyypillisemmin päiväretkeläinen ja liikkuu omalla autolla tai bussiryhmän mukana. Tilavan parkkipaikan lisäksi hän toivoo

luovaa (kulttuurialan) yritystä.

³⁰ Holloway, Humphreys & Davidson 2009, 249 ja Benfield 2013, 18-19. Benfield viittaa myös Timothy & Boyd (2003) *Heritage Tourism*.

³¹ Kalliovuo 2010, 11-12. (Viittaa Ritchie 2013, 28 ja WTO:n määritelmä 1983).

³² Mm. Kalliovuo 2010, 4 ja Benfield 2013, mm. 15.

kahvila-, lounas- ja ostosmahdollisuuksia. Tässä tutkimuksessa keskityn rakennettuun kulttuuriympäristöön kuuluviin puutarhoihin ja rajaan tarkastelun ulkopuolelle luonnonympäristöön suuntautuvan matkailun, kuten luontomatkailun kansallispuistoissa.³³

Puutarhamatkailun historia ulottuu puutarhojen historian tavoin varhaisiin Egyptin puutarhoihin saakka. Euroopassa puutarhamatkailu yleistyi 1500-luvun kasvitieteellisten puutarhojen nopean yleistymisen myötä.³⁴ Varsinaiseksi käännekohtaksi muodostui 1600- ja 1700-luvun vaihe, jolloin brittiaristokraattien koulutukseen kuului matkustelu Euroopassa eli *The Grand Tour*. Matkustelun seurauksena mm. Italian ja Kreikan esikuvien mukaiset muotopuutarhat yleistyivät Englannissa. Toisen maailmansodan jälkeen yleisen matkailun lisääntymisen myötä myös kiinnostus puutarhakohteita kohtaan kasvoi koko Euroopassa.³⁵

Keskeisimpiä matkailun kehittämiseen 2000-luvulla vaikuttaneita ajatuksia on ollut *kestävän kehityksen* periaate. Kestävä kehitys on merkittävää sekä luonnon että matkailutoimialan kannalta, etenkin kun matkailun halutaan tuottavan positiivisia globaaleja vaikutuksia. Suomen ympäristöministeriön mukaan *kestävä kehitys* on maailmanlaajuisesti, alueellisesti ja paikallisesti tapahtuvaa jatkuvaa ja ohjattua yhteiskunnallista muutosta, jonka päämääränä on turvata nykyisille ja tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet. Kestävän kehityksen perusehtona on ihmisen toiminnan sopeuttaminen luonnon kestokykyyn.³⁶

Ettisenä matkailuna pidetään mm. ympäristöystävällistä matkustamista ja kohde- maan asukkaiden, sekä heidän tapojensa ja käyttäytymissääntöjensä kunnioittamista. Mm. vapaaehtoistyö, lähiruoka, luomu ja paikalliset palvelut nähdään kannatettavina ja köyhyyden hyväksikäyttö tuomittavana toimintana.³⁷

³³ Kalliovuori 2010, 15 ja mm. Visit Finland 2016 (B). Kalliovuori tekee omassa tutkimuksessaan samanlaisen rajauksen. Myös matkailunedistämisenorganisaatio Visit Finland käsittelee kulttuurimatkailua erikseen *Culture Finland* -ohjelmassa ja ulkoiluaktiviteettejä *Outdoors Finland* -ohjelmassa.

³⁴ Benfield 2013, 30 ja 37-38.

³⁵ Benfield 2013, 39-43.

³⁶ Ympäristöministeriö 2016

³⁷ Mm. Kastinen 2006, Ympäristöministeriö 2016 ja Työ- ja elinkeinoministeriö 2010.

2.2 Aiemmasta tutkimuksesta ja lähdeaineistosta

Puutarhaviljelystä ja -kasveista on tehty runsaasti tutkimuksia ja opinnäytteitä³⁸ kuten myös puutarha-arkkitehdeistä, puutarhasuunnitelmista³⁹ ja puutarhahistoriastakin⁴⁰. Myös puutarhan sosiaalisia ulottuvuuksia on sivuttu opinnäytetöissä⁴¹ ja etenkin luonnon hyvää tekeviä vaikutuksia, kuten *Green care*⁴² on tutkittu laajasti 2000-luvulla. Myös muuta puutarhaan liittyvää kirjallisuutta on saatavilla runsaasti.⁴³ Sen sijaan, kuten jo johdannossa mainitsin, länsimaisten puutarhojen esteettisiä ulottuvuuksia, puutarhoja kulttuuriympäristöinä tai matkailukohteina on tutkittu ihmeen vähän itsenäisinä aiheina.⁴⁴ Itämaisten puutarhojen estetiikka sen sijaan on paljon tutkittu aihe, jota on käsitellyt mm. filosofian tohtori Sonja Servonmaa teoksessaan *Beauty in the pine: Creative expressiveness of the pine in Japanese aesthetics* (2007).

On kiintoisaa, miksei länsimainen puutarha ole houkuttanut tutkijoita. Onko puutarha ollut liian arkinen ilmiö? Kuitenkin jo varhaiset puutarhat ovat olleet olemassa esteettisinä ilmiöinä eivätkä vain niistä saadun hyödyn vuoksi. Voi myös olla,

³⁸ Mm. Terhi Suojala (2000) *Pre- and postharvest development of carrot yield and quality*, Mikko Sorjanen (2008) *Vieraslajit puutarhan sosiaalisessa kontekstissa* ja Tuovi Mutanen (2012) *Perennoiden estetiikka: Länsimaisen kauneuskäsityksen toteuttaminen perennaryhmän suunnittelussa*.

³⁹ Mm. Reetta Vaha (2000) *Puutarha-arkkitehti Leif Simberg, työt esimerkkinä 1950- ja 1960-lukujen puutarhasuunnittelusta* ja Anna Karjula (1998) *Jyväskylän seminaarin puutarha ja seminaarinpuisto vuosina 1863-1934*.

⁴⁰ Mm. Gabriel Nikander alkaen vuodesta 1916 ja Eeva Ruoff, joka on tutkinut merkittäviä historiallisia puutarhojamme kuten Monrepos (1993) ja Kultaranta (1996).

⁴¹ Mm. Helle Heckmanin *Puutarha – Leikki on oppimista* (2014) kuvaa puutarhaa oppimisympäristönä. Ulla Ijäs käsittelee puutarhaa osana statuskuluttamista väitöskirjassaan *Talo, kartano, puutarha. Kauppahuoneen omistaja Marie Hackman ja hänen kulutusvalintansa varhaismodernissa Viipurissa* (2015).

⁴² Mm. Erja Rappe (2005) *The influence of a green environment and horticultural activities on the subjective well-being of the elderly living in long-term care*, Sanna Heikkinen (2015) *Vihreää hoivaa: lasten yhteisöllinen ryhmätoiminta avohuollon tukitoimena*. Maarit Elo-Valente (2015) *Hiljaisuuden puutarhat: Hiljaisuuden ja hiljentymisen merkitys hyvinvoinnin lähteenä*.

⁴³ Mm. Eeva Ruoff (2009) *Tuoksujen puutarha* ja Mattias Tolvanen (2009) *Aistien puutarha*.

⁴⁴ Bauer-Krösbacher & Payer 2012, 7, Benfield 2013, 1 ja Kalliovuori 2010, 4. Bauer-Krösbacher & Payer toteavat puutarhamatkailuun liittyvää kirjallisuutta ja tutkimusta olevan niukasti. Benfield ihmettelee, kuinka vähän puutarhavierailuihin on kiinnitetty huomiota niin matkailun kuin akateemisen keskustelunkin parissa. Kalliovuori toteaa oman tutkimuksensa olevan ensimmäinen Suomen puutarhamatkailua käsittelevä.

että puutarha on nähty naisten paikkana ja sitä kautta vähempiarvoisena – onhan ruokatalouden varmistaminen, kuten kotitarveviljely, ollut kauan juuri naisten asikare. Mahdollisesti puutarhaa ei ole eroteltu muusta luonnosta, jonka estetiikasta on keskusteltu paljonkin - ihmisen luontosuhdettakin on mietitty antiikista alkaen. Puutarha on tullut laajemmin mukaan keskusteluihin vasta 1990-luvulla ympäristöestetiikan⁴⁵ kautta, joka tuolloin kiinnostui arkikohteista, kuten kulttuuriympäristön rakennetuista osista.⁴⁶

Puutarha liittyy sekä ympäristöfilosofian⁴⁷ että taidefilosofian ja estetiikan⁴⁸ tutkimuksen aihepiireihin. Perinteisesti taidehistoria on keskittynyt tutkimaan objektia ja sen tarkastelijaa, mutta uudempi taiteen tutkimus näkee kokemuksen hedelmällisempänä tarkastelun kohteena myös ympäristön kontekstissa. Subjektivisuus ja henkilökohtaisten aistimusten, kokemusten ja elämysten pohtiminen nähdään merkityksellisenä, koska tieto käsitetään aistimisen ja kokemisen kautta välittyvänä.

Puutarhamatkailun kehittämistä pohdittaessa olisi tunnettava, millaisia puutarhoja arvostetaan ja miten niitä arvotetaan. Vaikka puutarhan luonne visuaalisena ja kokemuksellisena ilmiönä onkin houkutteleva tutkimuskohde, en sukella aiheeseen syvemmin tämän tutkimuksen puitteissa, vaan esittelen lyhyesti joitain lähestymismahdollisuuksia mm. luvussa 4.

Puutarhoilla on ollut aikojen kuluessa monia eri merkityksiä, jotka edelleen vaihtelevat ajasta ja kokijoista riippuen. Puutarhan merkitys aukeakin esimerkiksi lähestymällä sitä filosofian tohtori Julia Donnerin tavoin toiminnan paikkana.⁴⁹ Donnerin mukaan tilan ja sen käyttäjien suhde avautuu erilaisina funktioina.

⁴⁵ *Ympäristöestetiikka* on estetiikan osa-alue, joka tutkii luonnon ja kulttuuriympäristön esteettistä arvottamista, kokemista ja määrittelyä sekä arkipäivän esteettisiä kysymyksiä. Ensimmäistä kertaa estetiikasta tieteenalana puhui Alexander Gottlieb Baumgarten 1700-luvulla.

⁴⁶ Heininen-Blomstedt 2013, 31.

⁴⁷ *Ympäristöfilosofia* on kiinnostunut erilaisista luonto- ja ympäristökäsityksistä, ihmisen luonto- ja ympäristösuhteesta sekä niiden esteettisistä ja eettisistä tekijöistä.

⁴⁸ *Taidefilosofia* tutkii taiteen määritelmää, taidekäsitystä ja taiteen tulkinnan ongelmia. Se liittyy läheisesti estetiikkaan, mikä tutkii mm. taiteen käsitettä, esteettistä elämystä ja taidekritiikin tehtäviä.

⁴⁹ Donnerin väitöskirja *Kasvitarhasta puutarhakotiin: Naiset kotipuutarhan tekijöinä Suomessa*

Durham Universityn filosofian professorina työskennelleen David E. Cooperin mukaan puutarha avautuu pohtimalla sitä taiteen tutkimuksen keinoin. Hän tarkastelee puutarhan yhteyttä taiteeseen ja luontoon teoksessaan *Philosophy of Gardens*(2006). Cooper näkee kysymykset puutarhan olemuksesta samoina, joita on pohdittu taiteen olemuksesta ja identiteetistä. Puutarhaan oleellisesti liittyvä muutos on Cooperin mielestä lähellä esimerkiksi esittävän taiteen kysymyksiä.⁵⁰ Laajemman tutkimuksen yhteydessä olisi mielenkiintoista perehtyä tarkemmin myös Benfieldin, Connellin ja Kalliovuon mainitseisiin lähteisiin, kuten mm. Patrick Taylorin *The Oxford Companion to the Garden* (1986), Thomas Heydin *Thinking through Botanic Gardens* (2006) ja etenkin Stephanie Rossin *Philosophy of gardening* (1998).

Tässä tutkimuksessa lähestyn puutarhaa taiteen kaltaisena objektina, jota määrittää mm. sen historia.⁵¹ Koska puutarhat ovat muokkautuneet kulttuuriympäristönä historian tapahtumien ja olosuhteiden kautta, suomalaisten puutarhojen ominaislaatu paljastuu suomalaista puutarhahistoriaa tarkastelemalla. Vaikka nykyinen taiteentutkimus muuten painottaakin kokemuksen tutkimusta on perinteinen lähestymistapa tässä yhteydessä mielestäni perustelua, koska kotimaan puutarhoja on tutkittu niin vähän.

Puutarhahistorian osalta päälähteeni on Turun yliopiston maisemantutkimuksen professori Maunu Häyrysen toimittama, vuonna 2001 ilmestynyt *Hortus Fennicus, Suomen puutarhataide*. *Hortus Fennicus* on edelleen laajin suomalaista puutarhataidetta käsittelevä teos, vaikka sen julkaisemisen jälkeen onkin ilmestynyt paljon aineistoa kuten opinnäytetöitä, selvityksiä ja inventointeja.⁵² Anna-Maija Halmeen

1870-1930 vuodelta 2015. Puutarhan merkitystä on käsitelty myös mm. Kirsi Eilola opinnäytteenään *Raatajat, perhekeskeiset, lomailijat ja maalaiset: haastattelututkimus Pakilan siirtolapuutarha-alueen asukkaiden siirtolapuutarhaelämälle antamista merkityksistä* (1998).

⁵⁰ Cooper 2006, 2 ja 15. Puutarhaa taiteena käsittelee myös mm. Mara Millerin *The Garden as an Art* (1993).

⁵¹ Myös edellä esitetty Heininen-Blomstedtin ajatus puutarhan prosessiluonteesta ilmenee puutarhahistoriaa tarkastelemalla. Puutarha on kehittynyt tyylikausien ja aatevirtausten vaikutuksesta ja muuttuu edelleen.

⁵² Mm. Mari Punta (2014) *Hyötyä ja kaunistusta: Keski-Suomen Emäntäkoulun historiallinen puutarha*.

vuonna 2005 toimittama *Puistot ja puutarhat* koostuu artikkeleista, jotka paneuvat mm. yksittäisten puutarhojen historiaan yksityiskohtaisesti. Myös Tiina Koskimiehen pro gradu-tutkimus vuodelta 1997 *Ravintoa sielulle ja ruumiille – Suomalainen pappilapuutarha 1900-luvun alkupuoliskolla* kuvaa tarkasti kotimaan puutarhahistorian alkuvaiheita.⁵³

Hortus Fennicus keskittyy Leena Kolben mukaan kartanopuutarhoihin ja puutarhaan taiteena unohtaen samalla sen kansanomaisen ulottuvuuden. Teos ei käsittele keittiöpuutarhoja, omakotitalojen pihoja, kesämökkipihoja eikä amatööripuutarhureita, mitä Kolbe pitää selkeänä puutteena.⁵⁴ Oma tutkimuksenikin olisi epäilemättä painottunut toisin, jos Kolben kaipaaman lainen kartoitus kotimaan puutarhojen ja puutarhamatkailun tilasta olisi ollut saatavilla. Puutarhaharrastajana näen erityisen mielenkiintoisina juuri uudemmat puutarhat, sekä viime vuosien puutarhainnostuksen kasvamisen ja siihen vaikuttaneet syyt.

Tutkimuksessani ei juurikaan esiinny vuoropuhelua puutarhahistorian osalta mainitun lähteiden rajallisuuden vuoksi, mutta pyrin täydentämään kokonaiskuvaa kotimaisen puutarhan nykytilasta nostamalla historiallisten puutarhatyyppien rinnalle Kolben mainitsemia uudempia puutarhatyyppejä. Laajempaa selvitystä kotimaan puutarhojen nykytilasta on silti edelleen jäätävä odottamaan.

Matkailun tutkimuksesta

Matkailua tutkittaessa tutkitaan sekä matkailijoita, matkalla olemista että matkakohteita. Tässä tutkimuksessa silmäilen aluksi myös matkailun järjestämisen yleisiä periaatteita ja alan keskeisiä toimijoita.

Kotimaan matkailun linjausten osalta päälähteinäni toimivat *Suomen matkailustrategia 2020:n* lisäksi *Kulttuurimatkailun kehittämisstrategia 2014-2018* ja Visit Finlandin julkaisema muu aineisto. Kulttuurimatkailun kehittämisstrategian perustana

⁵³ Koskimies on julkaissut aiheesta myös kirjan *Pappilan puutarhassa – kasveja ja kulttuurihistoriaa* vuonna 2007 yhdessä Maarit Knuutilan kanssa.

⁵⁴ Kolbe 2001, 53.

toimivat eurooppalaisten verkostojen ja työryhmien kannanotot ja raportit.⁵⁵ Käytännön lähtökohtia strategioihin ovat antaneet mm. Itämeren alueen kulttuuriperintöalan kansallisten virastojen välisen verkoston vuonna 2007 laatimat suositukset kulttuuriperinnön ja matkailun suhteista.⁵⁶ Aineistoni sisältää myös erilaisten hankkeiden puitteissa tehdyistä tutkimuksista julkaistua materiaalia. Lähteeni ovat tältä osin pääasiassa sähköisiä matkailun julkaisujen siirrettyä pääosin verkkoon.

Matkailun yleistymisen vuoksi matkailun tutkimus on lisääntynyt 2000-luvulla. Suomessa on etenkin ammattikorkeakoulujen opinnäytteissä tutkittu laajalti varsinkin elämysmatkailua ja kestäväää matkailua. Yliopistotutkimusta kotimaassa on tehty etenkin Turun yliopistossa ja Lapin yliopistossa.

Matkailun teorian osalta päälähteenäni on Hollowayn, Humphreysin ja Davidsonin *The Business of Tourism*, josta on sen ilmestymisen vuonna 1983 jälkeen otettu kahdeksan painosta. Kattavuudestaan huolimatta teos käsittelee puutarhamatkailua vain lyhyesti rinnastaen puutarhat matkakohteiksi (*attraction*) mm. kylpylöiden ja taistelupaikkojen tavoin.⁵⁷

Puutarhamatkailun tutkimuksesta

Puutarhamatkailijoita on yleisesti pidetty erikoistuneena ja suppeana matkailijaryhmänä, eikä esimerkiksi erillisten matkailijatietojen keräämistä ole nähty aiheellisenä.⁵⁸ Puutarhamatkailua kuitenkin sivutaan monissa matkailua koskevissa julkaisuissa ja tutkimuksissa, joten tietoa voisi olla saatavilla enemmän kuin miltä aluksi näyttää. Se pitäisi vain kasata lukuisista lähteistä.⁵⁹ Maunu Häyrynen totesi jo 2000-luvun alussa suomalaisten puutarhojen tutkimuksessa olevan puutteita ja

⁵⁵ Mm. Matkailun kestäväen kehityksen työryhmän (Tourism Sustainability Group, TSG) raportti vuodelta 2007, EUROPARC –asiakirjan laadunarviointiperiaatteet ja Euroopan kulttuurimatkailuverkosto (European Cultural Tourism Network, ECTN) julkilausuma kulttuurimatkailun parhaista käytännöistä vuodelta 2009.

⁵⁶ Lehtimäki 2012, 2.

⁵⁷ Holloway, Humphreys & Davidson 2009, 248.

⁵⁸ Benfield 2013, preface vii-ix. Myös Kalliovuo käsittelee puutarhamatkailijoita erikoistuneena matkailijaryhmänä.

⁵⁹ Mm. matkailun alan opinnäytteissä, kuten Paukku (2013) *Mikkeliipuiston jäsenyritysten ja -yhteisöjen tarpeiden ja odotusten kartoitus*.

niin vaikuttaa olevan edelleenkin.⁶⁰

Merkittävin puutarhamatkailua käsittelevä lähteeni on Richard W. Benfieldin vuonna 2013 ilmestynyt *Garden Tourism*. Benfield on amerikkalaisen Central Connecticut State Universityn maantieteen professori, joka tutkii erityisesti kulttuuriin liittyvää matkailua. Häntä pidetään eräänä maailman johtavista puutarhamatkailun asiantuntijoista.

Garden tourism on tiettävästi ainoa alaa koskeva kansainvälinen julkaistu teos, joka on nähty oleellisena keskustelunavauksena.⁶¹ Teosta on kiitetty kattavasta sisällöstä, mutta kritisoitu aiheen pintapuolisesta käsittelystä.⁶² Niin teosta kritisoinut University of Exeterin filosofian tohtori Joanne Connell kuin Benfield itsekin kaipaavat aiheesta edelleen lisää tutkimustietoa.⁶³

Garden Tourism tarkastelee puutarhamatkailua koko maailman kattavana ilmiönä. Se antaa hyvän yleiskuvan puutarhamatkailun kentästä, mutta mm. viitteiden vähyys vie lukijalta mahdollisuuden perehtyä asiaan syvällisemmin. Amerikkalaisen ja suomalaisen puutarhakulttuurin välillä on eroja, mikä näkyy mm. käsitteiden erilaisina sisältöinä. Tutkimukseni rajaukset poikkeavatkin jossain määrin Benfieldin esittämistä näkemyksistä: Benfield käsittelee puutarhoja luontomatkailun (*wildlife tourism*) yhteydessä ja erottaa puutarhat puistoista, jotka hän näkee enemmänkin viheralueina (*green spaces*). Hotellien, risteilyjen, teemapuistojen ja kasinoiden puutarhat taas eivät ole (vielä) Suomen puutarhamatkailun kentässä samoin oleellisia, kuten ne Benfieldille ovat.⁶⁴

⁶⁰ Häyrynen 2001.

⁶¹ Benfield 2013. Preface vii – viii ja 17. Keväällä 2016 tätä tutkimusta kirjoittaessa kirjastojen hakutoiminnoilla löytyi Benfieldin teoksen lisäksi ulkomaisia artikkeleja Englannista, USA:sta ja Australiasta. Benfield kertoo teoksensa olevan ensimmäinen kattavasti aihetta käsittelevä julkaisu.

⁶² Connell 2015, 1.

⁶³ Mm. Benfield 2013, 17. Joanne Connell on ansioitunut matkailun tutkija: mm. artikkelit *The pursuit of human pleasures: The characteristics and motivations of garden visitors in Great Britain* (2004), *Modelling the visitor experience using gardens in Great Britain* (2005) ja *Managing gardens for visitors in Great Britain: A story of continuity and change* (2005) käsittelevät puutarhamatkailua.

⁶⁴ Benfield 2013, 16 ja 22-25.

Kotimaisen puutarhamatkailun tutkimuksen osalta päälähteeni on alan pioneerityö, Kaisa Kalliovuon Turun yliopistossa vuonna 2010 valmistunut pro-gradu *Puutarhamatkailu*. Kalliovuon kartoitti sähköisen kyselyn avulla suomalaisten puutarhamatkailijoiden puutarhamatkojen syitä ja kiinnostuksen kohteita. Hänen saamansa tulokset ovat samankaltaisia Joanne Connellin tulosten kanssa,⁶⁵ joita Richard Benfield pitää alan kattavimpina.⁶⁶

Kalliovuon hahmotti kuvaa puutarhamatkailijasta, jotta puutarhakohteita voisi helpommin kehittää kysyntää vastaavaksi.⁶⁷ Puutarhamatkailun olemukseen ei mielestäni päästä vain matkailijoita ja heidän mielipiteitään tutkimalla – etenkin, kun puutarhamatkailuala on Suomessa vielä kehittymätöntä muuhun Eurooppaan verraten. Kattavan kuvan saamiseksi puutarhamatkailuilmioista kokonaisuutena olisi huomioitava myös matkailun järjestäjien näkökulma. Puutarhan ja sen tuottaman nautinnon ollessa puutarhamatkailun keskiössä⁶⁸ on etenkin puutarhakohteiden ja niiden tuottaman kokemuksen tarkasteleminen oleellista.

Esimerkkejä puutarhakohteista

Käsittelen tutkimuksessani kotimaisen puutarhamatkailun kenttää sellaisena kuin se tutkimisen ajankohtana avautuu. Kotimaisista kohteista ei ole olemassa kattavaa lähdettä, mikä vaikeuttaa osaltaan sekä niihin perehtymistä että matkailua. Tiedot kotimaan kohteista onkin kerättävä useista lähteistä.

Kattavin valikoima Suomen puutarhakohteita löytyy Puutarhaliiton *Avoimet Puutarhat* -sivustolta.⁶⁹ Osa puutarhoista on avoinna vain teemapäivänä, mutta mukana on myös laajemmin auki olevia kohteita. *Puutarhataiteen seuran* -sivusto esittelee DEVEPARK-hankkeen tuloksena syntyneen puutarhareitin⁷⁰, sekä alueelliset matkailuorganisaatiot oman seutukuntansa kohteita ja puutarhamatkailutuotteita.

⁶⁵ Kalliovuon 2010,19-25.

⁶⁶ Benfield 2013, 17.

⁶⁷ Kalliovuon 2010, 4.

⁶⁸ Mm. Kalliovuon 2010, 14 ja Connell 2004, 232.

⁶⁹ Puutarhaliitto 2016

⁷⁰ Puutarhataiteen seura ry 2011

Tutkimusta tehtäessä ainoa varsinainen kotimainen puutarhamatkailuverkosto on Mikkelin seudun *Hurmaavat puutarhat*.⁷¹

Laura Ertimon vuonna 2013 toimittama *Suomen 100 Puistot ja puutarhat* on tuorein ja laajin puutarhakohteita esittelevä julkaistu opas.⁷² Myös jo mainittu *Hortus Fennicus* ja lukuisat muut julkaisut⁷³ tarjoavat perustietoa tunnetuimmista historiallisista kohteistamme, vaikkakaan eivät esitele niitä matkailun näkökulmasta. Kotimaisia kohteita käsitellään satunnaisesti puutarha-alan lehdissä, kirjoissa, tv-ohjelmissa, sekä mm. matkailu- ja puutarhablogeissa.⁷⁴ Myös Facebookin *Puutarhamatkailu Garden Travel Finland*-ryhmässä⁷⁵ ja vanhemmassa DEVEPARK-hankkeen yhteydessä perustetussa *Puutarhamatkailu*-ryhmässä⁷⁶ keskustellaan aiheesta.

Arvioidessani matkailukäytäntöjä hyödynnän myös niitä kokemuksia, joita olen saanut matkailijana ja yrittäjänä. Havaintojen tukena käytän mainitsemieni kohteiden ja matkailupalveluiden järjestäjien internetsivustoja, esitteitä ja muuta kohteista tuotettua materiaalia. Koska en esitele kohteita sinänsä vaan käsittelen puutarhamatkailun toimikenttää, tutkimukseni sisältää vain muutamia asiaa havainnollistavia valokuvia.

2.3 Tutkimusstrategiana tapaustutkimus

Tapaustutkimus tuottaa yksityiskohtaista ja intensiivistä tietoa valitusta rajautuneesta kohteesta tai ilmiökokonaisuudesta. Etsimällä tietoa ilmiöön liittyvistä pro-

⁷¹ Visit Mikkeli 2016

⁷² Ertimo 2013. Ilmeisesti teos on myös ainoa kattavampi julkaistu opas kotimaan puutarhakohteista.

⁷³ Mm. Koskimies & Knuutila 2007, *Pappilan puutarhassa* -kirja.

⁷⁴ Esimerkiksi *1003 puutarhaa*.

⁷⁵ Turunen 2014. *Puutarhamatkailu Garden Travel Finland*-ryhmä Facebookissa on perustettu vuonna 2014 edistämään puutarhamatkailua.

⁷⁶ Albrecht 2011. *Puutarhamatkailu* – ryhmä on passiivinen viimeisten merkintöjen ollessa vuosilta 2013 ja 2011.

sesseista ja elementeistä pyritään ymmärtämään syvällisesti tapauksia niiden kontekstissa.⁷⁷

Matkailun kontekstissa puutarhamatkailu on yksittäinen osa matkailuilmiötä. Tässä tutkimuksessa näen puutarhamatkailun tapauksena, jota pyrin ymmärtämään. Lähestyn puutarhamatkailua matkailun ja puutarhan tutkimuksen kautta, koska puutarhamatkailu on samalla myös osa puutarhailmiötä. Mainitsen lisäksi esimerkeinä tutkittavasta ilmiöstä yksittäisiä puutarhamatkakohteita.

Kyseessä on empiirinen tutkimus, jossa lähestyn aiheitani käytettävissä olevien aiempien tutkimusten perusteella. Kokemukseni puutarhasta ja puutarhamatkailualasta ilmenevät näkökulmien ja aineiston valinnassa, sekä aiheen käsittelyssä ja johtopäätöksissä. Lähdekritiikin harjoittaminen on ajoittain muodostunut haasteelliseksi, sillä tutkimusaineistoa on ollut rajallisesti saatavilla. Olen pyrkinyt kompensoimaan tieteellisen dialogin puutteita analysoimalla lähteitä muodostuneen alan asiantuntemukseni kautta.

Kun tutkimuksen tarkoituksena on koota tietoa tutkimuskohteesta ja selittää sitä, voidaan puhua kuvailevasta tutkimusotteesta. *Deskriptiivinen lähestymistapa* pyrkii lähestymään aihetta objektiivisesti ja analysoi sisältöä sitä jäsentäessään.⁷⁸ Tutkimukseni luonne on deskriptiivinen, mutta pohdin matkailun kehittämistä myös normatiivisesti, koska kotimaan puutarhamatkailun toimiala kaipaa kehittämistä.

Tutkimukseni taustalla vaikuttaa myös ajatus uutta kartoittavasta tutkimuksesta. Kun aiemmasta tutkimuksesta ei löydy mallia, jota soveltaa, on kyseessä *eksploraatiivinen* tutkimushanke. Tutkija ei ole tutkimuksen alussa aivan selvillä siitä, mitä hän tulee löytämään ja kuinka löydökset vaikuttavat tutkimuksen kulkuun. Uutta kartoittava tutkimus selvittää tuntemattomia tai vähän tunnettuja ilmiöitä. Aineistoa tulkitaan tällöin uudesta näkökulmasta tai paljastetaan ilmiöstä uusia rakenteita.⁷⁹ Haluan tutkimuksessani hahmottaa puutarhailmiötä puutarhamatkailun

⁷⁷ Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006

⁷⁸ Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006

⁷⁹ Kalliovuori 2010, 7 – 8. (Viittaa mm. Routio 1997.)

kautta ja puutarhamatkailun järjestämisen perustaa, joista ei ole juurikaan keskusteltu aiemmin Suomessa.

Näkökulmani

Kuten on jo käynyt ilmi, lähestyn puutarhaa ilmiönä suomalaisen puutarhamatkailun ja sen kehittämisen näkökulmasta. Katson puutarhaa ja matkailua mieluiten sen yksittäisen kokijan ja matkailijan silmin, joka unohtuu helposti suurista linjauksista ja varsinaisia kehittämistoimia tehtäessä.

Tarkastelen pääasiassa kotimaan puutarhoja, mutta pohdin myös, millaisia muun Euroopan puutarhamatkailun käytäntöjä voisi soveltaa Suomeen. Pääsiallisin huomioni kohde ovat tällöin Iso-Britannian puutarhat niiden tunnettuuden ja laajan matkailullisen käytön vuoksi.

Näkökulmani tutkimusaiheeseen määrittyy subjektiivisesti: Kuvataiteilijana ja taidekasvatuksen opiskelijana olen kiinnostunut puutarhojen estetiikasta ja puutarhojen esteettisestä kokemisesta. Kulttuuriympäristöntutkimuksen maisterikoulutuksen kontekstissa mielenkiintoni kohteina ovat mm. ympäristön ja ihmisen vuorovaikutus, puutarhojen kulttuuriperintö ja sen säilyminen elävänä, sekä kulttuuriympäristökasvatuksen mahdollisuus vaikuttaa edellä mainittuihin. Puutarhamatkailuyrittäjänä koen puutarhamatkailun kehittämisen tärkeänä sekä puutarhakulttuurimme että elinkeinon edistämisen kannalta.⁸⁰

Tutkimukseni liittyy matkailun ja kulttuurimatkailun edistämisestä, sekä kulttuuriympäristön merkityksestä ja luovan talouden työllistämisaikutuksista käytyyn yleiseen keskusteluun. Vaikka matkailuun liittyy huomattavia taloudellisia arvoja,

⁸⁰ Kalliovuo 2010, 49. Kyselytutkimuksen vastaajat ilmoittivat ideoiden hakemisen omaa puutarhaa varten puutarhavierailujen pääsiallisiksi syyksi. Mallista oppiminen onkin tyypillisimpiä oppimisen tapoja. Vrt. Suomen koulupuutarhat ja kansan sivistäminen.

näen sillä myös laajempaa merkitystä.⁸¹ Mielestäni matkailu on yksi niistä omaehtoisien toiminnan alueista, joiden kautta vapaaehtoisesti sivistämme itseämme.

Vaikka matkailussa ja sen tutkimisessa ovat perinteisesti painottuneet taloudelliset näkökulmat, näen matkailun kiinnostavana ilmiönä etenkin kulttuuriympäristön ja sen tutkimuksen kannalta. Matkailu on eräs maailmaamme ja maailmankuvaamme voimakkaasti muokkaavista tekijöistä. Esimerkiksi Venetsian asukasluku laskee jatkuvasti mm. turismin vuoksi kallistuvien elinkustannuksien vuoksi.⁸² Matkailu avartaa käsityksiämme maailmasta ja matkaillessa saadut kokemukset heijastuvat arkielämäämme. Kuten jo *Grand Tour* osoitti, ihanteet, tyylit ja makusuunnaukset leviävät matkailun avulla. Myös kulttuuriperinnön säilymisessä matkailulla on merkittävä rooli, kuten mm. The National Trustin esimerkki osoittaa.

Matkailemisen motiivit ja matkustamisesta saadut kokemukset liittyvät oleellisesti taiteentutkimuksen, kuten taidekasvatuksen, estetiikan ja ympäristöestetiikan tutkimuskysymyksiin. Samalla nousevat esiin kysymykset puutarhan yleisestä luonteesta ja merkityksestä yhtenä kulttuuriympäristömme osa-alueena. Näenkin tutkimukseni ennen kaikkea puheenvuorona, jolla haluan kiinnittää huomiota puutarhojen ja puutarhamatkailun moniin merkityksiin ja mahdollisuuksiin.

Tutkimuksen sisällöstä

Aloitan puutarhamatkailun viitekehyksen kartoittamisen matkailun tutkimuksesta. Selvitän ensin matkailutoimialan kenttään keskeisesti vaikuttavia kansainvälisiä ja kotimaisia periaatteita. Tämä tutkimuksen tarkoituksena ei ole perehtyä noihin linjauksiin syvällisemmin, vaan todeta se laaja asioiden ja ilmiöiden kenttä, joka on

⁸¹ Mm. Benfield 2013, 1. Puutarhanhoito on eräs hallitsevimista nykyajan vapaa-ajanvietto-voista. Vuonna 2005 amerikkalaiset kuluttivat puutarhanhoitoon (mm. kasvit, työkalut, välineet) 34 miljardia dollaria. Vertailuna mainittakoon, että vuonna 2011 Amerikan kasinoteollisuus tuotti 35 miljardia dollaria ja huvipuistoteollisuus vuonna 2007 12 miljardia dollaria.

⁸² Pesonen 2007. Venetsiassa vieraillee vuosittain jopa 18 miljoonaa matkailijaa. Turismi aiheuttaa hintojen kohoamisen vuoksi myös arkisten palvelujen katoamista kaupungista. Suurimpia syitä asukaspakoon on myös kaupungin vajoaminen.

otettava huomioon puutarhamatkailusta keskusteltaessa. Selvitän myös puutarhamatkailun asemaa matkailutoimialan sisällä ja sen yleistä tilannetta. Lopuksi tarkastelen vielä puutarhamatkailijoita ja matkustamisen motiiveja.

Neljännessä luvussa käsittelen puutarhamatkailun kohdetta eli puutarhaa. Keskityn länsimaisen puutarhan tarkasteluun, koska kuten jo mainitsin, itämaista puutarhaa on tutkittu sitä huomattavasti enemmän. Itämainen puutarhakulttuuri myös poikkeaa länsimaisesta sekä ulkoisten ominaisuuksiensa että filosofiansa puolesta. Lähestyn puutarhan merkitystä sen funktioiden kautta ja pohdin puutarhan erilaisia arvottamisen tapoja. Menneisyyden tunteminen luo aidon perustan puutarhojen ymmärtämiselle ja puutarhamatkailun kehittämistyölle, joten tarkastelen suomalaisen puutarhan erityispiirteitä sen historian kautta.

Viidennessä luvussa nostan esiin esimerkkejä puutarhakohteista ja pohdin puutarhamatkailun keskeisiä tekijöitä. Lopuksi vielä summaan *kuudennessa luvussa* tutkimukseni tuloksia, sekä matkan varrella heränneitä muita ajatuksia.

3 MATKAILUSTA

Matkailussa on aina ollut kyse omaan ja vieraaseen kulttuuriperintöön tutustumisesta ja ymmärryksen lisäämisestä ympäröivää maailmaa ja sen ilmiöitä kohtaan. Matkailun tuottamien elämysten etsintä liittyy vahvasti myös länsimaiseen kulutus-ikäyttämiseen. Turismi onkin maailman suurimpia teollisuudenaloja ja sillä on laajoja taloudellisia, sosiaalisia ja poliittisia vaikutuksia.⁸³

Perustan nykyiselle käsityksille matkailusta ja sen kestävydestä luo vuoden 2005 Euroopan neuvoston puitesopimus kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä eli *Faron sopimus*.⁸⁴ Sopimuksen taustalla on ihmisoikeuksien julistus, jonka mukaan sivistykselliset oikeudet sisältävät oikeuden kulttuuriperintöön.⁸⁵

Faron sopimus korostaa kulttuuriperinnön monimuotoisuutta, aineellista ja aineetonta kulttuuriperintöä arvokkaana voimavarana, sekä kulttuuriperinnön merkitystä kestävän taloudellisen kehityksen resurssina. Kulttuuriperinnön nähdään tarjoavan niin taloudellisia, sosiaalisia kuin kulttuurisiakin mahdollisuuksia. Sopimus korostaa yksilöiden ja yhteisöjen oikeutta osallistua kulttuuriperinnön rikastuttamiseen ja velvollisuutta kunnioittaa muiden kulttuuriperintöä.⁸⁶

Ympäristön kokeminen johtaa mm. Long Island Universityn filosofian emeritus professori Arnold Berleantin mukaan sen arvostamiseen ja siihen sitoutumiseen.⁸⁷ Mielestäni matkailuelämys voi toimia samoin. Samalla matkailuelämys toimii myös kulttuuriympäristö- ja kulttuuriperintökasvatuksen tavoin edistäen kulttuuristen merkitysten tunnistamista, arvioimista ja arvostamista. Vieraan kulttuuriperinnön ymmärtämiseen ja arvostamiseen tarvitsemme oikeanlaatuista tietoa, samoin kuten esteettisen arvostelman syntyyn.⁸⁸ Laadukkaasti järjestetty matkailu voi näh-

⁸³ Kastinen 2006, 5 ja 73.

⁸⁴ Museovirasto 2015

⁸⁵ Museovirasto 2016

⁸⁶ Museovirasto 2016

⁸⁷ Berleant, 1992, 166. Voi johtaa myös arvostuksen puutteeseen.

⁸⁸ Ek 2011, 15. (Viittaa Carlson 2004.)

däkseni tarjoamalla elämyksiä ja tietoa vaikuttaa arvoihimme ja sitä kautta merkittävästi ympäristöjen kestävään kehittämiseen ja säilyttämiseen.

3.1 Matkailun linjauksia

Maailman matkailun kehittämistoimia pohjustetaan mm. Matkailun kestävä kehityksen työryhmän (Tourism Sustainability Group, TSG) ja Euroopan kulttuurimatkailuverkoston (European Cultural Tourism Network, ECTN) toimin. Etenkin Euroopan unionin matkailu- ja kulttuuripoliittiset linjaukset ja ohjelmat määrittävät pitkälti myös suomalaisen matkailun järjestämistä.⁸⁹

Perustan kotimaan matkailutyölle luo Työ- ja elinkeinoministeriön vuonna 2010 päivittämä *Suomen Matkailustrategia 2020*. Siinä matkailutoimialojen kehityksen edistäminen nähdään merkitykselliseksi seuraavista neljästä syystä, jotka painottavat taloudellisia näkökulmia.⁹⁰

Matkailu on kansantaloudellisilta kerrannaisvaikutuksiltaan merkittävä toimiala. Se on ainoa vientiala, jonka kulutus tapahtuu kotimaassa ja joka maksaa arvonlisäveroaa. Ulkomainen matkailukysyntä lisää siis suoraan Suomen kansantuloa.⁹¹ Ulkomaisen matkailun kasvattaminen on erityisen tärkeää, koska Suomessa matkailun välitön osuus bruttokansantuotteesta on Euroopan pienimpiä.⁹²

⁸⁹ Lehtimäki 2012, 2.

⁹⁰ Työ- ja elinkeinoministeriö 2010, 6-8.

⁹¹ Työ- ja elinkeinoministeriö 2015, 7-8. Matkailun osuus bruttokansantulosta on kaksinkertaistunut 2000-luvulla. Vuosina 2007 - 2013 matkailun osuus kasvoi 31 %. Vuonna 2013 matkailuun kulutettiin Suomessa noin 14,4 miljardia euroa, josta ulkomaalaisten osuus oli noin 31% eli 4,43 miljardia euroa. Matkailutoimialat muodostivat vuonna 2013 2,5 % Suomen bruttokansantulosta, mikä oli esimerkiksi kaksi kertaa enemmän kuin maa- ja metsätalouden osuus ja puolitoista kertaa enemmän kuin elintarviketeollisuuden osuus.

⁹² Työ- ja elinkeinoministerio 2010, 11-12. Euroopan unionin alueella matkailun osuus bruttokansantuotteesta on keskimäärin 6 prosenttia. (Eurostat, 2009. *Europe in Figures. Eurostat Yearbook 2009*).

*Matkailu on voimakkaasti työllistävä ala.*⁹³ Euroopan komissio näkee matkailulla olevan keskeisen merkityksen monen eurooppalaisen alueen kehittämisessä.⁹⁴

Matkailu tuo alueille vaurautta ja hyvinvointia. Matkailuelinkeinon menestyminen tasoittaa aluekehitystä. Matkailu luo perusinfrastruktuuria, jonka pohjalle voi kehittää muuta elinkeinotoimintaa. Matkailutoimiala luo lisäkysyntää myös muille palveluille, kuten terveydenhoidolle, mikä mahdollistaa monipuolisempien ja laadukkaampien palveluiden tuottamisen matkailijoiden lisäksi paikallisille asukkaille.⁹⁵

Matkailulla on potentiaalia kasvaa. Ala on osoittanut jatkuvaa kasvua jopa globaalien kriisien aikana.⁹⁶ Vaikka ennusteet kansainvälisen matkailun kehityksestä ovat maltillisia⁹⁷, matkailun kasvua tukevat yleisen vaurauden, vapaa-aikaan käytetyn rahan ja aineettomien arvojen, kuten elämysten kulutuksen lisääntyminen edelleen.

Suomen Matkailustrategian 2010 mukaan *matkailusektoria kehitetään* vahvistamalla matkailukeskittymiä ja –verkostoja, tukemalla yritysten kasvua ja kehittymistä, huomioimalla kestävä kehitys liiketoiminnassa ja palvelutarjonnassa, parantamalla osaamista ja matkailualan koulutusta, parantamalla matkailualueiden infrastruktuuria ja hyödyntämällä paremmin tutkimus- ja markkinatietoa. Matkailumaakuvaa *vahvistetaan* puolestaan matkailumarkkinointia kehittämällä ja Suomen kansainvälistä näkyvyyttä lisäämällä.

Kansainvälisesti kilpailukykyiset toimintaedellytykset matkailualalle luodaan valtion elinkeinopoliittisin toimenpitein, joita ovat mm. verotuksen kehittäminen, ympäristövastuullinen energiankäyttö, saavutettavuuden, kuten lento- ja junaliikenteen parantaminen, sekä ympärivuotisuuden parantaminen.⁹⁸ Lisäksi nähdään tar-

⁹³ Työ- ja elinkeinoministeriö 2010, 7-8. Matkailun työllistämien määrä kasvoi Suomessa vuosien 1995 – 2008 välisenä aikana 37 %, kun kaikkien toimialojen työllisyys kasvoi keskimäärin 26 %.⁹³ Vuonna 2008 majoitus- ja ravitsemistoiminnassa työskenteli 82 000 palkansaajaa ja yrittäjää eli yhtä paljon kuin perinteisesti vahvan puu- ja paperiteollisuuden alalla.

⁹⁴ Euroopan komissio 2014

⁹⁵ Työ- ja elinkeinoministeriö 2010, 8-10.

⁹⁶ Euroopan komissio 2010

⁹⁷ Mm. INTEL, UNWTO, SMERAL. Vuosina 2010 – 2020 kasvun ennustetaan olevan 2 - 3 %.

⁹⁸ Työ- ja elinkeinoministeriö 2010, 19-31.

vittavan matkailualan uudistumista ja palvelujen tuotannon tehostamista, sekä innovatiivista ja asiakaslähtöistä palveluiden kehittämistä, markkinointia ja myyntiä.⁹⁹

Suomen houkuttelevuus matkailumaana perustuu suurelta osin luontoon, joten *Suomen Matkailustrategia 2010* kiinnittääkin huomiota matkailun kestäväan kehitykseen. Kansallisen kestäväan kehityksen työssä toimeenpannaan YK:n, Euroopan unionin, Arktisen neuvoston ja Pohjoismaisen ministerineuvoston linjauksia.¹⁰⁰

Suomen Matkailustrategia 2020 odottaa matkailuelinkeinon, kuntien ja alueellisten ympäristöviranomaisten yhteistyössä saavan aikaan Suomen matkailumaakuvaa vahvistavia ympäristöllisiä saavutuksia. Matkailuyritysten odotetaan myös kiinnittävän huomiota matkailuympäristön ja maisemien hoitoon. Myös ilmastomuutokseen varautumisen oletetaan tulevan osaksi matkailun strategista suunnittelua.¹⁰¹

Matkailijoille kestävä kehitys näyttäytyy matkailupalvelun vesi- ja energiatehokkuutena, jätehuoltana, paikallisten tuotteiden ja palveluiden käyttönä, paikallisena työllistämisenä, kulttuuriperinnön vaalimisena, sekä paikallisen väestön huomioimisena.¹⁰² Sekä *Suomen Matkailustrategian* että *Kulttuurimatkailun kehittämistrategian* mukaan aitous on keskeinen matkailijaa kiinnostava tekijä.

Opetus- ja kulttuuriministeriön, sekä Ympäristöministeriön *Kulttuuriympäristöstrategian 2014-2020* mukaan hyvä kulttuuriympäristö vahvistaa ihmisten suhdetta elinympäristöönsä ja auttaa ymmärtämään nykyisyyttä menneen kautta, sekä rakentamaan tulevaisuutta. Jokaisella on sekä vastuu kulttuuriympäristöstään että oikeus siihen.¹⁰³ *Suomen Matkailustrategia 2020* uskookin kehittyvällä matkailutoiminnalla olevan myös merkittäviä *sosiokulttuurisia vaikutuksia*. Kehittyvällä matkailutoiminnalla uskotaan olevan myönteistä vaikutusta kulttuurin säilymiseen

⁹⁹ Työ- ja elinkeinoministeriö 2010, 10-13.

¹⁰⁰ Ympäristöministeriö 2015 (B)

¹⁰¹ Työ- ja elinkeinoministeriö 2010, 39.

¹⁰² Visit Finland 2016.

¹⁰³ Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 8.

ja kehittymiseen.¹⁰⁴ Myös Verhelän ja Lackmanin mukaan kulttuurisesti kestävä matkailu toimii paikallisyhteisön ehdoilla ja antaa sille elinvoimaa.¹⁰⁵ Matkailusta uskotaan tulevan yhä luontevampi osa ihmisten välistä kanssakäymistä, mutta toisaalta se voi myös syrjäyttää matkailuelinkeinon ulkopuolisia alueita tai henkilöryhmiä, sekä aiheuttaa ristiriitoja, jos tasavertainen osallistaminen ei onnistu.¹⁰⁶

Matkailusta saatavia tuloja tulisi Lehtimäen mukaan ohjata kohteiden ylläpidon, suojelun ja vetovoimaisuuden vahvistamisen lisäksi myös kulttuurialojen ammattilaisten työllistymiseen. Hän näkee kulttuurin tuotteistamisen paikallisia kulttuurisia voimavaroja ja osaamista uusintavana tekijänä. Lehtimäen mukaan kulttuurimatkailun kehittämisessä on pohjimmiltaan kysymys elämänlaadun ja ympäristön kohentamisesta sekä kansalaisyhteiskunnan vahvistamisesta.¹⁰⁷

Matkailu nähdään myös haja-asutusalueiden mahdollisuutena ja yhtenä harvoista kehittyvistä elinkeinomuodoista kaupunkikeskusten ulkopuolella. *Suomen Matkailustrategia 2020* ei näe Suomea massamatkailumaana, vaan kilpailijamaista halutaan erottua erikoistumisen kautta. Kuten Italiassa ja Ranskassa meidänkin maakuntamme ja kylämme ovat omalaatuisia kulttuuriympäristöjä, joilla on omat vahvuutensa. Ehkä Suomi voisikin erikoistua juuri aidon suomalaisen kulttuurin monimuotoisuuteen ja rikkaaseen kulttuuriperintöön.

Suomeen suuntautuvan matkailun edistämisestä vastaa *Visit Finland*, joka on Finpro Oy:n¹⁰⁸ yksikkö ja valtakunnallinen matkailualan asiantuntija. Sen päätehtävät ovat matkailullisen Suomi-kuvan kehittäminen maailmalla, markkinatiedon hankkiminen ja analysointi matkailuelinkeinon tarpeisiin, sekä laadukkaan tuotekehityksen edistäminen.¹⁰⁹

¹⁰⁴ Työ- ja elinkeinoministeriö 2010, 40. Strategia näkee kulttuuri tältä osin melko pinnallisesti ja kapeasti nostaessaan kulttuurin keskiöön tapahtumat ja ”kulttuuripersonat”.

¹⁰⁵ Verhelä & Lackman 2003, 166-167.

¹⁰⁶ Työ- ja elinkeinoministeriö 2010, 40-41.

¹⁰⁷ Lehtimäki 2013, 4.

¹⁰⁸ Finpro Oy auttaa suomalaisia yrityksiä kansainvälistymään, hankkii lisää ulkomaisia investointeja ja kasvattaa ulkomaisten matkailijoiden virtaa. Finpro operoi Team Finland –kasvuohjelmia. Finpro Oyn muodostavat *Export Finland*, *Visit Finland* ja *Invest in Finland*.

¹⁰⁹ Visit Finland 2016(B)

3.2 Kulttuurimatkailun kehittämisestä

Kulttuurimatkailua koskevia kansainvälisiä linjauksia on selvittänyt mm. Marianne Lehtimäki.¹¹⁰ Hänen mukaansa keskeisiksi linjauksissa nousevat kulttuuri-ilmaisujen moninaisuuden huomioiminen, aineettoman kulttuuriperinnön sisällyttäminen matkailutarjontaan, paikallisen kulttuurisen kokonaisuuden merkitys, matkailutulojen kohdistaminen kohteiden vetovoimaisuuden kehittämiseen, verkostoitumisen edistäminen ja jatkuva vuorovaikutus, sekä laadunvarmistus. Keskeisinä työmenetelminä kulttuurimatkailun edistämässä nähdään mm. kulttuurireitit ja matkailun teemoittaminen.¹¹¹

Suomen kulttuurimatkailun kehittämistoimien lähtökohdaksi on määritelty kulttuurin *laaja* ymmärtämistapa, jossa kulttuuriset voimavarat nähdään kolmena osa-alueena: taide- ja kulttuurialojen toimijakentät ja rakenteet, toistuvat tapahtumat ja kulttuurimaisema. Kulttuurimatkailun kehittämisen keskeisenä toimenpiteenä nähdään näiden osa-alueiden voimavarojen tehostaminen, sekä kulttuurimatkailulle ja sen kehittämiselle kannustavan yhteiskunnallisen toimintaympäristön luominen.¹¹²

Kulttuurimatkailun kehittämisstrategia kansainvälisille markkinoille 2014-2018 linjaa kulttuurimatkailun kohderyhmäksi modernit humanistit Euroopassa, Kiinassa ja Japanissa, venäläisen 25-55 vuotiaan keskiluokan, sekä kotimaan matkailijat. Visit Finlandin mukaan *moderneja humanisteja* määrittää mm. kiinnostus ja avoimuus vieraita kulttuureja, sekä uusia kokemuksia kohtaan. He myös suhtautuvat tulevaisuuden maailmaan huolehtivasti.¹¹³ Temaattisina painopisteinä nähdään suomalainen elämäntapa, paikan tuntu, ruoka, design ja arkkitehtuuri, sekä luovan

¹¹⁰ Lehtimäki 2012 ja 2013.

¹¹¹ Lehtimäki 2013, 4.

¹¹² Lehtimäki 2013, 4.

¹¹³ Visit Finland 2016

alan sektorit kuten peliala, elokuva ja musiikki.¹¹⁴

Kulttuurimatkailua kehitetään Suomessa valtakunnallisen katto-ohjelman *Culture Finlandin* (CF) ja *Luova Matka -hankkeen* (LM) kautta, jotka toimivat Visit Finlandin ohjauksessa.¹¹⁵ Culture Finland perustuu Suomen matkailustrategian¹¹⁶ visioon ja kulttuuriviennin katto-ohjelman lähtökohdista työstettyyn *Kulttuurin matkailullinen tuotteistaminen*-toimintaohjelmaan.¹¹⁷

Culture Finland -ohjelman tavoitteena on lisätä Suomen vetovoimaa matkailukohteena, sekä Suomeen suuntautuvaa ja Suomessa tapahtuvaa kulttuurimatkailua. Se edistää kulttuuri- ja matkailualojen toimijoiden, sekä kulttuurimatkailun kehittäjätahojen yhteistyötä kulttuurimatkailutuotteiden ja -palveluiden synnyttämiseksi. Tavoitteina ovat myös kulttuurimatkailuhankkeiden ja -toimenpiteiden aktivointi, lisäarvon ja -tulon lisääminen matkailu- ja kulttuuritoimijoille sekä lisäarvon tuominen kotimaisille ja ulkomaisille matkailijoille.¹¹⁸ Culture Finland myös yhdistää hajanaista toimijakenttää verkostomaisen toiminnan avulla.¹¹⁹

Luova Matka-hanke toimii vuosina 2015-2018 ja sen rahoittaa Hämeen ELY-keskus Luovaa osaamista-ohjelmasta. Konkreettisenä tavoitteena on mm. valmentaa 35 kulttuurimatkatuottajaa, kehittää valmis liiketoimintamalli kulttuurimatkailun välitystoimintaan sekä uusia pilotoituja kulttuurimatkailutuotteita.¹²⁰

Työ- ja elinkeinoministeriö puolestaan on julkaissut vuonna 2015 koosteen edellisen vuoden matkailun kärkihankkeessa kootuista ehdotuksista. Ministeriön kunnin

¹¹⁴ Matkailunedistämiskeskus 2014, 2. Modernien humanistien ja painopistealueiden valinnan perusteet eivät käy ilmi lähteestä. Myöskään mm. kasvavaa harrastusmatkailua ei kehittämisstrategian linjauksissa huomioida.

¹¹⁵ Visit Finland 2015

¹¹⁶ Työ- ja elinkeinoministeriö 2010.

¹¹⁷ Opetus- ja kulttuuriministeriö 2008 ja 2013.

¹¹⁸ Visit Finland 2015

¹¹⁹ Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013, 4. Alueellista kehitystyötä ohjaavat CF-aluekoordinaattorit ja aluetiimit, jotka jalkauttavat ohjelman tietoa ja työkaluja, sekä paikantavat alueen kulttuuriset vahvuudet ja toimijat, joiden kanssa kehittämistyötä tehdään.

¹²⁰ Visit Finland 2016

anhimoinen päämäärä on tehdä Suomesta vuoteen 2025 mennessä Pohjois-Euroopan ykkösmatkailukohde.¹²¹ Kotimaisen puutarhamatkailun järjestämisestä ei tiettävästi ole tehty linjauksia, eikä puutarhoja mainita kotimaisen kulttuurimatkailun linjauksissa.

3.3 Matkoista ja matkailijoista

Matkailijoiden, heidän kulutustottumustensa ja motiivinsa tutkimista on pidetty oleellisena kohderyhmien segmentoinnin ja markkinoinnin lisäksi myös matkailutoiminnan yleisen järjestämisen kannalta. Matkailijat tuntemalla osataan järjestää heidän tarpeisiinsa vastaavaa palvelua. Kotimaan puutarhamatkailun osalta ei ole paljon tutkimustietoa, mutta Richard Benfieldillä on asiasta laajempaa näkemystä varsinkin USA:ta koskien.¹²²

Puutarhamatkailija

Matkailun teorit luokittelevat matkailijoita monin muuttujin.¹²³ Maantieteellinen sijainti, kuten vierailijan asuinpaikka ja matkaan käytettävissä oleva aika määrittelevät paljolti sitä, mihin matkustetaan. Myös matkaajan ikä, sukupuoli, perhesuhteet, tulot, koulutus ja etnisyys vaikuttavat valintoihin, samoin kuin elintavat, toiveet ja kulutustavat. Matkapäätökseen vaikuttavat myös käyttäytymisen muuttujat, kuten mistä matkaa haetaan ja mistä kohteesta löydetään tietoa.¹²⁴

¹²¹ Työ- ja elinkeinoministeriö 2015(B). Strategiset toimenpiteet vuosille 2015-2018 ovat *FinRelax – Suomesta hyvinvointimatkailun kärkimaa, Merellinen saaristo kansainvälisesti tunnetuksi, Finland Stopover – Suomi johtavaksi stopover-maaksi, Matkailupalvelut digitaalisesti ostettaviksi ja löydettäviksi, Kestävän vesistömatkailukeskittymän BCD-demonstraatio* -hanke sekä *Matkailun strategisen ohjelman valmistelu*.

¹²² Benfield 2013, 29. Benfield on kerännyt vuosia dataa mm. USA:n puutarhamatkailusta. Hänen mukaansa puutarha on yksi suosituimmista vapaa-ajan viettotavoista USA:ssa, jossa on 80 miljoonaa puutarhaharrastajaa.

¹²³ Benfield 2013, 15. Viittaa mm. John Urry (1990) *The Tourist Gaze*. Urryn mukaan matkailijaa tyypittelevät laadulliset määreet ovat odotukset, arvot, uskomukset ja asenteet.

¹²⁴ Holloway, Humphreys & Davidson 2009, 66-71.

Suomen kulttuurimatkailun kohderyhmän 'modernien humanistien' katsotaan olevan vastuullisia sekä kiinnostuneita uusista asioista, kulttuureista ja ihmisistä. Heidän uskotaan haluavan erottua muista valinnoillaan sekä nauttia turvallisesta ja laadukkaasta kohteesta. He ovat keskimääräistä paremmin koulutettuja, aktiivikäisiä ja toimeentulevia. Ulkomaisista matkailijoista erityisesti Suomesta kiinnostuneita uskotaan olevan perhematkailijoiden ja varttuneiden matkailijoiden.¹²⁵ Suomen puutarhamatkailun kohderyhmään voidaan nähdä kuuluvan myös kotimaiset laajasti kulttuurista kiinnostuneet matkustajat.

Kaisa Kalliovuon kyselyn mukaan Suomessa puutarhamatkailusta kiinnostuneimpia ovat 47-54-vuotiaat, korkeasti koulutetut ja työssäkäyvät naiset.¹²⁶ Kotimainen puutarhamatkailija on monimuotoinen toimija: Hän matkailee niin yksin kuin ryhmässäkin ja käyttää matkaamiseen kaikkia kulkuvälineitä. Hän on kiinnostunut kirjoista, tv-ohjelmista, messuista, tapahtumista ja järjestötyöstä. Kalliovuon tulkitsee puutarhan merkittävien matkailijoille yksilötasolla eri asioita.¹²⁷ Puutarha voi olla kimmoke esimerkiksi sosiaaliseen kanssakäymiseen, kuten kokemusten vaihtamiseen, toimia itsensä toteuttamisen ja luovuuden ilmaisukeinona tai fyysisen kunnon ylläpitäjänä. Puutarhamatkailusta haetaan ideoita, seuraa tai se voi olla arjen katkaisevaa ajanvietettä.

Uuden Seelannin Lincoln Universityn tutkija ja filosofian tohtori Rupert Tipplesin mukaan puutarhamatkailija on tavallisesti vanhempi henkilö, joka matkustaa vapaa-aikanaan itsenäisesti. Matkailija nauttii kotipuutarhoista poikkeavista ja niitä iäkkäämmistä puutarhoista, joissa on mm. laajempi lajikevalikoima ja näyttävämpiä istutuksia.¹²⁸

¹²⁵ Opetus- ja kulttuuriministeriö & Ympäristöministeriö 2014, 25.

¹²⁶ Kalliovuon 2010, 23-24. Kalliovuon arvelee tosin kyselyn tulokseen vaikuttaneen sekä vanhempien sukupolvien valmiudet vastata sähköiseen kyselyyn että nuorempien matkustamiseen käytettävissä oleva rajallinen varallisuus.

¹²⁷ Kalliovuon 2010, 14. (Viittaa myös Evans 2001).

¹²⁸ Benfield 2013, 15-16 ja Connell 2004, 234. (Benfield viittaa Tipples (1990) *Garden Visiting - Twentieth Century Local Visiting in New Zealand.*)

Richard Benfield näkee puutarhalla ja taiteella lähes yhtenevät kohderyhmät¹²⁹, joten puutarhamatkailijan profiilin voisi ajatella olevan pitkälti samanlaisen kuin kulttuurimatkailijan. Britanniassa matkailijat kuitenkin kiinnostuvat ensimmäistä kertaa puutarhamatkailusta jo keskimäärin 32,9 vuotiaina.¹³⁰ Benfield kumoo myös uskomuksen keski-ikää vanhemmista naisista puutarhaharrastajina ja toteaa puutarhanhoidon USA:ssa kiinnostavan kaiken ikäisiä ja etenkin miehiä.¹³¹

Erot ulkomaisten ja suomalaisten puutarhamatkailijoiden välillä saattavat olla kulttuurisia: harrastaminen ehkä mahdollistuu eri maissa eri elämänvaiheissa tai matkailukulttuurit poikkeavat muuten toisistaan. Erot voivat johtua myös kotimaisen puutarhakulttuurin nuoruudesta. Puutarhamme ovat vielä alkutekijöissään verrattuna suuriin puutarhamaihin ja usein harrastuksen alkuvaiheessa puutarhatiedon alkeet kiinnostavat, kun taitojen karttuessa siirrytään omaksumaan vaativampaa ja kehittyneempää tietoa. Mahdollisesti eri maiden kulutuskäyttäytymisetkin poikkeavat toisistaan, mutta Benfieldin tulokset ovat silti huomionarvoisia. Etenkin mielikuva iäkkäistä puutarhanharrastajista on kiinnostava. Onko vasta eläkkeellä aikaa paneutua harrastukseen kunnolla? Ovatko puutarhat erityisen näyttäviä vasta kymmenien vuosien hoidon ja panostuksen jälkeen – siis silloin, kun niiden hoitajat ovat jo iäkkäitä? Voi myös olla, että puutarhojen samoin kuin muun kotiympäristön merkitys korostuu vanhemmiten, kun iän tuomat liikkuvuuden ja toiminnan rajoitukset pienentävät elämänpiiriä. Kiinnostus puutarhanhoitoa kohtaan näyttää joka tapauksessa olevan Suomessakin yleistymässä eri ikäryhmien parissa mm. kaupunkiviljelyn kautta.

¹²⁹ Benfield 2013, 29 ja 171.

¹³⁰ Benfield 2013,170-171. (Viittaa Connell 2004.)

¹³¹ Benfield 2013,56-57.

Matkalle lähtemisen syyt

Yksilön kulutuskäyttäytymisen *motivaatioon* vaikuttavat hänen tarpeensa ja haunsa. Kun matkailemisen tarve ja käsitys kohteesta yhdistyvät matkailijaa tyydyttävällä tavalla, syntyy motivaatio vierailu kohteessa.¹³² *Tarvetta* voidaan lähestyä esim. Maslowin tarvehierarkian kautta.¹³³ Vaikka matkailija ei aina tiedosta, kerro tai huomioi tarpeitaan, kimmoke matkan valintaan voi johtua esim. statuksen ylläpitämisestä tai hyväksynnän saavuttamisen tarpeesta.¹³⁴ Myös monenlaiset muut syyt, kuten tuttavien suosittelu, kaipuu lämpimään ilmastoon tai kiinnostava tapahtuma voivat olla kimmokkeena matkakohteen valintaan.

Puutarhamatkailijat ovat luonteeltaan, matkustuskäyttäytymiseltään, motiiveiltaan ja odotuksiltaan heterogeeninen ryhmä. Connellin mukaan puutarhamatkailija rakastaa puutarhoja tietämättä miksi niin tekee.¹³⁵ Kattavia syitä puutarhamatkailun suosioon on vaikea löytää, mutta Connellin mukaan yksittäisiä syitä ovat esimerkiksi kasvien, istutusten ja niiden suunnittelijoiden ihaileminen, ulkoilu tai ilta-päiväteelle poikkeaminen.¹³⁶ Connellin mukaan puutarhamatkailun suosio voi Britanniassa liittyä yleiseen kulttuuriperintökohteisiin suuntautuvan matkailun (*heritage visits*) arvostukseen, kuuluvathan puutarhat oleellisesti maan kulttuuriperintöön ja identiteettiin. Puutarhat koetaan miellyttävinä ja rauhallisina vierailukohteina, jotka tuottavat hyvän olon tunteita ja monenlaista henkistä hyötyä, kuten auttavat palautumaan arjesta.¹³⁷ Kalliovuon tuloksetkin ovat verrattavissa Connellin tuloksiin. Matkailijan tarpeet lähteä puutarhamatkalle selittyvät todennäköisesti hyödyn, nautinnon, luovuuden, sekä henkisten ja sosiaalisten näkökulmien kautta. Puutarhavierailu virkistää, opettaa uutta tai antaa mallia ja ideoita omaan

¹³² Holloway, Humphreys & Davidson 2009, 62.

¹³³ Abraham Maslow *The Theory of Human Motivation (1943)*. Perustarpeiden täytyminen takaa hengissä pysymisen. Hyvinvoinnin kannalta tärkeitä ovat turvallisuuden tarpeet ja sosiaaliset tarpeet, kuten hyväksytyksi tuleminen. Korkeimpina tarpeina Maslow näkee itsensä toteuttamisen ja itsensä ylittämisen tarpeet.

¹³⁴ Mm. Holloway, Humphreys & Davidson 2009, 61-62.

¹³⁵ Connell 2004, 232 - 233. (Viittaa Hunt 1964.)

¹³⁶ Connell 2004, 234.

¹³⁷ Connell 2004, 233. (Viittaa mm. Dunnett & Qasim 2000.)

puutarhaan.¹³⁸

Benfieldin mukaan 94,8 % Britannian puutarhamatkailijoista omistaa puutarhan. Myös Connell näkee kiinnostuksen puutarhoja kohtaan olevan vahva motiivi puutarhamatkalle lähtemiseen.¹³⁹ Kalliovuon arvelee Connellin tavoin puutarhamatkailun toimivan puutarhaharrastuksen mausteena ja vaihteluna, jonka kautta etsitään uusia näkökulmia omaan tekemiseen. Samalla puutarhamatkailu mahdollistaa myös saman henkisten tapaamisen mieleisessä ympäristössä.¹⁴⁰ Itse painottaisin (mm. asiakaspalautteen perusteella) erityisesti esteettisen nautinnon ja sen tuoman hyvän olon tunteen merkitystä.

Sissinghurstin ikoninen puutarha tarjoaa elämyksiä kaikkien aistien kautta. Asiakkaan tarpeita täyttävät palvelut, kuten kahvila-ravintola ja myymälät. Sosiaalisen kanssakäymistä ja paikkaan kuulumisen tunnetta voi syventää mm. osallistumalla viljelyohjelmiin, vapaaehtoistyöhön ja erilaisiin yhteisöllisiin tapahtumiin.

Kalliovuon kyselyn mukaan Suomessa pidetään kotimaahan suuntautuvia matkoja merkityksellisempinä kuin ulkomaille suuntautuvia,¹⁴¹ vaikka perinteisesti kotimaan puutarhamatkailu on ollut määrällisesti vähäisempää. Tulokseen voi olla Kalliovuon mukaan syynä mm. vierailujen ensisijainen motiivi saada uusia ideoita omaan puutarhaan sovellettavaksi. Kotimaan ideoita on helpompi toteuttaa mm. kasvilajikkeiden menestymisen ja viljelyolosuhteiden samankaltaisuuden

¹³⁸ Kalliovuon 2010, 48-53. (Viittaa Connell 2004.)

¹³⁹ Benfield 2013, 171 ja Connell 2004, 233.

¹⁴⁰ Kalliovuon 2010, 33 ja Connell 2004, 233. Itse painottaisin (mm. saadun asiakaspalautteen perusteella) puutarhakiinnostuksen lisäksi esteettisen nautinnon ja sen tuoman hyvän olon tunteen suurempaa merkitystä.

¹⁴¹ Kalliovuon 2010, 33.

vuoksi.¹⁴² Kalliovuon mukaan kiinnostus puutarhoja kohtaan vaikuttaisikin kasvavan sitä enemmän mitä enemmän puutarhoja on esimerkkeinä.¹⁴³

Matkan valitseminen

Richard Benfieldin varovaisen arvion mukaan maailmassa on ainakin 5000 matkailijoille avointa puutarhaa.¹⁴⁴ Markkinointi on merkityksellisenä asiakkaan matkustuspäätöksen muodostumisessa. *Markkinointi* on tiedon välittämistä kohteesta asiakkaalle. Markkinoinnin teorioita on useita, mutta pelkistetysti voidaan sanoa markkinoinnin tavoitteen olevan matkailijan saattaminen tietämättömyyden tilasta kohti toiminnan tilaa.¹⁴⁵

Markkinoinnin kautta matkailijalle muodostuu ensin *mielikuva (image)* kohteesta. Mitä paremmin kohde erottuu toisista vastaavista kohteista, sen houkuttelevampi mielikuva on. Tunteen ja rationaalisen pohdinnan kautta matkailijalle muodostuu *asenne (attitude)* eli kuva kohteesta. Asenteeseen vaikuttavat syntyneen mielikuvan lisäksi matkailijan kiinnostuksen kohteet, mielipiteet ja tyypillinen toiminta, kuten harrastukset. Matkan valintaan vaikuttavat lisäksi mm. kohteen tuottamat edut ja riskit matkailijalle, henkilökohtainen maku ja muoti.¹⁴⁶

Varsinainen matkapäätös tehdään esimerkiksi vertailemalla kohteiden etuja, haittoja, hyötyjä ja riskejä monipuolisesti (*laaja-alainen ongelman ratkaisu*). Matkailija voi toimia myös *rutinoituneesti* eli tehdä helpon ratkaisun käyttäen tuttua matkavälittäjää tai matkustaa tuttuun kohteeseen uusiakseen aiemmat hyvät kokemuksensa. *Impulsiivisessa* ratkaisussa taas varataan esimerkiksi sopivan hintainen matka, jonka lähtö tapahtuu melko pian varauksen jälkeen.¹⁴⁷

¹⁴² Kalliovuono 2010, 48 - 49.

¹⁴³ Kalliovuono 2010, 35 – 36.

¹⁴⁴ Benfield 2013, 80. Botanic Gardens Conservation International arvioi kasvitieteellisiä puutarhoja olevan yli 2500. Joanne Connellin (2004) mukaan Britannian puutarhoista 58% on yksityisiä ja 48% julkisia, joten Benfield lisää arvioon yhden yksityisen puutarhan jokaista julkista kohti.

¹⁴⁵ Holloway, Humphreys & Davidson 2009, 70.

¹⁴⁶ Holloway, Humphreys & Davidson 2009, 71-74.

¹⁴⁷ Holloway, Humphreys & Davidson 2009, 74.

Suomalainen puutarhamatka vaatii taustaselvityksen tekemistä mm. kohteiden sijainnista ja aukioloajoista, sekä kulkuneuvon - ovathan kotimaan kohteet harvassa. Puutarhamatkoja järjestetäänkin usein pakettimatkoina, jotka Suomesta ulkomaille suuntautuessaan ovat tyypillisesti muutaman päivän ja kotimaan matkat päivän tai parin mittaisia. Matkoja järjestävät niin harrastajayhdistykset, kuin matkailun ja liikennöinnin toimijatkin.

Houkutteleva matkakohde

Matkan *kohteella (destination)* tarkoitetaan jotain tiettyä paikkaa, kaupunkia, seutua, maata tai laajempaa aluetta, johon matkailija suuntaa matkansa. Hollowayn, Humphreysin ja Davidsonin mukaan kohteen houkuttelevuus riippuu kolmesta sen tarjoamasta ominaisuudesta. Keskeisiä valinnan kriteerejä ovat *nähtävyydet* tai vetovoimatekijät (*attractions*). Kohteen nähtävyyksiin tutustumisen lomassa matkailijan perustarpeita täyttävät *mukavuudet (amenities tai facilities)*, kuten ruokailu-, majoitus- ja neuvontapalvelut. Kohteeseen on lisäksi päästävä suhteellisen helposti, vaikka myös mielikuva hyvästä *saavutettavuudesta* voi riittää.¹⁴⁸ Kun päivämatkailijan on päästävä nopeasti perille ehtiäkseen tutustua kohteeseen kunnolla, pidempään lomailevalle jo matka kohteeseen voi olla elämys.

Matkakohteen mahdollisuudet menestyä vahvistuvat, jos matkailijalle tarjottujen *nähtävyyksien* tai vetovoimatekijöiden kaltaisia ei löydy muualta. Taiteilijakoteja on paljonkin, mutta on vain yksi Monet'n Giverny.

Ainutlaatuisuuden lisäksi erilaisten matkailijaa kiinnostavien vetovoimatekijöiden määrä kohteessa tai sen lähialueella lisää houkuttelevuutta, sekä kiinnostaa erilaisia kohderyhmiä. Esimerkiksi Hidcote manorin puutarhan lisäksi matkailija voi vierailla helposti myös naapuritilalla Kiftsgate Courtissa. Ulottuvilla ovat myös Cotswoldsin idylliset kylät ja koko joukko muita alueen puutarhoja.

¹⁴⁸ Holloway, Humphreys & Davidson 2009, 15-19.

Monet'n maalauksiinsa ikuistamat japanilainen silta ja lummelampi ovat Givernyn puutarhan vetonauloja ja sen alkupe räisiä elementtejä.

Vierailija haluaa tallettaa muiston elämäyksenään tai ottaa valokuvan todisteeksi tai statuksensa tueksi.

Jotta matkailija kokisi tarpeellisen palata kohteeseen uudelleen hänen on saatava ensimmäisestä vierailustaan onnistuneita kokemuksia ja kohteen on harjoitettava jatkuvaa *kehitystyötä*.¹⁴⁹ Jo vuodenaikojen ja eri aikaisten kukintojen vaihtelut innostavat vierailemaan useasti samassa puutarhakohteessa. Myös puutarhan kehittyminen ja uudet istutukset, sekä erilaiset sesonkitapahtumat houkuttelevat toistuviin vierailuihin. Suomalaisen puutarhakohteen vahvimpia vetovoimatekijöitä puolestaan ovat kulttuurimatkailun linjausten mukaan laadukkuus, paikallisuus, omintakeisuus ja monipuolisuus.¹⁵⁰

Kohteen *mukavuuksiin* kuuluvat Hollowayn, Humphreysin ja Davidsonin mukaan myös julkisen tilan houkuttelevuus ja ympäristön ilme, joilla on merkitystä kohteesta saatavaan kokonaisvaikutelmaan. Kävijän vierailukokemukseen vaikuttavat mm. kohteen valaistus, siisteys ja opasteiden selkeys. Etenkin ensimmäisellä vierailulla on tärkeää, että vierailu on sujuva ja vaivaton. Matkailijan on päästävä kulkemaan puutarhassa repimättä itseään ruusunpiikkeihin ja kompastumatta irtolattaihin. Hän haluaa levähtää pitkien portaiden nousemisen jälkeen tai istahtaa varjoon kierrettyään kauan auringon paahteessa. Puutarhakohteessa mm.

¹⁴⁹ Holloway, Humphreys & Davidson 2009, 215-216.

¹⁵⁰ Opetus- ja kulttuuriministeriö & Ympäristöministeriö 2014, 25. Ominaisuudet nähdään suomalaisista kulttuurimatkakohdista määrittävinä kriteereinä, mutta mielestäni ne sopivat myös kotimaisen puutarhakohteen vetovoimatekijöiksi.

riittävät ja matkajien kannalta oikeisiin paikkoihin sijoitetut istuinpaikat täydentävät vierailun onnistumisen tunnetta.¹⁵¹

Medianäkyvyys voidaan nähdä kohteen *saavutettavuutena*. Kohde on sitä houkuttelevampi mitä helpommin siitä on tietoa saatavilla. Median vaikutus matkailuun kasvaa edelleen ja se on tehokas mielipiteiden ja odotuksien muokkaaja. Esimerkiksi kolmasosa Britannian kansainvälisistä matkailijoista tulee maahan TV:n tai elokuvien vaikutuksesta.¹⁵² Media on myös keskeinen tekijä kohteen tunnetuksi tekemisessä. Esimerkiksi Pennsylvaniassa sijaitsevan The Longwood Gardensin kävijämäärä kasvoi vuosien 1984-2006 välillä 39 %. Puutarhan johtaja Frederick Robertsin mukaan kävijämäärän kasvattamisenvuoksi tehtyjä toimenpiteitä olivat vierailukokemukseen keskittymisen, ymmärrettävän puutarhatietouden jakamisen ja kustannustehokkuuden lisäksi julkisuuden lisääminen.¹⁵³

Uusia mahdollisuuksia mielikuvamarkkinoinnille on avannut etenkin sosiaalisen median kasvu. Kuvat, kokemukset ja tarinat leviävät laajalle maksettujen mainosten lisäksi blogien, keskusteluryhmien ja kommenttien kautta. Nojatuolimatkailua voi harrastaa vaikkapa Googlemapsin satelliitti- ja katukuvien avulla. Rohkeimmat visiot ennustavatkin virtuaalimatkailun vielä mullistavan koko matkailualan ja sen saavutettavuuden.¹⁵⁴

Matkailuelämyksestä

Kuten jo aiemmin mainitsin, elämyksen tuotteistamisen perustaa on tarkasteltu usein 2000-luvulla kotimaisen matkailun kontekstissa. Yleisimmin lähtökohtana on ollut Joseph Pinen ja James Gillmoren elämysteoria¹⁵⁵, kuten esimerkiksi Tarssasen

¹⁵¹ Holloway, Humphreys & Davidson 2009, 216-221. Opasteiden merkitykseen palaan hieman myöhemmin.

¹⁵² Holloway, Humphreys & Davidson 2009, 224.

¹⁵³ Benfield 2013, 50-22. Vierailukokemuksen kehittämiseksi segmentoitiiin kohderyhmiä ja etsittiin malleja hyvin toimivista käytänteistä. Kustannustehokkuutta tuki vapaaehtoistyö, joka on yleistä etenkin Britannian ja USA:n puutarhakohteissa.

¹⁵⁴ Palaan saavutettavuuden ajatukseen vielä luvussa 5.

¹⁵⁵ Liite 1. *The Tourism Experience Realms Theory* esiteltiin vuonna 1999 teoksessa *The Experience economy*.

ja Kyläsen vuonna 2005 kehittämässä kotimaisen matkailuelämyksien tuotteistamista koskevassa teoriassakin. *Elämyskolmio-mallia*¹⁵⁶ on käytetty tuotekehityksen perustana mm. Lapin elämysteollisuuden osaamiskeskuksessa. Mallissa elämystä tarkastellaan tuotteen elementtien ja asiakkaan kokemuksen kautta. Sen mukaan tuotteeseen voidaan sisällyttää elementtejä, jotka todennäköisesti vaikuttavat elämyksen syntymistä vahvistaen. Näitä asiakkaan kokemukseen liittyviä tekijöitä ovat yksilöllisyys, aitous, tarina, moniaistisuus, vuorovaikutus ja kontrasti.¹⁵⁷

Yksilöllisyydellä tarkoitetaan ainutlaatuista kokemusta, mikä näkyy esim. asiakaslähtöisyytenä ja tuotteen räätälöintinä asiakkaan toiveita vastaavaksi. Puutarhavierailutuote voi sisältää majoitus-, ravintola-, opastus- ja muita palveluita vierailijan tarpeiden mukaisesti. Asiakkaalla voi olla mahdollisuus osallistua puutarhan toimiin kuten sadonkorjuuseen tai ryhmille voidaan räätälöidä erilaisia työpajoja.

Aitousen määrittelemisen on haasteellista sen monimerkityksellisyyden vuoksi. Autenttinen on luonteeltaan kovin subjektiivista. Tässä yhteydessä aitoudella voidaan tarkoittaa todellista alueen elämäntapaa, kulttuuria ja kulttuuriperintöä, mikä näkyy tuottajien ja tuotteen identiteetissä. Puutarhan aitous voi ilmetä esimerkiksi luontevana maisemaan sulautumisena, vanhoina perinnelajikkeina tai rakennuskannan ja miljöön vaalimisena. Aitoutta ei mielestäni voi käsittää vain kulttuurihistoriallisina tekijöinä. Uusi puutarha voi olla vaikkapa aidosti tekijänsä näköinen ja siten ainutlaatuinen. Kopiot ja representaatiot muokkaavat käsitystä alkuperäisestä kulttuurista, joten aitouteen liittyy aina myös eettisyys.¹⁵⁸

¹⁵⁶ Liite 2.

¹⁵⁷ Tarssanen 2009, 12-15. (Viittaa Komppula & Boxberg (2002, 30-31) *Matkailuyrityksen tuotekehitys* ja Perttula (2004) *Ihminen matkustaa, mutta miksi?* -artikkeli.)

¹⁵⁸ Tarssanen 2009, 13. (Viittaa Bruner E. M. 1994, *Abraham Lincoln as Authentic* *Reproduction: A Critique of Postmodernism.*)

Great Dixterin taimimyymälä ja kahvila ovat samaan tapaan persoonallisia kuin puutarhakin, jolloin kohteesta muodostuu ehjä, aito ja luonteva kokonaisvaikutelman.

Tarinat ovat aineetonta kulttuuriperintöä, jotka sitovat yhteen kokonaisuuden elementit, perustelevat asiakkaalle sen mitä tehdään ja houkuttelevat asiakkaan osallistumaan kokemukseen tunnetasolla. Tarina voi sisältää faktan lisäksi fiktion elementtejä, kuten vanhoja uskomuksia. Puutarhavierailun tarina voi kertoa esimerkiksi kohteen historiasta tai puutarhan suunnittelijasta. Tarinaa varioidaan eri kohderyhmille soveltuvaksi: puutarhayhdistystä kiinnostavat erilaiset kertomukset kuin päiväkotiryhmää. Tarina on läsnä kaikissa tuotteen kokemisen vaiheissa eli markkinoinnissa, vierailukokemuksessa ja jälkimarkkinoinnissa.¹⁵⁹

Moniaistisuus nähdään matkailutuotteen teemaa ja haluttua vaikutelmaa vahvistavana tekijänä.¹⁶⁰ Puutarha on aina luonnostaan moniaistinen kokemus. Siellä on tuoksuja, pöriseviä ötököitä ja laulavia lintuja, valoa ja varjoa, erilaisia materiaaleja ja pintoja. Moniaistisuuteen voidaan silti kiinnittää erityistä huomiota, kuten esimerkiksi **Redutti-Kotkan** esteettömässä yrttipuutarhassa on tehty.

Kontrastilla tarkoitetaan tässä yhteydessä matkailutuotteen erilaisuutta suhteessa asiakkaan arkeen.¹⁶¹ Puutarhakohteista haetaan ideoita, joten niistä olisi löydettävä esimerkiksi istutusten laajuuden, rohkean sommittelun tai uusien kasvilajikkeiden tavoin kotipuutarhoista poikkeavia elementtejä. Mielestäni onkin tärkeää,

¹⁵⁹ Tarssanen 2009, 13 -14.

¹⁶⁰ Tarssanen 2009, 13 -14.

¹⁶¹ Tarssanen 2009, 15.

että puutarhamatkailukohteet edustavat laajasti puutarhakulttuuriamme. Pohjoisen ja etelän puutarhat eroavat toisistaan jo kasvuolosuhteiltaan ja siten opettavat uutta, sekä luovat elämyksiä muihin kasvuyöhykkeisiin tottuneille. Kontrastin tarjoamisen lisäksi kotimaan puutarhakohteiden jakaantuminen alueellisesti joka puolelle maata ja kaikille kasvuyöhykkeillemme lisää kohteiden saavutettavuutta ja puutarhamatkailun kiinnostavuutta. Samalla puutarhakohteet vaikuttavat esimerkkeinä oman alueensa puutarhakulttuurin kehittymiseen.

Vuorovaikutus on onnistunutta kommunikaatiota, joka parhaimmillaan saa aikaan yhteisöllisyyden tunnetta.¹⁶² Median vaikutus matkailuun kasvaa edelleen. Se luo tehokkaasti ennako-odotuksia ja mielipiteitä, sekä mahdollistaa yhteisöllisyyttä. Puutarhavierailijat ovat puutarhoista kiinnostunut joukko ja yhteisiä puheenaiheita riittää tuntemattomienkin kesken. Yhteisöllisyyden tunne voi muodostua itsestäänkin, kun kohde tarjoaa puitteet kohtaamisille. Esimerkiksi kahvilassa tai opastetulla kierroksella on helppo ryhtyä juttusille.

Vuorovaikutus vierailijan ja kohteen henkilökunnan, sekä paikallisten asukkaiden kanssa on tärkeä osa vierailukokemusta. Sissinghurstissa tapasimme ensimmäistä päiväänsä työharjoittelussa olleen iäkkään eläkeläisherran, jonka läsnäolo jo loi mielikuvan paikan hengestä ja puutarhan sosiaalisista ulottuvuuksista. Etenkin oikeat henkilöt oikeilla paikoilla ovat Magdalena Fredrikssonin mukaan tärkeitä tekijöitä elämyksen synnyssä. Fredriksson nostaa kandidaatintyössään *Att skapa positiva kommersiella upplevelser i trädgårdsparken – förutsättningar för upplevelseskapande och användning av upplevelsemarknadsföring* (2012) elämyksen synnyn keskeisiksi tekijöiksi sosiaalisen vuorovaikutuksen lisäksi osallisuuden, jota tarkastelen myöhemmin estetiikan näkökulmasta.¹⁶³ Paikan identiteetti ja sen tunnistaminen on Fredrikssonin mukaan elämyksen peruselementti ja lähtökohta tuotteistamiselle ja markkinoinnille.¹⁶⁴ Oleellisinta puutarhavierailussa on kuitenkin

¹⁶² Tarssanen 2009, 15.

¹⁶³ Fredriksson 2012, 3.

¹⁶⁴ Fredriksson 2012, 81.

vierailijan ja puutarhan välinen vuorovaikutus, johon palaan tarkemmin seuraavassa luvussa.

Tarssasen mukaan onnistuneessa elämystuotteessa kaikki elämyksen peruselementit ovat mukana kaikilla kokemisen tasoilla. *Motivaation tasolla* herätetään asiakkaan kiinnostus esimerkiksi markkinoinnin keinoin. *Fyysisellä tasolla* asiakas kokee tuotteen aistiensa kautta. *Älyllisellä tasolla* asiakas prosessoi ympäristön antamia aistiärsykeitä, toimii, oppii, ajattelee ja soveltaa tietoa, sekä muodostaa mielipiteitä. Jos kohteessa (ja tuotteessa) on huomioitu elämyksen peruselementit, asiakas todennäköisesti kokee *emotionaalisella tasolla* merkityksellisiä tunteita eli elämyksen. Elämyksen kaltainen voimakas tunnereaktio voi johtaa *henkisellä tasolla* pysyviin henkilökohtaisiin muutoksiin, joihin palaan tarkemmin hieman myöhemmin.¹⁶⁵

Hyvä puutarhamatkailutuote tuottaa siis asiakkaalle moniaistisen kokemuksen kautta elämyksen ja sisältää mahdollisuuden oppia tai oivaltaa jotain uutta, sekä sitä kautta kehittyä harrastuksessaan. Uuden tiedon saaminen voi tapahtua joko tiedostetusti tai tiedostamatta. Givernyn istutusten väriyhdistelmät voivat tallentua vierailijan ottamiin valokuviiin ja vaikuttaa myöhemmin valintoihin omassa puutarhassa. Vierailija voi ihastua *'Hidcote Giantiin'* ja selvittää, kuinka kasvattaa laventelia omalla kasvuvyöhykkeellään voidakseen nauttia sen tuoksusta terassillaan. Vierailu taitavasti entisöidyssä kulttuuriperintökohteessa voi kannustaa säilyttämään mummonmökin pihapiirin ja luomaan tunnelmaa tukevan perinnepuutarhan. Onnistuneen puutarhamatkakokemuksen vaikutus voi olla kauaskantoinen.

Elämyskolmio-teoria on Lapin matkailun tarpeisiin räätälöitynä hieman ahdas sovellettavaksi sellaisenaan puutarhamatkailuun: tuotteistaminen muuttuu helposti paikan hengen kustannuksella tapahtuvaksi ylituotteistamiseksi. Huomiota kaipaavat myös joidenkin käsitteiden määrittely (mm. aitous määritellään matkailijan näkemyksenä kohteen ominaisuuden sijasta) ja käytänteiden päivittäminen (mm.

¹⁶⁵ Tarssanen 2009, 16. (Viittaa Seppo Aho (2001) *Matkailuelämys prosessina: elämysten synnyn ja kehityksen vaiheet* teoksessa *Matkailuelämykset tutkimuskohteina -artikkeli.*)

markkinoinnin eettisyys eli sen perustuminen faktoihin ja kestävän matkailun periaatteet). Kyseessä on kuitenkin mielenkiintoinen puheenvuoro ja käytännön toiminna testattu teoria, joka on syytä ainakin tunnistaa matkailun kehittämisen yhtenä käytänteenä.

4 PUUTARHASTA

Puutarhamatkailu syntyy kiinnostuksesta puutarhoihin, joten seuraavaksi keskityn tarkemmin puutarhaan ilmiönä. Edellisessä luvussa etsin vastauksia mm. kysymykseen, millaiset ominaisuudet vaikuttavat puutarhavierailujen ja -kohteiden kiinnostavuuteen. Tässä luvussa mietin, miksi ja miten puutarhat ovat meille merkityksellisiä ja millaisia ominaisuuksia puutarhoissa arvostamme. Lopuksi kuvailen suomalaisen puutarhan ominaispiirteitä tarkastellen kotimaisen puutarhakulttuurin kehittymistä ja syntyneitä puutarhatyyppejä. Puutarhahistorian osuus on laaja, mutta se liittyy myöhemmin esittelemääni ajatukseen matkailupuutarhojen saatavuuden merkityksestä.

4.1 Puutarhan merkityksestä

Käsitykset puutarhasta ja sen merkityksestä ihmiselle ovat vaihdelleet aikojen saatossa. Viljeleminen on lisännyt *demokratiaa* kohentamalla ruokatalouksien oma-varaisuutta. Puutarha *elitistisenä*, kapean sosiaalisen kerrostuman harrastuksena taas on liittynyt varallisuuteen ja mahdollisuuteen rakennuttaa komeita puutarhoja. Myös *taiteena* tai taiteen kaltaisena toimintana puutarha on usein liittynyt vallan ja statuksen korostamiseen. *Ekologinen* näkemys puutarhoista on yleistynyt ympäristöheräämisen yhteydessä.¹⁶⁶

Virkistyskäytön lisäksi Benfield näkee puutarhoilla myös mm. psykologisia, opetussellisia, ympäristöllisiä sekä henkisiä ulottuvuuksia.¹⁶⁷ Puutarhat vastaavatkin moniin erilaisiin tarpeisiin ja niillä on monta roolia, joista esittelen seuraavaksi puutarhamatkailun kannalta nähdäkseni keskeisimpiä.

¹⁶⁶ Kolbe 2001

¹⁶⁷ Benfield 2013, 11 ja 104.

Hyötyfunktio

Hyötypuutarhan kehitys alkoi Egyptissä jo ainakin 3500 vuotta sitten. Hyötykasveja viljelemällä pyritään ennen kaikkea tuottamaan ravintoa, vaikka kasvitarhoilla voi olla samalla myös esteettisiä tavoitteita, kuten esimerkiksi **Westersin puutarhassa** Kemiössä tai **Tertin kartanossa** Mikkeliissä. Tämän ajan viljelmät löytyvät parvekkeita, joutomailta ja puutarhapalstoilta.

Viime vuosina puutarhan hyötyfunktioon on kiinnitetty huomiota myös *Green Caren* kautta. Green Carella tarkoitetaan toimintaa, jossa luontoa käytetään tavoitteellisesti hyvinvoinnin edistämiseksi ja ylläpitämiseksi esimerkiksi terveyspalveluiden yhteydessä.¹⁶⁸ Arjen vihreiden ympäristöjen, kuten puistojen ja puutarhojen on todettu lisäävän elämän laatua ja hyvän olon tunnetta. Esimerkiksi vanhustyössä puutarhatyö saa vanhusten elämän tuntumaan merkitykselliseltä, edistää kuntoutumista ja tuo mielenrauhaa.¹⁶⁹

Esteettinen funktio

Puutarha on luonnon ja kulttuurin vuorovaikutukseen perustuva tapa täydellistää luontoa.¹⁷⁰ Kulttuuriympäristön rakennettuna osana se peilaa oman aikansa käsityksiä estetiikasta, ihmisen ja luonnon suhteesta, hyvästä elämästä ja yhteiskunnasta.¹⁷¹

Puutarha on kokonaisvaltainen kokemus tuoksuineen ja äänineen, sekä visuaalisiin perusteisiin luotu maisema. Puutarhojen suunnittelussa vaikuttavat vahvasti kuvalliset lainalaisuudet ja kuvan rakentamisen elementit, kuten muodot, pinnat, suunnat ja värit. Puutarhojen perusrakenteet syntyvät mittasuhteiden, vastakohtien ja

¹⁶⁸ Sitra 2014

¹⁶⁹ Sitra 2014.

¹⁷⁰ Häyrynen 2001, 276.

¹⁷¹ Häyrynen 2001, 10.

struktuurien vaihtelusta. Myös kasvien ja kasvuolosuhteiden, sekä puutarhahistorian tunteminen on tarpeen puutarhaa suunniteltaessa.

Puutarhat ovat aina olleet vahvasti sidoksissa taiteeseen. Ne ovat innoittaneet taiteilijoita ja toimineet taiteen esittämisen paikkoina.¹⁷² Persiassa ja Mesopotamiassa puutarhoilla korostettiin paikan kauneutta.¹⁷³ Kreikkalaiset kirjailijat ihailivat puutarhoja ja kiinnostuivat kasveista.¹⁷⁴ Renessanssiajasta alkaen puutarhojen esteettisyys korostui ja barokin aikana luonto haluttiin alistaa geometrian muotoihin. Vastareaktionä syntyi ympäröivään maisemaan sulautumaan pyrkinyt englantilainen puutarhatyyli, joka levisi laajasti Eurooppaan, Suomeenkin jo 1700-luvulla.¹⁷⁵ Romantiikan aikana ihailtiin maisemia ja puutarhoihin rakennettiin erilaisia tunnelmia mm. dramaattisin putouksin. Puutarha onkin aikojen saatossa nähty moni tavoin niin itsenäisenä taiteen osa-alueena, osana muita taiteen aloja, kuten arkkitehtuuria, kuin taiteenkaltaisena ilmiönäkin.

Pakopaikka ja henkinen funktio

Puutarhat ovat sananmukaisesti rauhoittumista varten rajattuja alueita. Roomalaisten virkistäytymispaikkoja olivat kaupunkien ulkopuoliset puutarhat.¹⁷⁶ Islamilaisesta puutarhasta kehittyneet keskiaikaiset muurien ympäröimät luostaripuutarhat taas olivat hartauden harjoittamisen paikkoja.¹⁷⁷ Myös modernin minimalistisen puutarhasuunnittelun tavoitteena on usein samankaltainen rauhallisen turvapaikan luominen.

¹⁷² Mm. Benfield 2013, 20 ja 29 ja Kalliovuo 2010, 34. (Kalliovuo viittaa. Ross 1998, 18, Sepänmaa 2006, 32, Miller 1993, 74-77 ja Cooper 2006, 41.)

¹⁷³ Benfield 2013, 104.

¹⁷⁴ Benfield 2013, 32. Benfield näkee Homeroksen Odysseuksen ensimmäisenä puutarhamatkailijana.

¹⁷⁵ Benfield 2013, 104.

¹⁷⁶ Mm. Benfield 2013, 32.

¹⁷⁷ Mm. Benfield 2013, 33 - 35. Vanhimpia luostaripuutarhoja oli mm Sveitsin vuonna 613 perustettu St Gallen.

Richard Benfieldin mukaan etenkin eri uskontojen pyhissä kirjoituksissa käytetään paljon puutarhavertauksia.¹⁷⁸ Hän arvelee puutarhojen omaavan henkistä merkitystä ja tarjoavan vertauskuvallisen keinon palata Eedenin tai konkreettisemmin paratiisia vastaavaan paikkaan maan päällä.

Itämaiset puutarhat ovat pääasiassa *hiljentymisen paikkoja*, joissa puutarharituaalit, kuten aaltokuvioiden haravoiminen hiekkaan ja teeseremonia, kuvaavat ja tavoittelevat ihmisen ja luonnon tasapainoa. Itämaiset vaikutteet ovat näkyneet Euroopan puutarhoissa 1600-luvun lopulta saakka.¹⁷⁹ Esimerkiksi Helsingin **Roihuvuoren** japanilaistyyppisestä puutarhasta on muodostunut sekä puutarhavierailijoita että alueen asukkaita kiinnostava kohde.

Kuten Eeden on kadotettu paratiisi, myös Viipurin **Monrepos** edustaa kaivattua ja saavuttamatonta *muistojen puutarhaa*. Muistoihin palataan myös hautausmaiden puistoissa, joiden vanhat puut, istutukset ja hautojen kukkalaiteet kertovat kaipaudesta ja menneistä ajoista.¹⁸⁰

Toiminnan keskus

Puutarhanhoitaminen on puutarhassa tapahtuvaa toimintaa, johon liittyy monenlaisia merkityksiä. Se on yleinen harrastus¹⁸¹, mikä jo sinänsä kertoo puutarhojen olevan ihmisille merkityksellisiä.¹⁸² Puutarhan hoitaminen antaa tarpeellisuuden, luomisen, vastuun ja omistajuuden tunteita, sekä odottamisen aiheita. Puutarhanhoito ilmentää ympäristösuhdettamme ja antaa tilaisuuden olla yhtä luonnon kanssa. Puutarha myös *opettaa* – luonnon kiertokulku, viljeleminen ja kasvien erilaiset ominaisuudet kiehtovat ihmistä kaikkina aikoina.

¹⁷⁸ Benfield 2013, 1-5.

¹⁷⁹ Ruoff 2001. Ludwig XIV rakennutti kiinalaisvaikutteisen puistorakennuksen Versaillesin puistoon vuonna 1670. Suomessa vanhin kiinalaistyyppinen huvimaja rakennettiin Monrepos’iin 1785 tai 1786.

¹⁸⁰ Benfield 2013, 32-33.

¹⁸¹ Puutarhaliitto 2016(C) ja mm. Benfield 2013, 55-58. Aiheesta ei ole Suomea koskevia tilastoja, mutta vuonna 2015 Suomessa tehtiin puutarhoihin hankintoja 605 miljoonalla eurolla.

¹⁸² Mm. Cooper 2006, 10 ja Benfield 2013, 11.

Richard Benfieldin mukaan puutarhan merkitys ilmenee nykykulttuurissa puutarhanhoitamisen lisäksi tarpeena matkustaa katsomaan muiden puutarhoja.¹⁸³ *Puutarhavierailut* voivat toimia mm. *rituaalina*, jolla vahvistetaan omaa roolia.¹⁸⁴ Jo varhaiset Egyptin puutarhat toimivat uskonnollisten rituaalien ja kulkueiden näyttämöinä.¹⁸⁵ Sosiaalisen huvikävelyn kautta 1700-luvulla näyttäytyttiin vertaisryhmille puistojen ja puutarhojen poluilla. Edelleen puistoissa pidetään juhlapuheita ja niihin kokoonnutaan vappupiknikille. Kotipuutarhoissakin juhlietaan siirtymäriitejä: lakkiaisia, syntymäpäiviä ja häitä.

Puisto toimii myös *viihteenä* tarjoten lenkkeilypolkujen lisäksi tauko- ja retkipaikoja¹⁸⁶, joihin pääsee vaivattomasti lounastauolla, lastenrattailla ja julkisella liikenteellä. Puistojen penkeillä istutaan syömässä kesän ensimmäistä jäätelöä. Vapaa-päivänä suurempaan ja kauempana sijaitsevaan puistoon (esim. *nature park*) voidaan tehdä koko perheen ulkoilu- ja eväsretki. Puisto onkin arjen ulkopuolinen julkinen tila ja usein myös arjen keskellä sijaitseva keidas.¹⁸⁷

Puutarhan luonteesta *kohtauspaikkana* kertovat erilaiset rakennelmat, kuten penkit, katokset, huvimajat, kioskit, orkesteripaviljongit, nuotiopaikat, laiturit, lasten leikkikentät ja pelikentät. Dublinin St. Stephen's parkin paviljongin eteen sovitaan tapaaminen tai se pelastaa sadekuuron yllättäessä nurmella loikoilleen nuorison kastumiselta. Rakennelmat onkin yleensä sijoitettu tarkoituksenmukaisesti - huvimajoista avautuvat puutarhan näyttävimmät näkymät, kuten mm. **Mustion linnan** puutarhassa. Leikki- ja urheilukentillä huomioidaan lakisääteisesti saavutettavuus, turvallisuus ja tarkoituksenmukaisuus.

¹⁸³ Benfield 2013, 18.

¹⁸⁴ Mm. Benfield 2013. Suomessa harrastajaryhmien ja -yhdistysten järjestämät bussimatkat puutarhakohteisiin ovat suosittuja. Mm. Kalliovuon (2010) mukaan saman mielisten tapaaminen ja joukkoon kuulumisen ovat merkittäviä syitä matkoille osallistumiseen.

¹⁸⁵ Benfield 2013, 30. (Viittaa Alix Wilkinsonin tutkimukseen 1998.)

¹⁸⁶ Benfield 2013, 32.

¹⁸⁷ Mäki-Petäjä 2015. Mäki-Petäjä päivittää mielipidettään tämän tutkimuksen ohjauskommentissaan: Puisto on hänen mukaansa arjen keskellä oleva tauko, hitaamman olemisen ja leikin tilan. Puisto on *leisure* tai *recreation* -tila/paikka.

4.2 Puutarhan esteettisyydestä

Luonnonkauneus on ollut kauan taidefilosofian tutkimuskohteena. Tarkastelenkin seuraavaksi puutarhan arvottamista sekä historiallisen perinteen että nykytutkimuksen näkökulmasta. Pikainen katsaukseni aiheeseen haluaa kiinnittää huomiota siihen moniulotteiseen keskusteluun, jota luonnonkauneuden ympärillä on aina käyty.

Luonto pysähtyneenä visuaalisena kohteena

Pythagoras näki harmoniaa luonnossa ja totesi kaikkeuden muodostuneen harmonian mukaisesti.¹⁸⁸ *Harmonia* on sopusointua, tasapainoista tilaa ja yhteensopiavuutta. Puutarhan yhteydessä harmonia voi olla eri elementtien kuten istutusten massojen ja tyhjän tilan tai värien ja muotojen tasapainoa. Puutarhan harmonia syntyy kasvillisuusvalintojen, mittakaavan, kontrastien, painotusten ja järjestyksen visuaalisesti toimivasta suhteesta.¹⁸⁹ Versaillesin puistossa harmonia syntyy symmetriasta ja Hidcote manorin tai Sissinghurstin valkoisissa puutarhoissa myös rajoitetusta lähiväriskaalasta. Puutarhassa liikkuminen tai työskentely koetaan usein rauhoittavana ja tyyntyttävänä¹⁹⁰, joten puutarhan harmonialla on syytä uskoa olevan sen kokijan ja luonnon välistä harmoniaa edistävää vaikutusta.

Puutarhaan luovat harmoniaa esim. elementtien toisto ja symmetria, sekä lähiväriskaala kuten Hidcote manorin White Gardenissa.

¹⁸⁸ Reiners ym 2009, 11-12.

¹⁸⁹ Mm. Viista 2011

¹⁹⁰ Benfield 2013, 5-6. Mm. Rachel ja Stephen Kaplan ovat tutkineet puutaranhoidon psykologisia hyötyjä. Benfield viittaa mm. *The experience of nature: A psychological perspective (1989)*.

Antiikin *locus amoenus*, ”miellyttävä paikka” on ihanteellinen ja kaunis, lohdun ja turvan paikka, jonka kolme peruselementtiä ovat puut, nurmikko ja vesi.¹⁹¹ Antiikin aikana pidettiin kauniina etenkin viljeltyä maalais- tai rantamaisemaa. Koskematon luontoa pelättiin ja vain riittävän erikoisiin paikkoihin, kuten luoliin, kiinnitettiin huomiota. Niissä koettiin jumalten läsnäoloa.¹⁹²

Filosofisen pohdinnan keskiöön luonnonestetiikan tarkastelu nousi mm. 1700-luvun alussa Iso-Britanniassa käynnistyneen makukeskustelun kautta. *Maku* oli mm. David Humen (1711-1776) ja Alexander Baumgartenin (1714-1762) keskeinen käsite. Immanuel Kantin (1724–1804) mukaan maku on mielen kyky joka arvioi kauneutta.¹⁹³ Vaikka Kantin mukaan luonnonkohteet ovat lähtökohtaisesti kauniita, *kauneus* ei määritä kaikkia luontokokemuksia. Toista esteettisen kokemisen ääripäätä on kuvattu mm. *ylevän* käsitteellä.¹⁹⁴ Vuosisadan puolivälissä Englannin yläluokka kiinnostui näkymiin perustuvasta maisemamatkailusta, jonka kauneusihanteiksi nousivat *pastoraali-* ja *pittoreskimaisemat*.¹⁹⁵ Kauneuden lajeina nähtiin myös *sulokas, arvokas, elegantti ja ruma*. Palatsipuutarhoja, kuten vaikkapa Blenheimia voisi pitää ylevänä massiivisten ja juhlallisten mittasuhteidensa vuoksi, kun Versaillesin Hameau de la Reinea voi ajatella pastoraalimaisemana.

Luontoa, maisemaa ja puutarhoja esteettisesti arvotettaessa käytetään edelleen osin samaa kahtiajakoa (rakennettuun, turvalliseen ja hallittuun luontoon sekä villiin luonnontilaiseen luontoon), sekä samoja määreitä, joskin niiden nykyisissä ja kansanomaisemmissa merkityksissä. Vaikka yksilöt määrittelevätkin kauneutta

¹⁹¹ Samat elementit toistuvat kristinuskon Eedenin ja islamin paratiisikuvauksissa, jotka inspiroivat mm. antiikin jälkeistä puutarhataidetta.

¹⁹² Kummala 2012. Myös romantiikan *pittoreski* arvosti samaan tapaan erikoisia paikkoja. Puutarhoihin rakennettiin keinotekoisesti tunteita herättäviä paikkoja, kuten raunioita ja lampia.

¹⁹³ Mm. Kummala 2012 ja Reiners ym 2009.

¹⁹⁴ Mm. Edmund Burke (1729-1797). Ylevä on Burkelle pelonsekaista kauhua, joka purkautuu mielihyväksi esimerkiksi ukkosenilman väistyessä. Immanuel Kantin mukaan ylevä on kokemus suuruudesta.

¹⁹⁵ *Pastorale* tarkoittaa paimenidylliä ja *pittoreski* juontaa samoin italiankielisestä *pittorescosta*, joka tarkoittaa *taidemaalauksen tapaan*. (*Pittura* = maalaus). *Pittoreskillä* tarkoitetaan *kuvankaltaista* tai *maalauksellista*. Käsitteellä kuvattiin Englannissa *ylevää* pienempiä, epäsäännönmukaisesti vaihtelevia, karkeita, mutta hallittuja luonnonmuotoja.

omista lähtökohdistaan, kulloinkin vallalla olevat kauneusihanteet ovat kollektiivisia. Immanuel Kant näki mieleltään samanlaisten päätyvän samanlaisiin makuarvostelmiin.¹⁹⁶ Sen sijaan esimerkiksi Mary Wollstonecraftin¹⁹⁷ mukaan kauneuden kokemisen pitäisi perustua omaan ymmärrykseen ja tuntemiseen yleisten näkemysten sijasta.¹⁹⁸

Esteettisestä mausta on kiistelty ja erilaisia näkemyksiä, kuten Jay Appletonin, kritisoitu. Appletonin mukaan esteettinen maku syntyy sisäsyntyisten, evoluution aikaansaamien tarpeiden tyydyttämisestä.¹⁹⁹ Hänen mukaansa tarpeet määrittelevät, millainen maisema viehättää. Appletonin näkemyksen mukaan meitä vetävät puoleensa mm. laajat avoimet näköalat, saavutettavissa oleva suoja, vesi ja kasvit, sekä saaliseläimet. On kutkuttavaa ajatella, että viehättyisimme puutarhasta evoluution vuoksi. Istutusten runsas kasvillisuus, selkeät kulkureitit, kuten sora-käytävät ja pitkät näkymät viherhuoneesta aukeavaan maisemaan, sekä avoimen tilan ja suojan sopiva vaihtelu luovat puutarhaan turvallisuutta, jota olemme aina etsineet.

Luonto toiminnallisena kokonaisuutena

Luonnonestetiikkaan ei 1900-luvun alkupuolella juurikaan kiinnitetty huomiota, mutta se ilmestyi keskusteluihin jälleen 1970-luvulla mm. ympäristöheräämisen seurauksena. Ympäristöestetiikan pääsuuntauksiksi muodostuivat *tietoperustainen* ja *ei-tietoperustainen* suuntaus. Seuraavaksi nostan esiin kolme teemaa, joiden kautta luonnon estetiikkaa voidaan lähestyä toiminnallisuuden näkökulmasta.

¹⁹⁶ Kummala 2012. Mm. Facebookin *Englantilainen puutarha ja cottage garden* -ryhmän jäsenet ovat ryhmytyneet, koska pitävät juuri tietynlaisista puutarhoista. Ryhmäpaine saattaa myös lisätä samanlaisia makuarvostelmia.

¹⁹⁷ Wollstonecraft (1759-1797) näki luonnonkauneuden nautinnollisimmillaan jäljittelemättömänä. Hän oli englantilainen kirjailija, filosofi ja naisten oikeuksien puolestapuhuja, jota arvostetaan nykyisin eräänä ensimmäisistä feministifilosofeista.

¹⁹⁸ Kummala 2012

¹⁹⁹ Mäki-Petäjä 2015. (Viittaa Appleton (1975) *The Experience of Landscape*).

Muuttuvia prosesseja

Koska luonto on moninainen ja olemme osa sitä aistiemme kautta, on olennaista tietää, mihin huomio tulisi kohdistaa luontoa arvotettaessa. Ympäristöestetiikan *tietoperustaisen (conseptualist) suuntauksen* mukaan esteettiseen kokemiseen tarvitaan asiantuntemusta ja yksilöistä riippumatonta tieteellistä tietoa mm. luonnon prosesseista. Tieteellisen tiedon ensisijaisena esteettisen arvostelman perusteena näkee mm. Allen Carlson.²⁰⁰ *Yuriko Saito* taas kannattaa kulttuurisidonnaisen tiedon ja tradition yhdistämistä tieteelliseen tietoon, jolloin pystymme suhtautumaan luontoon sen ehdoilla.²⁰¹ Puutarhan kokemista ja sen esteettistä arvottamista siis auttaa, jos omaamme tietoa mm. kasveista, kasvuolosuhteista ja kasvun prosesseista. Osaamme arvostaa esimerkiksi himalajanjalkalehden itsestään lisääntyneitä taimia, kun tiedämme, kuinka vaikeasti kasvin siemenet itävät luonnon olosuhteissa. Tieto kulttuuriympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä suhteuttaa kokemuksemme oikeaan kontekstiin.

Marcia Muelder Eatonin mukaan tieto suuntaa esteettistä arvottamista, mutta myös mielikuvituksella on tärkeä rooli esteettisessä kokemisessa.²⁰² Ronald W. Hepburnin ajattelussa puolestaan korostuvat sekä tiedon merkitys, mielikuviutus että kiinteä vuorovaikutus luonnon kanssa.²⁰³ Esimerkiksi puutarhan kokemisessa mielikuviutus auttaa heittäytymään välittömään vuorovaikutukseen ympäröivän luonnon kanssa, mutta esteettinen arvottaminen tapahtuu lopulta luonnontieteellisen tiedon perusteella. Katsoessamme kotipihoilla auringossa kasvavia alppiruusuja ja toteamme ne kituliaiksi osatessamme kuvitella, kuinka kauniita ne olisivatkaan kasvaessaan luontaisessa, happamassa ympäristössään puolivarjoisessa metsässä.

Kirsi Heininen-Blomstedtin mukaan miljöo on prosesseja, joissa ympäristö muuttuu vuorokauden, vuodenaikojen ja vuosien mukaan. Paikalla on sitä enemmän

²⁰⁰ Kummala 2012

²⁰¹ Kummala 2012.

²⁰² Kummala 2012.

²⁰³ Kummala 2012.

muuttuvia merkityksiä, mitä enemmän sillä on ajallisia kerrostumia.²⁰⁴ Puutarhan muutokset ovat dramaattisempia kuin muun rakennetun ympäristön: Se vaihtaa ilmettään monta kertaa vuoden kuluessa. Juuri tuo muutos kiinnostaa myös puutarhan harrastajaa, joka lumoutuu luonnon kasvovoimasta ja uudistumiskyvystä.²⁰⁵

Parvekeviljelmän esteettistä arvottamista voisi siis lähestyä esimerkiksi sen prosessiluonteesta kautta tarkastelemalla parvekkeen ajallista kehitystä. Alkukesästä parvekkeen tunnelma on paljas, kun kasvuun vasta odotellaan. Elokuussa yrtit, köynnöskrassit ja kesäkukat pursuavat ruukuistaan ja kimalaiset pörisevät. Vuosien varrella eri kasvukausien olosuhteet ja viljelijän mieltymykset, muoti sekä muuttuvat arvostukset vaihtuvat ja vaikuttavat parvekkeen estetiikkaan. Aiemmin parvekepuutarhuri ehkä kasvatti begonioita, mutta nyt haluaakin viljellä kesäkurpitsaa ja yrttejä, ehkä kasvattaa perunaakin ämpärissä. Koristetarhurista on tullut hyötyviljelijä, joka arvottaa parvekkeensa esteettisestikin uudella tavalla.

Vuorovaikutus ja tilallisuus

Ei-tietoperustaisen (non-conseptualist) ympäristöestetiikan suuntauksen mukaan esteettisessä luontokokemuksessa oleellista on mielikuvituksen roolin korostamisen lisäksi luonnon ja kokijan välinen moniaistinen ja ruumiillinen vuorovaikutus.²⁰⁶ Näkemyksen mukaan tieto rikastuttaa esteettistä kokemista, mutta liiallinen tiedon korostaminen johtaa ylikorostuneeseen objektiivisuuteen ja aiheuttaa kohteen ja kokijan suhteen jäämistä pinnalliseksi.²⁰⁷ Jos Kew Gardenissa opaste-kierron tai kasvien nimilaput vievät kaiken huomioni, en huomaa eteeni tippuvaa loistavan punaista lehteä tai oravan kiirettä tammenterhojen kanssa.

Ei-tietoperusteisen suuntauksen tunnetuin edustaja on *Arnold Bearleant*. Hänen esteettisen osallisuuden (*aesthetic engagement*) teoriansa mukaan ympäristöä ei

²⁰⁴ Heininen-Blomstedt 2013, 31-33 ja 188.

²⁰⁵ Mm. Benfield 2013, 6.

²⁰⁶ Kummala 2012

²⁰⁷ Saman tapainen vaikutus on ylituotteistamisella, kuten edellisessä luvussa mainitsin.

voi tarkastella meistä irrallisena, vaan olemme aistiemme kautta yhtä luonnon kanssa. Hän puhuukin ”maisemaan astumisesta” ja ”siihen osallistumisesta” kaikin aistein.²⁰⁸ Berleantin ajatus intensiivisestä, moniaistisesta ja ruumiillisesta läsnäolon tunteesta kuvaa hyvin puutarhakokemusta. Puutarhaharrastajat kokevat tärkeinä puutarhakokonaisuuden lisäksi etenkin värit ja tuoksut.²⁰⁹ Parhaimmillaan puutarhan kokemiseen uppoudutaan niin, että aikakin menettää merkityksensä.

Berleantin näkemyksessä on yhtymäkohtia *John Dewey*n ajatukseen havaitsemisen luonteesta. Havaitseminen on Deweylle syvää ja antautuvaa toimintaa, jota leimaa jatkuva aisteihin perustuva vuorovaikutus ympäristön kanssa. Deweyn mukaan esteettinen kokemus on itsessään arvokas. Esteettisen kokemuksen tärkein piirre on täyttymys, kuten puutarhasta lumoutuminen. Täyttymykseen vaikuttavat havainnoijan aistien ja tunteiden lisäksi hänen aiemmat kumuloituneet kokemuksensa.²¹⁰ Kauneutta siis herkistyy kokemaan usein kauneudelle altistumalla. Puutarhasta lumoutuu, kun antautuu moniaistiseen kokemukseen ja on aiemminkin kokenut positiivisia tuntemuksia samankaltaisessa ympäristössä.

*Pauline von Bonsdorff*in mukaan suora vuorovaikutus luonnon kanssa herkistää havaitsemaan monimuotoisuuden ja johtaa samalla luonnon arvostamiseen.²¹¹ Mitä enemmän siis käytämme aikaa puutarhoissa toimimiseen, sitä enemmän niitä arvostamme. Näkemys selittää osaltaan puutarhan hoitamisen ja puutarhamatkailun suosoiden yhteyttä.

Kotipuutarha syntyy kotipuutarhurin tekemisen, motiivien ja merkitysten kautta ainutlaatuisiksi tekijänsä ilmentymäksi. Se on paikka ja tila, jonka tekijä kokee eri tavoin kuin puutarhaan satunnaisesti poikkeava vieras. Puutarhakohde, kuten Oxfordin Botanic Garden on puutarhureilleen tietyn lainen kokemus. Vierailijalle se voi näyttäytyä kasvitieteellisenä keitaana ja tutkimuksen kohteena, esteettisenä

²⁰⁸ Bearleant 1992 ja 2006, 92-93. Esteettisen osallisuuden (*aesthetic engagement*) teoria esiteltiin vuonna 1992.

²⁰⁹ Benfield 2013, 6. Taulukko 1.1 *The Garden satisfaction ratings*.

²¹⁰ Dewey 2005, 36-59. *Taide kokemuksena* (1934) käsittelee luonnon esteettistä kokemista laajasti. Puutarhaa olisi kiinnostavaa pohtia Deweyn näkemysten kautta.

²¹¹ Von Bonsdorff 2005

elämyksenä esimerkiksi daalioiden kukinnan aikaan tai J.R.R. Tolkienin mietiskelypaikkana. David E. Cooperin mukaan kokemus syntyy moniaistisuuden kautta paikan ilmapiiristä ja paikan tunnusta.²¹² Paikan tunnolla (*sense of place*) tarkoitetaan humanistisen maantieteen näkökulmasta erilaisten merkityksenantojen kautta syntynyttä elettyä tilaa. Cooper näkee puutarhan kokonaistaideteoksen kaltaisena ilmiönä, joka muistuttaa tilallista ja installaatiotaidetta. Esimerkiksi japanilainen puutarha on tässä suhteessa viety pisimmälle, esittäähän se luontoa ja kosmosta pienoiskoossa.²¹³

Kehollisuus

Fenomenologisen ympäristöestetiikan mukaan havainto on enemmän kuin aistimus. Havainto nähdään kehollisena tapahtumana, johon vaikuttavat yksilön elämissä maailman lisäksi kulttuuri ja yhteiskunta. Kehollisen olemisen ja osallisuuden kautta muodostuu havaittu ja eletty tila.²¹⁴ Paikalla on keskeinen merkitys ihmisen olemassaololle myös Yi-Fu Tuanin mukaan, joka näkee paikan sen koetun arvon ja merkityksen keskittymänä.²¹⁵ Paikka nähdäänkin nykyään enemmän henkisenä kuin fyysisenä sijaintina. Ympäristö ja luonto ovat ajallisia, jatkuvasti muuttuvia prosesseja, joiden osia olemme kehomme ja aistiemme kautta. Näin rakentamamme puutarha on merkityksellinen paikka, osa meitä. Sen merkitys syntyy osallistumisesta, elämisestä ja toimimisesta. Koska paikat ovat ajallisesti kerrostuneita, paikkasuhteemme muuttuu ajan kuluessa.

Estetiikan käsitteet ja keskustelut avaavat käsityksiä esteettisestä arvottamisesta ja toimivat suuntaviittoina, mutta yksiselitteistä vastausta siihen, millainen on kaunis puutarha, ei ole. Havaitsemisemme on moniaistista ja tapahtuu vuorovaikutuksessa luonnon kanssa, joten jokainen puutarha näyttäytyy jokaiselle vierailijalle erilaisena. Jollekin mummon ruusujen kaltaiset keltaiset ruusut ovat kauneimpia, kun

²¹² Cooper 2006, 49.

²¹³ Cooper 2006, 30-31 ja Mäki-Petäjä 2015.

²¹⁴ Saikkonen

²¹⁵ Mäki-Petäjä 2015. (Viittaa Tuan (1977) *Space and place*.)

toinen arvostaa tummia perintödaalioita tai pioneita vieläkin enemmän. Joku toivoo löytävänsä puutarhavierailultaan uusia erikoisuuksia ja pettyy, jos kasveilla ei ole nimilappuja. Joku haluaa vaellella puutarhassa päämäärättömästi, kuunnella tuntemuksiaan ja kuvitella historian kulkua kalkkikivimuurien suojissa, kun toinen taas kaipaa täsmällistä tietoa puutarhureiden henkilöhistoriasta ja suunnittelun vaikutteista. Olennaista puutarhakohteessa on mielestäni antaa mahdollisuus vierailijan ja luonnon kohtaamiselle monin tavoin. Puutarhan aistiminen ja kokemuksele antautuminen mahdollistavat paikan hengen kokemisen. Altistumalla puutarhojen erilaiselle estetiikalle, vierailijan maku ja kyky ottaa vastaan luonnonkokemuksia kasvavat.

Nykypuutarhoissa erilaisten kauneuskäsitysten tunnustaminen on luontevaa. Puutarhoja toteutetaan muoto- kuin maisemapuutarhahanteidenkin mukaan tai jäljitellen itämaisen puutarhan rauhallista estetiikkaa. Kotipuutarhoja rakennetaan ammattilaisten tekemien suunnitelmien pohjalta tai suunnittelematta. Samalla käsitys puutarhojen estetiikasta on laajentunut 1980-luvulta alkaen mm. hollantilaisen puutarhasuunnittelija Piet Oudolfin ja New Perennial –liikkeen vaikutuksesta kestävyden ja luonnon monimuotoisuuden suuntaan. Vain puutarhoista saatu nautinto on yhteistä kaikille puutarhoille ja puutarhavierailijoille.²¹⁶

4.3 Kotimaisen puutarhan ominaispiirteitä

Puutarhat ovat syntyneet kulttuurin tuotteina ja oman aikansa tuotoksina niitä on tarkasteltavakin ymmärtääkseen niiden ominaispiirteitä.²¹⁷ Suomalainen puutarhakulttuuri on syntynyt kansainvälisten tyylivaikutusten ja pohjoisten olosuhteiden, sekä suomalaisen yhteiskunnan kohtaamisesta. Vaikutteita on saatu lännestä osana Ruotsin valtakuntaa ja idästä osana Venäjän valtakuntaa, mutta myös suoraan Euroopasta, mm. Saksassa kouluttautuneiden puutarhureiden mukana. Sekä

²¹⁶ Connell 2004, 232. Puutarhavierailijat ovat heterogeeninen joukko, jonka kauneuskäsitykset, odotukset ja motiivit puutarhavierailuihin ovat moninaiset.

²¹⁷ Mm. Koskimies 1997, 4. (Viittaa Lihatsev 1994.)

viljelykasvit, ammattitaito, tyylivaikutteet että aatesisällöt ovat aluksi tulleet ulkomailta.²¹⁸

Suomen puutarhojen paikalliset piirteet ovat kehittyneet olosuhteiden pakosta vaikeiden ilmasto- ja maasto-olosuhteiden sekä rajallisten voimavarojen vuoksi. Taimimateriaalin puutteessa on käytetty kotimaisia puulajeja ja koristekasveiksi on jouduttu etsimään kylmänkestäviä lajikkeita.²¹⁹ Topografia, veden läheisyys ja ranta-vaian vaihtelevuus ovat myös vaikuttaneet kehitykseen.²²⁰ Puutarhakulttuuritamme onkin kehittynyt vahvasti paikkasidonnaista.²²¹

Suomalaisten puutarhatyyppien ominaispiirteet eivät ole kovin selkeitä lukuun ottamatta muoto- ja maisemapuutarhan ihanteiden vaikutuksia, joihin palaan hieman myöhemmin. Olennaiset erot löytyvätkin puutarhojen funktioista: ne ovat syntyneet vastaamaan erilaisiin tarpeisiin.

Puutarhakulttuuri on Suomessa saanut alkunsa hyötyviljelystä, mikä on edelleen olennainen osa puutarhojamme. Sekä lääkekasveja että humalaa on kasvatettu niin koristetarhoissa kuin niiden käyttöarvonkin vuoksi. 1700-luvulla lääkekasvit levisivät kotipihoihinkin. Ruokatalouden turvaaminen oli pitkään keskeinen tarve ja viljelyn motiivi. Myöhemmin siirtolapuutarhat syntyivät samasta syystä kaupunkien laitamille. Kartanopuutarhat saivat nekin alkunsa hyötyviljelystä ja sen kehittämisestä, kuten omenalajikkeiden jalostamisesta, mutta niitä leimasi myös huvittelu ja statuksen korostaminen, kuten linnapuutarhojakin.

Luostari- ja puutarhojen rauhallinen ja eristäytynyt ympäristö mahdollisti keskittyneen hartauden harjoittamisen, joka nähtiin tuolloin tärkeänä. Varhaiset luostari-, apteekki- ja kasvitieteelliset puutarhat myös keräsivät, säilyttivät ja luokittelivat kas-

²¹⁸ Halme 2005, 18.

²¹⁹ Halme 2005, 18.

²²⁰ Halme 2005, 14. Maisemapuutarha kotiutui Suomeen luontevasti luonnonolosuhteiden kunnioittamisen ollessa muita toteutusvaihtoehtoja halvempaa.

²²¹ Paikkasidonnaisuudella tarkoitan tässä puutarhakulttuurin leimallista suomalaisuutta niin olosuhteiden, kasvilajien kuin varhaisten tyylivaikutteiden tulkinnankin suhteen – muualla Euroopassa tulkinnat ovat toisenlaisia.

veja ja niiden ominaisuuksia. Uudemmista puutarhoista erilaiset näytetarhat ja arboretumit toimivat samoin lajipankeina.

1700-luvulla sivistyneistön kuului olla kiinnostunut kasvitieteistä valistuksen, muodin ja terveysajattelun hengessä. Pappilapuutarhojen, koulupuutarhojen ja myöhemmin myös puistojen merkittävin tehtävä oli toimia kansansivistäjinä. Ohjaaja valistustyötä harjoittivat myös monet yhdistykset. Niin ulkomaiset tyyli-ihanteet kuin uudet kasvitkin yleistyivät esimerkkien kautta. Kartanoista ja pappiloista kulkeutui myös mm. ruusun ja pionien juurakoita maaseudun taloihin, joista niitä nyt kerätään kotimaisiin kasvirekistereihin ja taimilisäykseen. Hautausmailla, puistoissa ja porvarispihoilla sovellettiin malleja ja tyyllivirtauksia kulloisenkin puutarhurin näkemyksen ja osaamisen mukaan, kuten edelleen tehdään kotipihoissakin. Tulkinnat ovat moninaisia, mikä lisää puutarhakulttuurimme omaperäisyyttä.

Laitospuutarhoja, kuten kanava- ja rautatiepuistoja perustettiin kohottamaan kansakuntaa ja sen ilmettä, sekä antamaan esimerkkiä maaseudun miljööstä. Sairaalojen puistot taas toimivat potilaiden terveydenhoidon tukena: luonnon helmassa ulkoiltiin ja parannuttiin raikkaan ilman avulla.

Porvarishuviloista alkanut kaupunkien puutarhoittuminen yleistyi työväestön pihoissa etenkin jälleenrakennusajan tyyppitalojen pihasuunnitelmien kautta. Hyötytarhojen lisäksi pihoihin alkoi ilmestyä ennen pitkää koristekasveja ja pihalla olemisesta tuli huvittelua. Samoin kävi maaseudullakin. Nykyisin puutarhan hoitaminen ja puutarhamatkailu harrastuksina vastaavat oman aikamme tarpeisiin, kuten mm. vapaa-ajan mielekkääseen viettämiseen, luontosuhteen ylläpitämiseen ja – jälleen kerran – statuksen vahvistamiseen.

Puutarhamatkailun yleistyessä syntyy epäilemättä tarve uudentilaisille puutarhoille, jotka palvelevat pääasiassa matkailua ja matkailijaa. Mallia näihin puutarhoihin saadaan kotimaan jo toimivista puutarhakohteista sekä kuten ennenkin, muualta Euroopasta.

Luostaripuutarhat	1200-1400	suljettu tila (<i>hortus conclusus</i>)
Linnapuutarhat	1500	Euroopan renessanssilinnat
Kartanopuutarhat	1600	muoto- ja maisemapuutarha
Apteekkipuutarhat	1600 - 1800	hyöty, valistus
Kasvitieteelliset puutarhat	1640	hyöty, tutkimus, valistus
Pappilapuutarhat	1700	hyöty, muotopuutarha, valistus
Hautausmaat	1700	maisemapuutarha, Saksa
Puistot	1700—1800	maisemapuutarha, mallit
Porvarispuutarhat	(1600) 1800	muotopuutarha, Saksa
Laitospuutarhat	1840	maisemapuutarha
Koulupuutarhat	1850	hyöty, valistus
Maaseutupuutarhat	1850	hyöty, esimerkit
Kaupunkipuutarhat	1900	hyöty, eri ideologiat
Siirtolapuutarhat	1916	hyöty, eri ideologiat
Näytepuutarhat	1950	hyöty, kaikki puutarhatyyli
Harrastepuutarhat	1950	hyöty, esimerkki, vapaa-aika

*Suomen puutarhatyyppit, niiden syntyajat (noin) ja kehitykseen vaikuttaneita piirteitä.*²²²

²²² *Hyöty* tarkoittaa tässä hyötyajattelua (kuten puutarhasta saatavaa ravintoa) erotuksena Ruotsi-Suomen historian vapauden ajasta (1718–1772) käytetystä nimityksestä *Hyödyn aika*, jolle oli ominaista taloudellinen menestys ja uuden tiedon hyödyntäminen.

Suomalaiset puutarhatyypit

Suomalaisessa puutarhakulttuurissa on nähtävissä kaksi pääsuuntausta, jotka perustuvat (ranskalaisen) muotopuutarhan ja (englantilaisen) maisemapuutarhan tyyli-ihanteisiin.²²³

Varhaisia *muotopuutarhojamme* edustavat 1200-1500 -lukujen keskiaikainen puutarha, renessanssi- ja barokkipuutarhat sekä 1600-luvun barokkipuutarha, joita ei enää löydy Suomesta alkuperäisinä. Viimeinen muotopuutarhan vaihde oli Hyödyn ajan muotopuutarha 1700 - ja 1800 -luvun vaihteessa, jolloin sen periaatteita Suomeen sovelsivat varsinkin ruotsalaisen luonnontutkija Carl von Linnen (1707 – 1778) oppilas, suomalainen kasvitieteilijä Pehr Kalm (1716 – 1779) oppilaineen.²²⁴ Tyypillisesti muotopuutarha oli mm. korttelijakoinen ja keskiakseliin nähden symmetrinen. Myös terassien käyttö, näkymät lähiympäristön ihannemaisemaan, sekä hyöty- ja koristefunktioiden limittyminen olivat leimallisia kotimaiselle muotopuutarhalle.

Kalmin vaikutuksesta puutarhoihin levisi mm. orapihlaja-aitoja, pensasruusuja, pihasyreenejä, siperianherneitä, sekä perenna- ja kesäkukkalajeja. Myös lääkekasvien käyttö yleistyi 1700-luvulla Kalmin vaikutuksesta. Kalmilaisia periaatteita sovellettiin eri tavoin kartanoissa ja pappiloissa.²²⁵

Maisemapuutarha tavoittelee luonnonmukaisuutta ja liittyy luontevasti ympäröivään maisemaan. Se suosii kaartelevia polkuja, aukioita ja nurmikenttiä, sekä pastoraali- ja pittoreskimaisemasta tuttuja näköaloja. 1700-luvulla englantilaista maisemapuutarhatyyliä esiintyi Suomessa vain kartanopuutarhoissa, mutta 1800-luvulta lähtien se hallitsi puutarhasuunnittelua. Maisemapuutarhoihin liittyy usein kaavamaisempia osia ja erilaisia rakennelmia, kuten puutarhamajoja.

²²³ Häyrynen 2001, 15.

²²⁴ Häyrynen 2001, 13-15. Varsinkin Olof Westzynthius ja Johan Ahlich. Tyypillistä suosituksille olivat renessanssi- ja barokkipuutarhasta peräisin oleva korttelijakoinen ja keskiakseliin nähden symmetrinen muotopuutarhaihanne, terassien käyttö, näkymät lähiympäristön ihannemaisemaan, sekä hyöty- ja koristefunktioiden limittyminen.

²²⁵ Häyrynen 2001, 15.

Varhaiset luostari- ja linnapuutarhat

Luostaripuutarhoja sijaitsi Suomessa 1200-1400-luvuilla Turussa, Viipurissa, Naantalissa ja Raumalla. Luostaripuutarhat olivat suljettuja tiloja (*hortus conclusus*) aitojen symboloidessa paratiisin muureja.²²⁶ Luostarien oli oltava omavaraisia, joten niissä kasvatettiin erityisesti hyötykasveja. Lääkekasveina saatettiin viljellä myös esimerkiksi ruusuja ja iiriksiä, sillä keskiajalla uskottiin tuoksun parantavaan vaikutukseen²²⁷ Luostareiden puutarhat lopetettiin yhdessä luostarien kanssa Kustaa Vaasan (1496 - 1560) toimesta.²²⁸

Varhaisimmat linnapuutarhat ovat keskiajalta tunnetut Turun ja Viipurin linnan puutarhat, joihin saatiin vaikutteita eurooppalaisista renessanssipuutarhoista.²²⁹ Juhana herttuan (1537–1592) aikana Turun linnaan perustettiin huvipuutarha ja **Ruissalon** kuninkaankartanon maille kaurispuisto.

Kartano- ja maisemapuutarhat

Kustaa Vaasan takavarikoitua kirkon omaisuuden kruunu alkoi perustaa kuninkaankartanoita eli antoi aatelisille läänityksinä suuria verovapaita maaomaisuuksia. Niistä muodostui ylhäisaateliston sukutiloja, kuten Flemingien Louhisaari, Creutzien Sarvilahti ja kreivi Pietari Brahen Brahelinna. Ruotsin aateliin verrattuna Suomen kartanopuutarhat olivat pitkään vaatimattomia: niissä kasvoivat ensin humalistot, ryyti- ja kaalimaat. Harvat koristekasvit olivat lääkeyrtejä.

1600-luvun poikkeuksellisen kylmyyden ja köyhyyden vuoksi puutarha-aatteen leviäminen Suomessa oli hidasta. Samaan aikaan, kun muualla Itämeren alueella hedelmien viljely oli jo yleistä, tehtiin Suomen kartanoissa vasta puutarhaviljelykokeiluja. Ruotsissa oli rakennettu suuria barokkipuutarhoja kansainvälisten suunnittelijoiden johdolla jo 1700-luvun alussa, mutta Suomen kartanoihin puutarhanhoito

²²⁶ Koskimies 1997, 24-26.

²²⁷ Seppänen 2009.

²²⁸ Koskimies 1997, 27.

²²⁹ Koskimies 1997, 24-26.

alkoi levitä laajemmin vasta Ison vihan (1700 - 1721) jälkeen.²³⁰ Puutarhojen yleistyminen liittyi 1700-luvun lopun yhteiskunnan muutokseen, jossa ylhäisaateliston rinnalle kohosi muita vaurastuneita säätyjä. Puutarhalla nähtiin statusarvoa.²³¹

Kartanopuutarhojen kehitykseen vaikuttivat uusien puutarhatyylien, etenkin maisemapuutarhan, lisäksi mm. Carl Wijnbladhin (1705 - 1765) julkaisemat ruotsalaiset kartanosuunnittelun mallikirjat. Uusia ajatuksia toteutettiin Suomessa ensimmäisenä 1790-luvulla **Fagervikin ruukkipuutarhassa**, jossa kartanon pohjoispuolella sijaitsee laaja, englantilaistyyppinen maisemapuisto ja eteläpuolella barokkityylinen muotopuutarha. Mm. **Herttoniemen kartanon** puutarhan barokkityylinen osa avautuu kartanon pääovelta ja muodostuu lehmuskujanteista, nurmipartereista ja koristepensaista. Kauempana puisto muuttuu vapaammaksi englantilaiseksi puutarhaksi.

Merkittävin suomalainen maisemapuutarha oli Ludwig von Nicolayn (1737 - 1820) suunnittelema Viipurin **Monrepos'n** puutarha, jonka tyypillisiä piirteitä olivat kansanperinteen ja paikallisen luonnon hyödyntäminen. Monrepos ei juurikaan vaikuttanut suomalaisten puutarhojen kehitykseen saamastaan ihailusta ja puolijulkisen kansanpuiston asemasta huolimatta, vaan se miellettiin enemmän Pietarin hovikulttuurin ilmentymänä. Autonomian aika vaikutti silti puutarhakulttuuriimme mm. lisäten itäisiä vaikutteita. Myöhemmin Pietarin taimitarhoista hankittiin taimia etenkin kartanopuutarhoihin.

Jäljittelyn seurauksena maisemapuutarhan tyyli-ideat muuntuivat, esimerkiksi puutarhojen mittakaavat pienenivät ja muoto kaavamaisiksi. Saksalaisena vaikutteena puolestaan nähtiin puutarha-aiheiden runsastuminen puutarhan pienestä koosta huolimatta.²³²

²³⁰ Häyrynen 2001, 12. (Viittaa Erik Dahlbergin kuvateokseen *Svecia antiqua et hodierna* 1716.)

²³¹ Häyrynen 2001, 13.

²³² Häyrynen 2001, 47. Camilla Rosengrenin artikkelin mukaan mm. Turun akatemian humanisti Henrik Gabriel Porthan piti Brinkhallin kartanon saksalaisia vaikutteita mauttomina ja lapsellisina.

Kouluttautuneen keski- ja yläluokan perustamista kartanoista tuli 1800-luvulla moderneja ja kehittyviä suurtiloja. Merkittävimpiä niistä oli senaattori Carl Johan Wallenin Espoon **Träskändä**, jonka ensimmäiset puutarhurit ranskalainen Charles Orion ja saksalainen Carl Helm myös kouluttivat ensimmäiset suomalaiset puutarhuripolvet. 1800-luvun lopun tunnetuin kartanopuutarha oli kivääritehtailija Hugo Standertskjöldin **Aulanko**.

Pappila- ja muotopuutarhat

1700-luvulla *valistusaate* lisäsi kiinnostusta mm. terveyden ja luonnon väliseen suhteeseen, sekä viljelykokeiluihin.²³³ Pappiloista tuli hyötynäkökohtia painottavan puutarhaviljelyn levittäjiä ja valistajia, joiden esimerkin mukaan viljelykokeiluja tehtiin myös maaseudun isoimmista taloissa. Papisto sai herätteitä puutarhaharrastukseen jo opiskeluaikanaan. Turun yliopistolla olikin suuri vaikutus kasvien leviämiseen muuhun Suomeen.

Kalmilainen muotopuutarha säilyi pappiloiden ja porvarispuutarhojen tyylinä 1800-luvulle saakka. Pappilapuutarhoille tyypillisiä piirteitä olivat sisääntuloteitä reunustavat puukujanteet, lehtimajat, hiekkakäytävät ja pappiloiden takaikkunoiden alle sijoitetut kukkaistutukset. Esimerkkinä pappilapuutarhasta mainittakoon rovasti Gabriel Aspegrenin n. 1750-luvulla perustama **Rosenlundin pappilan puutarha** Pietarsaassa.²³⁴

Koulupuutarhat

Papiston lisäksi kansakoululaitoksesta tuli merkittävä puutarhahanteiden ja -mallien, sekä puutarhaharrastuksen välittäjä. Uno Cygnaeuksen kansakouluehdotuksessa vuodelta 1857 esiintyi *valistusajatus*,²³⁵ jonka mukaan lapset opastettaisiin puutarhaviljelyn pariin koulupuutarhojen avulla. Maan ensimmäinen kansanope-

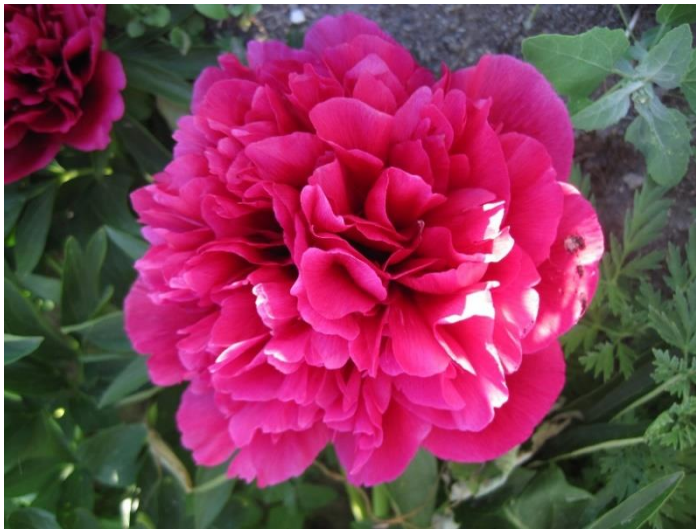
²³³ Seppänen 2009

²³⁴ Rosenlund 2015. Puutarha on entisöity alkuperäisten suunnitelmien mukaan.

²³⁵ Mallin Cygnaeus sai mm. Itävallasta.

tuksellinen koulupuutarha oli vuonna 1863 perustettu Jyväskylän Seminaarin **Seminaaripuisto**.²³⁶

Puutarhaviljely tuli sekä seminaarien että kansakoulujen opetusohjelmaan 1890-luvulla. Puutarhuri Kalle Kalervo käynnisti maanlaajuisen ohjaustyön vuonna 1910 ja koulupuutarhaliike levisi nopeasti koko maahan.²³⁷ Virallisen opetusaineen aseman puutarhaopetus sai vuoden 1917 asetuksessa. Koulupihoja alettiin kaunistaa istutuksin ja opettajan puutarhaa käytettiin apuna opetuksessa. Yläkansakouluissa ryhdyttiin antamaan myös kotitalousopetusta. Vuonna 1943 kouluhallitus määräsi puutarhat perustettavaksi maalaiskansakouluihin. Samalla koulun kirjastoihin piti hankkia alan kirjallisuutta.²³⁸ Myös puutarhureiden koulutus kehittyi 1800-luvun lopulla, jolloin Suomessa toimi jo useita yksityisiä ammatillista puutarhaviljelyä opettavia puutarhakouluja.²³⁹

Yli 70 vuotta sitten Pettisen lapset auttoivat keväisin Anttolan kirkonkylän koulun opettaja Hilja Mannista kasvimaan tekemisessä. Palkkioksi he saivat koulun pihasta kasvien taimia ja jakopaloja, kuten pionin, joka kasvaa edelleen Pettisen pihalla.

(Kuva Hanna Pettinen)

Maaseudun puutarhat

1860-luvun katovuosien aiheuttamat nälkävuodet herättivät huomaamaan maaseutuväestön yksipuolisen ruokavalion. Mm. Suomen Talousseura palkkasi kiertä-

²³⁶ Karjula 1998, 3.

²³⁷ Kolbe 2001

²³⁸ Halme 2005, 103.

²³⁹ Seppänen 2009

viä neuvoja, jotka opastivat puutarhojen perustamisessa ja hoidossa, laativat istutussuunnitelmia, välittivät siemeniä ja taimia sekä jakoivat niitä ilmaiseksikin.

Väestö kasvoi 1900-luvun alussa voimakkaasti ja uusia pientiloja muodostettiin runsaasti etenkin 1920-luvulla, kun torpparit saivat oikeuden omaan maahan. Säätyerot olivat suuret: Samaan aikaan kun kartanoiden ja pappiloiden puutarhoissa kasvatettiin syreenejä, toisaalla kaskettiin peltoja ruokaviljaa varten.²⁴⁰ Elanto oli tiukassa ja ostotarvikkeita oli niukasti, joten perunan ja juuresten omavaraisviljely yleistyi.²⁴¹

Vähitellen maanviljelysseurojen puutarhaneuvonnan ja suomenkielisten puutarha-alan oppaiden mallipiirrosten vuoksi vihannesten viljely ja koristekasvit alkoivat lisääntyä maaseudun pientilojen pihapiireissä. myös lehtimajat, kukkapalsat ja marja- ja koristepensaat yleistyivät.²⁴²

1900-luvun alussa papit ja kansakoulunopettajat alkoivat huolehtia kirkonmäkien, hautausmaiden ja koulujen ympäristöjen kohentamisesta. Kotipuutarhoissakin taioon johtavan tien varteen alettiin istuttaa mallin mukaan luonnontaimista koivukuja tai kuusiaita. Omenatarhojen suoriin riveihin puolestaan otettiin mallia kartanopuutarhoista. Kotieläimet laidunsivat pihapiirissä, joten piha säilyi avarana. Vain tuvan seinustalle saatettiin perustaa pieni kukkapenkki.²⁴³

1900-luvun alkuun asti suosittuja yrttikasveja olivat mm. aaprotti, minttu, niittysalvia ja saksankirveli. Luonnosta siirrettiin kannusruohoja, kevätesikkoja, kulleroja, maitohorsmia, pietaryrttejä ja sinilatvoja. Yksivuotisista pihoilla kukkivat valmut, auringonkukat, kehäkukat, rohtosalkoruusu ja elämänlanka. Näyttävämmät koristekasvit, kuten daaliat, ruskoliljat ja särkyneet sydämet levisivät kaupungeista maaseudulle pappien, nimismiesten ja asemapäälliköiden kautta.²⁴⁴

²⁴⁰ Seppänen 2009.

²⁴¹ Halme 2005, 102

²⁴² Halme 2005, 102.

²⁴³ Seppänen 2009

²⁴⁴ Halme 2005, 102, 104.

Puutarhaneuvonnan merkitys korostui jälleen sota-aikana, jolloin kaikki viljelykel-poinen maa käytettiin ruokatuotantoon.²⁴⁵ Sodan jälkeen maaseutupuutarhat run-sastuivat ja 1950-luvulla tyypillistä niille olivat laajat kasvitarhat, mansikkamaat, raparperisarat, kurkkulavat, sekä herukka- ja karviaispensaiden rivit. Orvokit, idänunikot, pionit, harjanneilikat ja ukonhatut kasvoivat usein pyöreissä penkeissä. Hyvin hoidetuissa pihossa oli myös koristepensaita, syreenimajoja, koivukujia, kuusi- ja orapihlaja-aidanteita, sekä lipputanko ja puutarhakeinu.²⁴⁶

Laitospuutarhat

Suomen ensimmäiset *mielisairaalat*, kuten **Lapinlahden sairaala** (1841) Helsin-gissä ja **Niuvaniemen mielisairaala** (1884) Kuopiossa rakennettiin rauhallisille ja luonnonkauniille paikoille. Ympäröivissä puistoissa potilaat ulkoilivat ja osallistui-vat puistotöihin. Luonto toimi hoitokeinona ja osana parantoloiden arkkitehtuuria, kuten Alvar Aallon suunnittelemassa, vuosina 1928–1933 rakennetussa tuberku-loosipotilaiden **Paimion Parantolassa**.²⁴⁷

1800-luvulla *kanavamiljöö*n puistikot rakennettiin maisemapuistojen tapaan. Polut kaartelivat vapaamuotoisten puuryhmien väleissä. Tulotietä ja kanavan vartta reu-nustivat puurivit. Sulkumiljöö oli talousrakennuksineen maatalan kaltainen, mutta siisti, kuten muutkin valtion laitokset. Tyypillisiä olivat muotopuutarhat pääraken-nuksen edessä ja aidatut keittiöpuutarhat takana, sekä ulkomaiset koristekasvit.²⁴⁸ Merkittävin kanavamaisema oli vuonna 1856 valmistunut vanha **Saimaan kanava**, jonka oli tarkoitus toimia keisarillisen Venäjän komeana julkisivuna.²⁴⁹

Ensimmäisen ylipuutarhurin palkkaaminen rautateille vuonna 1873 aloitti *asema-puistojen* määrätietoisen suunnittelun. Puistojen tuli antaa edustava ja viihtyisä

²⁴⁵ Seppänen 2009. Elintarvikepulan vuoksi tuotteita koski säännöstely ja luovutuspakko. Peruna, juurekset ja vihannekset korvasivat lihaa ja maitotuotteita, sekä turvasivat vitamiinien saantia.

²⁴⁶ Halme 2005, 104.

²⁴⁷ Halme 2005, 121.

²⁴⁸ Halme 2005, 90-91.

²⁴⁹ Häyrynen 2001,131.

kuva valtiollisesta kulkuvälineestä. Tyypillistä puistoille olivat kotimaisten ja ulkomaisten puiden ryhmät tai rivistöt, leikatut pensasaidanteet ja suuret perennaryhmät. Rautatiepuistoista maaseudun puutarhoihin ovat siirtyneet mm. lehmus, rautatieomenapuu ja vuorimänty.²⁵⁰ 1800-luvun lopulta lähtien perustettiin puistoja myös *vankila-*, *hoitolaitos-*, *kasarmi-* ja *tehdasympäristöihin*.

Siirtolapuutarhat

Siirtolapuutarha-ajatus syntyi 1700-luvun Englannissa, kun köyhille haluttiin antaa mahdollisuus viljellä, saada raitista ilmaa ja yhdessäoloaika.²⁵¹ Suomessa siirtolapuutarhatoiminnasta keskusteltiin Helsingissä jo 1900-luvun alussa, mutta ensimmäinen siirtolapuutarha perustettiin Tampereelle Hatanpähän vuonna 1916. Helsingin vuonna 1918 perustettu **Ruskeasuon puutarha** on maan vanhin alkuperäisellä paikallaan sijaitseva siirtolapuutarha.²⁵²

Siirtolapuutarhatoiminta yleistyi toisen maailmansodan aikana ja poikkeuksellisesti puutarhoissa sallittiin eläinten pitäminenkin. Viljelyinnostus on jälleen kasvanut 1980-luvulta alkaen puhtaita lähituotteita kohtaan osoitetun kiinnostuksen myötä. Tämän ajan siirtolapuutarhureille tärkeitä ovat ravinnon lisäksi myös käsillä tekeminen ja vapaa-ajan viettäminen.²⁵³

Kasvitieteelliset puutarhat ja museot

Suomen ensimmäinen *kasvitieteellinen puutarha* perustettiin 1640-luvulla Turun Akatemiaan,²⁵⁴ jossa sijaitsi myös ensimmäinen *apteekkipuutarhamme (hortus medicus)* 1600-luvun lopulla lääketieteen professori Elias Tillandzin johdolla.²⁵⁵

²⁵⁰ Halme 2005, 66.

²⁵¹ Siirtolapuutarhaliikkeen isänä pidetään saksalaista Gottlieb Moritz Schreberia (1806-1861). Hän oli kiinnostunut etenkin kansanterveyden ja nuorison kasvatuksen edistämisestä.

²⁵² Suomen Siirtolapuutarhaliitto 2016

²⁵³ Suomen Siirtolapuutarhaliitto 2016

²⁵⁴ Häyrynen 2001, 120.

²⁵⁵ Koskimies 1997, 24 ja 28.

Kasvitieteellisten puutarhojen varhainen tarkoitus olikin kasvattaa kasveja lääkinällisiin tarkoituksiin.²⁵⁶

Turun puutarha tuhoutui Turun palossa vuonna 1827. Säästyneet kasvit siirrettiin Helsinkiin Pietarin ja Tarton yliopistoista saatujen kasvilahjoitusten kanssa.²⁵⁷ Vuonna 1829 Helsingin **Kaisaniemeen** muodostui Keisarillisen Aleksanterin yliopiston oma kasvitieteellinen puutarha Pietarin kasvitieteellisen puutarhan innoittamana.²⁵⁸ Sekä Turun että Helsingin puutarhat vaikuttivat suuresti suomalaisen puutarhakulttuurin kehitykseen tieteellisen opetus- ja tutkimustyön lisäksi kansansivistystyön kautta.

1800-luvulla *eläintarhat*, kuten 1889 perustettu Korkeasaari, esittelivät eläinlajien lisäksi niiden luontaisia elinympäristöjä kasveineen. Eläintarhoista muodostui kasvitieteellisten puutarhojen kaltaisia eksoottisia puutarhoja, joita käytettiin samaan tapaan myös huviympäristöinä.

Vanhat kasvikannat ovat säilytettävä osa kulttuurihistoriaamme, Kotimaisten kasvien geenivaratieta ovat keränneet ja tallentaneet myös Luonnonvarakeskus, sekä monet yhdistykset kuten Suomen Ruususeura ja Maatiainen ry. Kotimaiset taimistoviljelijät lisäävät parhaita vanhoja lajikkeita FinE-taimina ja vanhoja kasvikantoja on kerätty näytteille moneen kotimaan kohteeseen, kuten esim. **Pirtin perinnepuistoon** Kangasniemellä ja **Annalan puutarhaan** Helsingissä.²⁵⁹

Kasvitieteelliset puutarhat ovat eläviä museoita. Moneen museoon ja *kulttuurihistorialliseen kohteeseen* puolestaan kuuluu kiinteästi puutarha, kuten esimerkiksi **Runebergin** kodissa Porvoossa. Suomen puutarha-alan historiaa esittelee **Lepaan Puutarhamuseo**.

Maailmanperintökohteet ovat Unescon mukaan paikkoja ja alueita, joilla katsotaan olevan erityinen merkitys ihmiskunnan kulttuuri- ja luonnonperinnön säilymiselle.

²⁵⁶ Benfield 2013, 38.

²⁵⁷ Häyrynen 2001, 120-128.

²⁵⁸ Luonnontieteellinen keskusmuseo 2013

²⁵⁹ Kangasniemelle on kerätty alueen perinneperennoja ja Annalaan mm. vanhoja pelargoneja.

Maailmalla moneen maailmanperintökohteeseen liittyy oleellisesti puutarha,²⁶⁰ mutta ei vielä meillä Suomessa.

Hautausmaat

Hautausmaille istutettiin 1700-luvulla juhlavia havupuita lähinnä saksalaisten vaikutteiden mukaisesti. 1800-luvun alussa lehtipuiden katsottiin puhdistavan ilmaa ja jalavia, pihlajia sekä koivuja alettiin istuttaa kirkkotarhoihin. Muuten kirkkomaat olivat vielä 1900-luvun alussa hoitamattomia.²⁶¹

1930-luvulla Hautausmaiden Ystävät ry ja Suomen Kotipuutarhaliitto kartoittivat hautausmaita hautakirjanpidon järjestämiseksi. Samalla alettiin laatia yleissuunnitelmia, jotka sisälsivät käytäväverkostoja, juhla-aukioita ja hautakortteleita rajaavia puu- ja pensasistutuksia. Vaikutteita saatiin jälleen Saksasta, jossa 1900-luvun alun reformiliike suosi puistomaisia hautausmaita.²⁶²

Suomalaisen hautausmaan erikoisuus ovat vuoden 1918 jälkeen syntyneet yhtenäiset sankarihauta-alueet, joiden suunnittelijoina toimivat aikansa parhaat arkkitehdit ja kuvanveistäjät. Niiden korkea huolenpitoaste vakiintui hautausmaiden yleiseksi käytännöksi.²⁶³

Tyypillisiä koristekasveja hautausmailla ovat olleet mm. kielo, sinivuokko, kuunliljat, kotkansiipisaniaiset ja akileija, sekä vielä 1940-luvulla raparperi. Hoitamisen siirryttyä enenevässä määrin seurakunnille hautausmaiden istutukset ovat yhdenmukaistuneet.²⁶⁴ Hautausmaasuunnittelua 1800-luvulta nykypäivään edustaa esi-

²⁶⁰ Mm. Diyarbakirin linnoitus ja Hevselin puiston kulttuurimaisema Turkissa, Singaporen kasvitieteellinen puutarha, Schönbrunnin palatsi ja puutarha Itävallassa, Suzhoun puutarha ja Pekingin kesäpalatsi Kiinassa, Kroměřížin linna ja puutarha Tsekissä, Versaillesin ja Fontainebleun puistot, sekä Loiren laakso Ranskassa, Padovan kasvitieteellinen puutarha. medizien puutarhat ja huvilat, sekä Villa d'Este Italiassa, Drottningholm ja Visby Ruotsissa, Dessau-Wörlitzin puutarha, sekä Potsdamin ja Berliinin puistot ja palatsit Saksassa, Kew Gardens Isossa-Britanniassa.

²⁶¹ Halme 2005, 78.

²⁶² Halme 2005, 78.

²⁶³ Halme 2005, 76-80.

²⁶⁴ Halme 2005, 76-80.

merkiksi Helsingin vanhin käytössä oleva evankelisluterilainen **Hietaniemen hautausmaa**.²⁶⁵

Porvarispuutarhat ja kaupunkipihat

Oulussa, Turussa, Viipurissa, Uudessakaupungissa ja Hämeenlinnassa tiedetään olleen kasvitarhoja kaupunkitalojen pihamailla ja kaupunkien laitamilla jo 1600-luvulla.²⁶⁶ Pihastutukset kuitenkin yleistyivät vasta 1800-luvun alun porvarishuviloiden myötä. Hyötyviljely oli aluksi niissäkin oleellisessa osassa, mutta 1800-luvun loppupuolella huviloista tuli vapaa-ajan viettopaikkoja ja puutarhan merkitysikin muuttui.²⁶⁷

1900-luvun alkupuolella kaupunkeihin alkoi syntyä *puutarhakaupunginosia* ja esi-kaupunkeja.²⁶⁸ Yhteiskunnallinen murros vaikutti keskiluokan vaurastumiseen, kansainväliset tyyli muutokset suunnitteluun²⁶⁹ ja mm. *puutarhakaupunkiliike*²⁷⁰ suunniteltujen ja väljien pihapuutarhojen yleistymiseen. Suomen varhaisimpana puutarhakaupunkina pidetään Lars Sonckin vuonna 1903 suunnittelema **Haagaa**. Espoon **Tapiolaa** alettiin rakentaa 1950-luvun alussa.²⁷¹

Sodan jälkeen Suomessa tarvittiin paljon asuntoja rintamalta palaaville sotilaille ja evakoille. Maanhankintalain nojalla tilan saaneet saivat ilmaiseksi rakennussuunnitelmat. *Tyyppiipiirustusten* vuoksi taloista tuli samankaltaisia ja alueista yhdenmukaisia. Myös tontin käyttöä ohjeistettiin ja mm. hyötyviljelylle oli varattu tilaa,

²⁶⁵ Häyrynen 2001, 148. Benfield 2013, 25. Benfield näkee hautausmaat kasvavan kiinnostuksen kohteina mm. *dark tourismin* kautta. Lennon & Foley (2000) vakiinnuttivat termin *dark tourism*, jolla tarkoitetaan kuolemaan ja katastrofeihin liittyviin kohteisiin kohdistuvaa matkailua.

²⁶⁶ Seppänen 2009

²⁶⁷ Seppänen 2009.

²⁶⁸ Halme 2005, 70.

²⁶⁹ Häyrynen 2011. Englantilainen *Arts and Crafts-puutarha* ja saksalainen *Architekturgarten* ilmenevät Suomessa arkkitehtonisena tyylinä, jonka tavoitteena oli asuinrakennuksen ja puutarhan yhteys. Esimerkkinä Paul ja Svante Olsson suunnittelema **Villa Kultarannan** 1914 – 1915, joka nähdään jugendin hengen mukaisena kokonaistaideteoksena.

²⁷⁰ Heininen-Blomstedt 2013, 20. Puutarhakaupunkiliike (*garden cities*) alkoi Englannista sosiaalisena liikkeenä ja se pyrki luomaan perhe-elämälle turvalliset ja terveelliset puitteet. Ebenezer Howard muotoili puutarhakaupungin ajatuksen kirjassaan *Tomorrow: A peaceful path to Real Reform* (1898).

²⁷¹ Halme 2005, 70-73.

koska pienetkin viljelypalstat olivat tärkeitä perheen ruokahuollon kannalta.²⁷²

Julkiset kaupunki-istutukset ja -puistot

Julkisia kaupunki-istutuksia alettiin tehdä Suomessa 1700-luvun lopulla. 1800-luvulla syntyi maisemapuiston periaatteiden mukaisesti *istutettuja kaupunkipuistoja*, kuten Helsingin Kaivopuisto ja *puistokatuja*, kuten Helsingin **Esplanadi**. Myös kaupunkien laidoille muodostui *epävirallisia vapaa-ajan ympäristöjä*, kuten Turun **Ruissalo** ja Tampereen **Pyynikki**. Kaupunkien saatua verotusoikeuden 1800-luvun lopulla yksityisiä puistoja ja puutarhoja alettiin lunastaa kaupunkien omistukseen ja muuttaa julkisiksi. Ne suunniteltiin aluksi palvelemaan porvariston edustustarpeita, mutta samalla varsinkin puolijulkiset kansanpuistot nähtiin tarpeellisina työväen vapaa-ajanviettopaikkoina ja kansanvalistuksellisina esimerkkeinä.²⁷³

1800-luvulla puutarhurit ja puutarhasuunnittelijat olivat vielä ulkomaisia, kuten tyylivaikutteetkin: Kotkan **Sibeliustuon** vaikutteet tulivat Saksasta. Suomen ensimmäinen muodollisen koulutuksen saanut puutarhasuunnittelija oli Mårten Gabriel Stenius.²⁷⁴ Tietämys alasta kasvoi vuosisadan lopulta alkaen kotimaisten puutarhajulkaisujen ja -näyttelyjen myötä. Samaan aikaan alettiin perustaa kaupunginpuutarhureiden virkoja ja kaupunginpuutarhoja.²⁷⁵

Nykyaikaisen kaupunkisuunnittelun ja kunnallisen viheraluesuunnittelun myötä puistokulttuuri muuttui reipashenkiseksi ulkoilmaelämäksi, jolle tyypillisiä ovat metsäiset maisemapuistot. Puisto toimii keitaana tiiviin rakentamisen keskellä.²⁷⁶

Teknillisen korkeakoulun professori Maija Rautamäki näkee luontosuhteen, sekä kaupunkien omaleimaisuuden ja viihtyisyyden olevan vaarassa kaupunkien tiivistymisen vuoksi, mikä uhkaa rakentamattomia puisto- ja virkistymisalueita, sekä kurtistaa viheralueiden kokoa ja määrää. Rautamäki kannattaa luonnonmukaisempaa

²⁷² Heininen-Blomstedt 2013, 20.

²⁷³ Mm. Halme 2005, 15-16.

²⁷⁴ Mm. Häyrynen 2001

²⁷⁵ Mm. Häyrynen 2001

²⁷⁶ Halme 2005, 108.

suunnittelua, jossa kaupungin keskustaa ympäröi esimerkiksi viherkehä, kuten 1800-luvun puutarhakaupunkimalleissa. Kirsi Heininen-Blomstedt näkee puutarhakaupunkimallin edelleen varteenotettavana nykyaikaisen asumisen mallina.²⁷⁷

Kaupunkipuistot nähdään osana kestäväää kaupunkisuunnittelua ja -rakentamista. Niiden tavoitteena on säilyttää kaupunkiluontoa ja rakennettua kulttuuriympäristöä laajana ja eheänä kokonaisuutena. Suomessa on tällä hetkellä kahdeksan kaupunkipuistoa, joista vanhin on vuonna 2001 perustettu Hämeenlinnan kaupunkipuisto.²⁷⁸ Esimerkiksi Aulangolla huhtikuussa 2016 tehdyt toimenpiteet seikkailupuiston rakentamiseksi ovat aikaansaaneet keskustelua mm. kaupunkipuistojen kehittämisen linjauksista.²⁷⁹

Nykypuutarhoja

Elintason kohotessa sotien jälkeen kaupunki- ja taajamapihakulttuuri elpyi ja 60-luvulla vapaa-ajan lisääntyessä pihat alkoivat muuttua. Sekä maaseudulle että kaupunkiin ilmestyivät puutarhakeinut, puiset puutarhakalusteet ja kiviterassit. Tieltä talolle johtava tie reunustettiin perennaistutuksin. Olopihaa ympäröivät syreenit ja juhannusruusut. Hedelmäpuita istutettiin koristeeksi ja säleiköissä kasvoi villiviiniä. Tonttia rajasi muotoon leikattu orapihlaja-aita. Kasvimaa pienentyi ja muuttui mansikkamaaksi tai nurmikoksi. Taimia vaihdettiin tuttavien kesken ja vietiin tuliaisiksi. Pihakilpailut yleistyivät ja puutarhan hoitaminen muuttui harrastukseksi.²⁸⁰

1990-luvulta alkaen rintamamiestaloalueet, puukaupunginosat ja maaseudun pientilat ovat tulleet suosituiksi perheasunnoiksi osittain pihapiiriensä ja vehreytensä vuoksi. Suurissa kaupungeissa siirtolapuutarhaa tai vuokraviljelypalstaa saa-

²⁷⁷ Halme 2005, 74.

²⁷⁸ Ympäristöministeriö 2015

²⁷⁹ Mm. Hämeen Sanomat 15.4.2016: *Luonnonsuojeluyhdistys valmistelee valitusta Aulangon seikkailupuistosta.*

²⁸⁰ Seppänen 2009

tetaan jonottaa vuosia. Joutomaita on otettu viljelykäyttöön, kotipihoilla harjoitetaan lavaviljelyä ja niille rakennetaan kasvihuoneita. Yrttitarhat, kattoviljelmät ja ruokapiirit tekevät viljelystä yhteisöllistä.

2000-luvulla omakotipihan hoitoa leimaavat toisaalta uusavuttomuus kaupungistumisen seurauksena, toisaalta innostunut puutarhaharrastaminen ja kerskakultus. Muoti ja markkinointi näkyvät pihojen elementeissä ja kasvilajikkeissa. Pihoihin vaikuttavat monet asiat mediasta ulkomaanmatkoihin. Rakennetulla pihalla on statusarvoa ja se nostaa kiinteistön arvoa. Pihoille ovat tulleet trampoliinit, kylpytynnyrit, pihakeittiöt ja valtavat terassit. Värikkäät koristekatteet, ruukut, valaistukset ja betonikiveykset ovat yleistyneet istutusten kustannuksella. Pihasuunnittelun ja toteuttamisen antaminen ammattilaisten hoidettavaksi, sekä pihojen helppohoitaisuuden yleistyminen kertovat nautinnon nousseen luontosuhdetta tai perinteistä puuhailua tärkeämmäksi. Samaa tahtia puutarhaharrastuksen kanssa kasvaa puutarhatalous.²⁸¹

Pihapiiri on olennainen osa suomalaista elinympäristöä ja edustaa meille yhteyttä luontoon, samoin kuin parveke tai kaupunkien puistot ja ulkoilualueet.²⁸² Jokapäiväinen hoidettu elinympäristö tuottaa iloa ja hyvinvointia. Samaan aikaan uudet kasvitaudit ja tuholaiset ilmestyvät, kasvuvyöhykkeet muuttuvat ja ilmastonmuutos on todellisuutta.

²⁸¹ Mm. Puutarhaliitto 2016 (C)

²⁸² Seppänen 2009

5 POHDINTOJA PUUTARHAMATKAILUSTA

Tässä luvussa esittelen sekä kirjallisen tutkimusaineiston että empiirisen kokemuksen perusteella muodostunutta käsitystäni kotimaan puutarhamatkailun kehittämisen kannalta huomionarvoisista tekijöistä. Lähestyn asiaa puutarhakohteen ja matkailijan näkökulmista, vaikka tekijät ovatkin merkityksellisiä molempien kannalta. Päätelmissä korostui kohteen osalta etenkin elinkeinon harjoittamisen ja vierailijan osalta vierailukokemuksen merkitys.

5.1 Esimerkkejä puutarhamatkailukäytänteistä

Richard Benfieldin mukaan Britanniassa on todennäköisesti eniten matkailijoille avoimia puutarhakohteita maailmassa, mutta niitä on paljon myös muualla Euroopassa.²⁸³ Esimerkiksi Ranskassa oli 784 puutarhakohdetta vuonna 2002. Hollannin Keukenhof on avoinna vain kaksi kuukautta vuodessa, mutta vuonna 2016 siellä vieraili yli miljoona kävijää. Myös Italia, Espanja ja Saksa ovat Euroopan suurimpia puutarhamatkailumaita.

CultTour

EU:n INTTERREG CultTour-projekti toimi vuosina 2011-2013. Sen tavoitteena oli säilyttää, tukea ja luoda puutarhojen kulttuuriarvoja ja ympäristön kulttuuriperintöä, sekä samalla mahdollistaa matkailua. Projektin mukaan puutarhamatkailukohdetta perustettaessa tulisi alueella jo olemassa olevien palvelujen huomioimisen lisäksi pyrkiä luomaan uusia ansaitsemismahdollisuuksia paikallisille asukkaille.²⁸⁴ Onnistunut toimintaan sitouttaminen tuottaa kohteelle lisäarvoa mm. uusien syn-

²⁸³ Benfield 2013, 80-84.

²⁸⁴ European Union & South East Europe 2012, 8-12. *Garden Tourism. Definitions, Concepts and Examples* (2012) esittelee projektin puutarhamatkailun konseptin ja erilaisia Euroopan historiallisia puutarhoja.

tyvien palvelujen kautta, jotka osaltaan lisäävät matkailijan kiinnostusta alueeseen, sekä mahdollistavat alueella käytetyn ajan ja toiminnan tuottavuuden kasvamisen.²⁸⁵

CultTour–projekti näkee puutarhamatkailun mahdollisuutena lisätä kulttuuriperintötietoutta sekä matkailijoiden että paikallisten keskuudessa. Matkailijoille historia edustaa aitoutta ja tuo kohteelle lisäarvoa. Oman kulttuuriperinnön tunteminen taas vahvistaa alueen asukkaiden identiteettiä. Ylpeys ja kiintymys kotiseutua kohtaan nähdään alueen kehittämisen ja kulttuuriympäristön suojelemiseen osallistumisen perustana.²⁸⁶

Britannian The National Trust

Britannian The National Trust perustettiin vuonna 1895 suojelemaan kulttuuriperintöä ja kulttuurimaisemaa. Nykyään se on voittoa tavoittelematon hyväntekeväisyysjärjestö, joka säilyttää elävänä lukuisia kohteita rakennuksista luonnonpuistoihin ja avaa ne vierailijoille. Kohteita ylläpidetään ja kehitetään pääsymaksutuloilla. NT huolehtii yli 200 puutarhakohteesta ja omistaa Euroopan suurimman yksityisen kokoelman puutarhakasveja ja historiallisia puutarhoja.²⁸⁷

The National Trustin toiminta on erinomainen esimerkki puutarhamatkailusta, jossa kohteiden, matkailijoiden ja kulttuuriympäristön säilyttämisen tarpeet kohtaavat kaikkia hyödyttävällä tavalla. NT:n kohteet ovat avoinna suurimman osan vuotta tai koko vuoden, tarjoavat monipuolisia ja laadukkaita palveluita, sekä kiinnostavat kävijöitä, joita vierailee niissä vuosittain 12 miljoonaa.²⁸⁸

Myös NT:n internetsivusto on matkailijaystävällinen ja toimiva. Sivusto on visuaalisesti miellyttävä ja yhtenäinen ja sitä myös päivitetään jatkuvasti. Ajankohtaiset

²⁸⁵ Vrt. esim *The Eden project*.

²⁸⁶ European Union & South East Europe 2012, 9.

²⁸⁷ The National Trust 2015, Benfield 2013, 80-81 ja English Heritage 2016. Benfieldin mukaan suurimpia puutarhoja ylläpitäviä organisaatioita Britanniassa ovat The National Trust ja *English Heritage*. English Heritagen kohteita on kaikkiaan yli 400, joista 31 on historiallista puutarhaa.

²⁸⁸ The National Trust 2009, 5.

tapahtumat ja kohteet ovat näkyvästi esillä ja muita kohteita voi hakea monin perustein. Kohteista esitellään selkeästi kaikki matkailijalle oleellinen tieto. Tunnetuimmista kohteista on mahdollista ladata myös tulostettava esite.²⁸⁹

The National Gardens Scheme (The Yellow Book)

The National Gardens Scheme perustettiin vuonna 1927 varojen keräämiseksi aluesairaanhoidajien (*district nursing*) koulutuksen järjestämiseen.²⁹⁰ NGS:n vaurastuttua 1970-luvulla pääsymaksujen korotuksien ja vierailijamäärien kasvun myötä, tuettavien järjestöjen määrää on lisätty. Vuoteen 2016 mennessä hyväntekeväisyystyöhön on lahjoitettu yli 45 miljoonaa puntaa. Ensimmäinen ”Keltainen kirja” ilmestyi vuonna 1931.²⁹¹ Vuonna 2016 avoimena oli 3800 puutarhaa.²⁹²

NGS:n toimijat ovat pääasiassa vapaaehtoisia, jotka ovat järjestäytyneet alueellisiin ryhmiin.²⁹³ Toimijat etsivät omalta alueeltaan sopivia puutarhoja, hoitavat yhteydenpidon puutarhojen omistajien kanssa, keräävät lahjoitukset sekä avustavat hallinnossa ja mainonnassa. Hallitus koordinoi toimintaa ja päättää avustusten jakamisesta.²⁹⁴

Sekä NT että NGS ovat kokeneita ja tunnustettuja puutarhamatkailun toimijoita. Hyväntekeväisyystoiminta ja kulttuuriperinnön suojeleminen samaan tapaan yhdistystoiminnan kautta eivät vielä ole yleistyneet Suomessa. Toimintaperiaatteet ja käytännön toimintatavat olisivat kuitenkin sovellettavissa myös Suomeen. Etenkin toiminnan tunnettuus tekee NT:sta ja NGS:sta puutarhamatkailun johtavia asiantuntijaorganisaatioita.

²⁸⁹ The National Trust 2016

²⁹⁰ The National Gardens Sceme 2016. Käytän jatkossa yleisesti tunnettua lyhennettä NGS.

²⁹¹ Vuodesta 2015 alkaen *Gardens To Visit*.

²⁹² The National Gardens Sceme 2016(B)

²⁹³ Vapaaehtoisia toimijoita on tutkimusta tehtäessä vajaat 400.

²⁹⁴ Hallituksen jäsenet valitaan kolmen vuoden välein.

Ruotsalaisia toimijoita ja puutarhasivustoja

Svenska Besöksträdgårdar –sivusto listaa 127 ruotsalaista vierailupuutarhaa (besöks- och visningsträdgårdar).²⁹⁵ Puutarhat on luokiteltu alueellisesti ja tyypitelty kasvitieteellisiin puutarhoihin, linnapuutarhoihin, puistoihin ja muihin puutarhoihin. Sivustolla ei ole muita kieliversioita ruotsin lisäksi, eikä sieltä löydy sivustoja ylläpitävän tahon tietoja tai yhteystietoja.

Hakutoiminnoilla selaa helposti eri kohteita tai löytää tietyllä alueella sijaitsevan puutarhan. Nimen mukaan puutarhoja ei voi hakea, mutta kohteet ovat vieritettävissä esiin aakkosjärjestyksessä. Puutarhan nimen kautta voi siirtyä sen omalle kotisivustolle. Yhtenäistä formaattia puutarhojen sivustoille ei ole, mutta ne ovat pääosin tasokkaita ja antavat kaiken tarpeellisen informaation vierailua varten usein myös englannin kielellä.

Swedish Society of Public Parks and Gardens-yhdistys haluaa vahvistaa, kehittää ja lisätä tietoisuutta Ruotsin puutarhojen laajasta kulttuuriperinnöstä, sekä profiloimaan puutarhamatkailukohteena, parantaa puistojen ja puutarhojen kilpailukykyä sekä lisätä niiden keskinäistä yhteistyötä. Yhdistys näkee Ruotsin vahvana puutarhamatkailukohteena, joka tekee yhteistyötä eurooppalaisten kumppaneiden kanssa puutarhakulttuuriperinnön säilyttämiseksi ja kehittämiseksi.²⁹⁶ Yhdistys esittelee sivustollaan 29 ”Ruotsin tärkeintä puutarhakohdetta”. Sivusto on epäselvä ja vanhentunut, mutta sieltä löytyy linkki toimivalle Facebook-sivulle.

Myös *Sällskapet Trädgårdsamatörerna* (STA) esittelee vierailupuutarhoja. Kyseessä on vuonna 1938 perustettu yhdistys, jolla on pohjoismaissa noin 7000 jäsentä.²⁹⁷ Esiteltävät 42 kohdetta ovat jäsenten yksityisiä puutarhoja. Kohteista kerrotaan vähintään niiden perustiedot, sijainnin koordinaatit ja yhteystiedot. Osasta puutarhoja on enemmän tietoja ja valokuvia sekä linkki niiden omalle sivustolle tai blogiin.

²⁹⁵ Svenska Besöksträdgårdar

²⁹⁶ Swedish Society of Public Parks and Gardens 2016

²⁹⁷ Sällskapet Trädgårdsamatörerna 2013

Osalla on sivuistaan myös englanninkielinen versio. Puutarhojen aukioloajat vaihtelevat ja osassa toivotaan yhteydenottoa etukäteen, joten niiden toiminta vaikuttaa pienimuotoiselta.

Svensk Trädgård Riksförbundet on vuonna 1900 perustettu Ruotsin suurin puutarhaorganisaatio. Siihen kuuluu 33 000 jäsentä ja lähes 160 paikallisyhdistystä.²⁹⁸ Yhdessä *Gunnel Carlsons Trädgårdsriketin ja Studieförbundetin kanssa Riksförbundet* järjestää Suomen Puutarhaliiton tavoin avoimien ovien puutarhapäivää, jota Ruotsissa kutsutaan nimellä *Tusen Trädgårdar*.²⁹⁹ Tusen Trädgård–palvelu löytyy Trädgårdsriket–sivustolta ja on lähes identtinen Avoimien puutarhojen sivuston kanssa.

Mainittujen toimijoiden puutarhamatkailusivustot antavat rikkaan, mutta järjestäytymättömän kuvan Ruotsin puutarhakohteista ja puutarhamatkailutoiminnasta. Vaikka Ruotsissa on paljon puutarhakohteita ja tuhannet kävijät vierailevat niissä vuosittain, Visit Sweden-sivusto ei mainitse puutarhamatkailua tai puutarhoja luontokohteissa eikä kulttuurikohteissa. Visit Swedenin sivustolta löytyy hakusalla ”puutarha” useita tunnettuja puutarhoja, kuten Djurgården ja Göteborgin kasvitieteellinen puutarha, mutta ei esim. linkkejä edellä mainituille yhdistysten sivustoille.³⁰⁰

Suomalaisia puutarhamatkailutoimia

Suomessa varsinaisia puutarhamatkailuhankkeita on toteutettu niukasti, mutta viime vuosina viheralueisiin, puistoihin ja puutarhoihin on muuten kiinnitetty huomiota mm. hyvinvoinnin, kaupunkisuunnittelun ja kaavoituksen aloilla.

²⁹⁸ Svensk Trädgård Riksförbundet 2016

²⁹⁹ Trädgårdsriket 2016

³⁰⁰ Visit Sweden 2016

Kaupunkisuunnittelu, viheralueet ja kaupunkipuistot

Kaupunkipuistoseelvityksiä on vireillä useissa kaupungeissa ja viher- ja virkistysalueet ovat tulleetkin ajankohtaisiksi osana kaupunkisuunnittelua. Mm. Jyväskylässä kehitetään kaupungin keskuspuistoa, joka on nimetty *Kehä Vihreäksi*.³⁰¹

Kaupunkipuistojen arvellaan nousevan suosituiksi puutarhamatkailukohteiksi.³⁰² Kaupunkipuistot ovat hyvin saavutettavia ja alueen asukkaille monin tavoin merkittäviä ympäristöjä, joihin on luontevaa järjestää erilaista toimintaa ja osallistumisen mahdollisuuksia, kuten tapahtumia, yhteisöviljelyä ja koulutusta.

Puutarhatapahtumasta matkailuportaaliksi

Avoimet puutarhat on Puutarhaliiton järjestämä valtakunnallinen teemapäivä, jolloin yksityiset puutarhat avaavat ovensa kävijöille. Ensimmäisen kerran vuonna 2012 tapahtumaan osallistui noin kolmesataa puutarhaa. Vuonna 2013 avoimia kohteita oli noin 500 ja kävijämäärän arvioitiin saatujen palautteiden perusteella olleen noin 55 000. Suosion innoittamana³⁰³ teemapäivä on järjestetty vuosittain. Mukana olleita puutarhoja yhdistää mm. puutarhan omistajien halu jakaa kokemuksia muiden harrastajien kanssa.³⁰⁴

Tapahtumaan ilmoittaudutaan mukaan rekisteröitymällä *Avoimet puutarhat*-sivustolle ja luomalla palveluun puutarhan esittelysivu. Käyttäjätunnuksillaan puutarhan omistaja voi hallinnoida ja ylläpitää oman puutarhansa tietoja. Puutarhan kuvauksen ja valokuvien lisäksi ilmoitetaan mm. muut aukioloajat, mahdollinen pääsymaksu ja muut palvelut.

Avoimet puutarhat.fi -puutarhaportaalissa on mukana vain teemapäivään osallistuvien yksityispuutarhojen lisäksi myös ammattimaisia puutarhakohteita. Useat

³⁰¹ Kehä Vihreän monipuolista kehittämisprosessia voi seurata mm. Facebook-ryhmässä *Kehä Vihreän kehittäjät*.

³⁰² Mm. Häyrynen 2001.

³⁰³ Vuoden 2013 palautekysely tuotti positiivista palautetta niin medialta, vierailijoilta kuin puutarhan omistajiltakin. Tapahtuma sai kouluarvosanan 9,1.

³⁰⁴ Puutarhaliitto 2016(B)

yksityispuutarhat ovat avoinna vierailijoille tapahtumapäivän ulkopuolella joko määrittelemänään aikana tai tilauksesta. Sivustoa voidaankin pitää Suomen ensimmäisenä ja kattavimpana valtakunnallisena palveluna, joka esittelee sekä yksityisiä että julkisia vierailijoille avoimia puutarhakohteita. Jo aiemmin Puutarhaliitto listasi sivuillaan puutarhavierailukohteita, mutta kyseessä oli enemmän lista, kuin ajantasainen palvelu.

Puutarhamatkailureitti

Turun yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Brahean vuosina 2007-2013 koordinoiman *DEVEPARK -hankkeen*³⁰⁵ tavoitteena oli yhdistää Suomen ja Viron voimat historiallisten puistojen ja kulttuuriympäristöjen säilyttämiseksi elinvoimaisina. Hankkeessa luotiin Etelä-Suomen kahdeksastatoista historiallisesta puistosta koostuva temaattinen puutarhareitti. Matkailureitin visioitiin olevan tulevaisuudessa osa Itämeren laajuista historiallisten puistojen ketjua. Reitin tavoitteena oli lisätä kotimaisten historiallisten puutarhojen tunnettuutta ja auttaa niiden säilyttämistä elinvoimaisina.³⁰⁶

Matkailureittiä esitellään mm. Puutarhataiteen seuran internet-sivuilla. Sivustolta löytyy jokaisesta kohteesta lyhyt kuvaus, josta selviävät kohteen sijainti, omistussuhde ja pääsymaksullisuus. Mukaan on valittu laaja-alaisia ja edustavia puistoja ja puutarhoja, joiden välillä on korkeintaan kahdeksankymmenen kilometrin matka. Reitin varrelta on löydettävissä lisäpalveluja, kuten taimimyymälöitä ja maatalamatkailukohteita.³⁰⁷

Matkailureitin kohteita ovat Hämeenlinnan kaupunkipuistoon kuuluva **Aulangon puistometsä, Brinkhallin, Jokioisten ja Kuusiston kartanopuutarhat; Billnäsin, Fagervikin, Fiskarsin ja Mustion ruukkialueet**; Helsingin yliopiston luonnontieteelli-

³⁰⁵ EU Central Baltic Interreg IV A-program 2007-2013, Sustainable historic park management and development in Finland and Estonia

³⁰⁶ Putkonen, Käyhkö & Salmela 2011, 22.

³⁰⁷ Häyrynen 2011

sen keskusmuseon **Kaisaniemen ja Kumpulän kasvitieteelliset puutarhat**; **Louhi- saaren kartanolinnan puutarha**, harvinaisten lajien geenipankkina ja ulkomaisten kasvilajien kokeilupuistona toimiva **Mustilan arboretum**, **Pukkilan kartanomuseon puutarha**, Suomen vanhimman ulkoilmamuseon **Sagalundin puutarha**, presidentin kesäasunto **Kultaranta**, Turun yliopiston **Ruissalon kasvitieteellinen puutarha**, **Vanajanlinnan puutarha**, sekä **Porvoon kansallinen kaupunkipuisto**.³⁰⁸

Muistakin kotimaan puutarhakohteista olisi mahdollista tuottaa samaan tapaan niin teemallisia kuin alueellisiakin reitistöjä sekä omatoimimatkailijoille että ryhmämatkailijoille.

Matkatuoteita

Vuonna 2007 Laura Korhonen suunnitteli opinnäytteenään Porvoo tours –matkatoimistolle *ryhmäretkikierroksen*, jossa oli mahdollista valita kohteet yhdeksän yksityisen puutarhan joukosta.³⁰⁹ Keväällä 2016 Porvoossa oli Visit Porvoo-sivuston mukaan kolme yksityistä puutarhaa, joihin oli mahdollista tutustua ryhmävierailulla.³¹⁰ Kohteet ovat **Sirkka Turkki-taidepuisto**, **Bernt ja Märtha Olinin puutarha**, sekä **Tarja Heikkilän Risupiha**. Porvoon matkatoimistolla oli keväällä 2016 myös ryhmämatkatuote *Loviisan puutarhat ja kodit*. Kyseessä oli 5-7½ tunnin päivämatka vähintään 25 hengen ryhmälle. Hintaan sisältyi vierailu kolmessa yksityisessä puutarhassa, lounas, opas ja sisäänpääsy sekä kahvit **Eija's Gardenissa**.³¹¹ Saatavilla oli myös *Vehreää historiaa -opastus* ryhmätuote, joka tutustutti Vanhan Porvoon perinnekasveihin ja pihoihin.³¹² Kaikki tuotteet olivat saatavilla vain tilauksesta.

Loviisan avoimet puutarhat -tapahtumaa on järjestetty Loviisassa vuodesta 2007 alkaen. Vuonna 2016 avoinna oli 15 puutarhaa ja lisäksi järjestettiin mm. taimitori

³⁰⁸ Häyrynen 2011

³⁰⁹ Korhonen 2007

³¹⁰ Visit Porvoo 2016

³¹¹ Porvoo tours 2016. Matka on saatavilla toukokuusta syyskuuhun. Ryhmämatkatuotteet päivittyvät tyypillisesti kerran vuodessa, joten tuotteet ja niiden saatavuus vaihtelevat vuosittain.

³¹² Kohteita ei mainita tarkemmin.

sekä luentoja.³¹³

Porvoon ja Loviisan kaltaisia matkailutuotteita voisi olla laajemmin mukana matkailutarjonnassa jo nyt. Sopivia kohteita päiväretkille etsivät niin omatoimimatkaajat, harrastajaryhmät ja –yhdistykset kuin ulkomaiset matkajaatkin. Puutarhakohdeet saattaisivat kiinnostaa myös bussiyhtiöiden järjestämien retkien kahvi- tai ja-loittelupaikkoina.

Puutarhamatkailuverkosto

Hurmaavat puutarhat on Mikkelin seudun puutarhamatkailuverkosto, joka perustettiin *Tuotteista ja myy - Mikkelin seudun matkailun markkinoinnin ja myynnin kehittämisojelma 2012-2013*-hankkeen yhteydessä vuonna 2012.³¹⁴ Vuoden 2016 loppuun saakka alueella jatkaa Mikkelin Kehitysyhtiö Miksei Oy:n hallinnoima *VisitSaimaa & MikkeliRegion*-hanke, jonka yhtenä tavoitteena on ollut vakiinnuttaa ja edelleen kehittää aikaisemmissa hankkeissa aloitettujen yritysverkostojen markkinointia kotimaassa ja kansainvälisesti osana Saimaa-yhteistarjontaa.

Vuonna 2016 *Hurmaavat puutarhat* -verkostossa on ollut mukana kuusi kohdetta, joista kolme sijaitsee Mikkelissä ja loput sen ympäristökunnissa. **Kenkävero, Mikkeli puisto** ja **Tertin kartano** ovat ympäri vuoden toimivia matkailukohteita, **Heikkilän yrtilä**, **Linkkumylly** ja **Vanha Kilkkilä** ovat avoinna kesäisin.³¹⁵ Kuntien matkailupolitiikan muutokset ovat vaikuttaneet verkoston jäsenyritysten määrään, mm. Juvan ja Kangasniemen kuntien lopettaessa matkailun ostopalvelujen hankkimisen Mikkelistä.³¹⁶

³¹³ Loviisan avoimet puutarhat 2016

³¹⁴ Hankkeessa luotiin mm. neljä uutta yritysverkostoa, kehitettiin mm. ryhmä- ja kiertomatkatarrjontaa sekä opastettuja retkiä, tuettiin tapahtumia, sekä ruokamatkailun kehitystyötä ja markkinointia. Hanke toteutettiin osin Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) tuella ja sitä hallinnoi Mikkelin seudun Elinkeinoyhtiö Misset Oy.

³¹⁵ Heikkilän yrtilällä ja Linkkumyllyllä on myös muuta ympärivuotista yritystoimintaa.

³¹⁶ Mm. Pirtin perinnepuisto Kangasniemeltä jäi muutoksen vuoksi pois verkostosta.

Verkoston toiminta on koostunut pääasiassa markkinointitoimenpiteistä: Hurmaavat puutarhat ovat olleet esillä VisitMikkeli-sivustolla³¹⁷ ja verkostolla on ollut yhteinen esite. Kesällä 2016 järjestettiin yhteinen Avoimet portit-teemapäivä. Markkinointitoimenpiteiden onnistumista ei ole tutkittu eikä verkoston jatkosta hankkeen päättyessä ole tietoa.

Alueellinen verkostoituminen monipuolistaa alueen matkailutarjontaa ja lisää sen omaleimaisuutta tuoden näkyvyyttä erottautumiseen. Verkostoituminen antaa painoarvoa ja näkyvyyttä yksittäisille kohteille. Verkostoitumiseen esteinä voivat olla esimerkiksi hankkeiden lyhyt kesto tai suuret kustannukset. Esimerkiksi sosiaalinen media voisi sen sijaan toimia hyvänä alustana verkostolle mm. edullisuutensa vuoksi.

5.2 Puutarhakohteen näkökulma

Vaikka Suomessa ei juurikaan kiinnitetä huomiota puutarhamatkailuun ja sen kehittämiseen, kuten matkailun ja kulttuurimatkailun linjauksista on käynyt aiemmin ilmi,³¹⁸ Suomen puistot ja puutarhat voisi nähdä matkailun resurssina. Maailmassa on yhteensä 1846 kasvitieteellistä puutarhaa, joissa vierailee vuosittain yhteensä noin 150 miljoonaa kävijää. The Royal Botanic Gardens of Kew houkuttelee vuosittain noin 2 miljoonaa kävijää. Cornwallin The Eden Project:ssa on vierailut vuodesta 2001 alkaen yhteensä 13 miljoonaa kävijää, joista 92 prosenttia on myös yöpynyt alueella ja hyödyttänyt Cornwallin alueen taloutta noin miljardilla punnalla.³¹⁹ Miksei puutarhamatkailulla voisi olla vastaavaa merkitystä myös meillä Suomessa?

³¹⁷ VisitMikkeli 2016

³¹⁸ Mm. Kalliovuo 2010, 4.

³¹⁹ Holloway, Humphreys & Davidson 2009, 248-249.

Haasteista mahdollisuudeksi

Kuten on jo tullut esille, kotimainen puutarhamatkailu on perinteisesti liittynyt pääosin historiallisiin kohteisiin, kuten kartanoihin, huviloihin, pappiloihin ja ruukkeihin tai tieteellisiin puutarhoihin. Viime vuosikymmenen aikana puutarhamatkailun kentälle on tullut lisää toimijoita, kuten siirtolapuutarhoja, taimitarhojen näyttäjäpuutarhoja, sekä yhdistysten ja harrastajien ylläpitämiä puutarhoja. Yksityisiin puutarhoihin on päästy tutustumaan laajemmin Avoimet puutarhat-tapahtuman kautta.³²⁰

Kotimaan puutarhamatkailuala koostuu tyypillisesti pienistä kohteista, joten *tuotestamisen ja tiedotuksen lisäksi verkostoituminen* tai muu ryhmäytyminen ovat oleellisia tekijöitä matkailualan kehittämisessä. Puutarhamatkailutoiminta Suomessa on usein sivutoimista tai osa muuta yritystoimintaa mm. tuottavuusongelmien ja lyhyen matkailukauden vuoksi. Etenkään puistomatkailun edistäminen ei silti välttämättä tarvitse suuria lisäinvestointeja: puistoja rakennetaan tuottamaan hyvinvointia ja viihtyvyyttä paikallisille asukkaille ja samalla ne voivat palvella matkailijoitakin.³²¹

Tuottavuutta mahdollisesti lisäisi mm. pääsymaksukäytännön yleistyminen. Puutarhoja on ollut meillä toistaiseksi vaikea mieltää maksullisina kohteina esimerkiksi museoiden tapaan. Osittain tämä johtunee mm. julkisten puistojen vahvasta roolista virkistysalueina, osittain kyseessä lienee puutarhoja koskevan yleisen arvostuksen puute. Pääsymaksullisena kohteena asemansa ovat vakiinnuttaneet esimerkiksi **Eija's garden** Ruotsinpyhtäällä ja **Anjan puisto** Mikkelissä. Pääsymaksukäytäntö vahvistaisi puutarhamatkailun asemaa matkailutoimialana, lisäisi kiinnostusta yksityisten kohteiden avaamiseen yleisölle ja osaltaan ehkä nostaisi puutarhojen arvostustakin.³²²

³²⁰ Lassheikki 2012

³²¹ Halme 2005, 8.

³²² Vaikka puutarhoilla on itseisarvo (vrt. mm. Dewey ja esteettinen kokemus), ajallemme tyypillistä on arvottaa ilmiöitä niiden aloudellisen arvon perusteella. Pienikin pääsymaksu hyödyttäisi

Suomen ilmastolliset olosuhteet, kuten kasvukauden lyhyys nähdään meillä yleisesti suurimpana puutarhojen kehittämisen ja puutarhamatkailun kannattavuuden esteenä. Kotimaan puutarhat ovat sään vaihteluista ja kasvuvyöhykkeestä riippuen loistossaan huhti- ja syyskuun välillä, joten niitä on haasteellista nähdä ympärivuotisena mahdollisuutena. Radikaalisti muuttuva kulttuuriympäristö eli kasvuston ja puutarhan ilmeen muuttuminen kasvukauden kuluessa voi olla myös etu.³²³ Puutarha tarjoaa matkailijalle jatkuvasti uutta koettavaa. Puutarhamme ovat kiinnostavia myös niiden pohjoisen sijainnin, kestävien kasvikantojen ja villin luonnon läheisyyden leimaaman luonteen vuoksi.³²⁴

Lumi ja talviaktiviteetit voivat olla puutarhojen vetovoimatekijöitä samoin kuin luontomatkailussakin. The National Trustin kohteet järjestävät talvikaudella tapahtumia kaikkialla Britanniassa.

Malleny Garden Skotlannissa on kiinnostava vierailukohde myös kesäsesongin ulkopuolella. Puutarhan estetiikka on syksyllä pelistettyä. Vierailija voi tutustua puutarhaan omassa rauhassa ja pääsymaksukin maksetaan omatoimisesti sisäänkäynnin luona olevaan lukittuun postilaatikkoon.

Pohjois-Englannin Northumberlandissa sijaitsevassa **Alnwickin** puutarhassa taas järjestetään läpi vuoden vuodenaikoihin liittyvää toimintaa ja tapahtumia: Keväällä lapsiperheitä houkutellessaan keijupuutarhalla ja syksyisin kaiverretaan kurpitsoja.

niin kohteiden kannattavuutta kuin koko alan uskottavuutta. Kotimaisten puutarhakohteiden pääsymaksut vaihtelevat tutkimuksen tekemisen aikana tyypillisesti 0-14 euron välillä. (Kirjoittajan empiirinen kokemus).

³²³ Benfield 2013, 17.

³²⁴ Halme 2005, 95. *Kaupunkimaiset kulttuuriympäristöt* –projekti.

Joulukuussa järjestetään joulumarkkinat, juonellinen talviseikkailu, tonttujen lyhytyöpaja, lyhtykulkue, lasten joulujuhla, juhlavalaisu ja uuden vuoden perhetapahtuma.³²⁵ Myös Suomen kohteissa on kasvukauden ulkopuolisia tapahtumia, jotka pidentävät matkailukautta. Esimerkiksi Mikkelipuiston kevät- ja syystapahtumissa on monipuolista paikallista ohjelmaa ja lähituottajia. Annalan puutarhassa taas järjestetään mm. kekrijuhla ja joulutori.

Kohteiden saavutettavuudesta

Jotta tuotteella olisi arvoa asiakkaalle, sen tulee olla helposti saavutettavissa.³²⁶ Pitkien välimatkojen ja harvojen puutarhakohteiden maassa, kuten Suomessa korostuvat etenkin *liikkumisen* mahdollistavan infrastruktuurin sekä kohteesta etukäteen saatavan *informaation* merkitys. Samoin kuin kohteisiin on päästävä suhteellisen helposti, niistä on myös oltava saatavilla tietoa jo matkan suunnitteluvaiheessa.³²⁷

Bourton House Garden on tuntemattomampi, mutta poikkeamisen arvoinen puutarhakohte. Saavutettavuutensa vuoksi (mm. sijainti Hidcote Manorin lähellä, selkeät opasteet, nettisivu ja näkyvyys sähköisissä karttasovelluksissa) siellä on helppo vieraillla.

³²⁵ The Alnwick Garden 2016. Puutarha ei ole avoinna päivittäin koko vuotta (suljettuna marraskuusta maaliskuun alkuun), mutta talvikauden tapahtumien ja tilausmyynnin johdosta sen matkailukausi kestää koko vuoden.

³²⁶ Työ- ja elinkeinoministeriö 2010, 4.

³²⁷ Rantakokko 2013, 24. Viittaa Kotler, Bowen & Makens, 2010. Tuotteen saavutettavuutta voivat rajoittaa esim. kohteen vaihtelevat aukioloajat tai tiedon puute.

Saavutettavuuden kannalta on oleellista, että tieto kohteen aukiolosta ja palveluista on ajantasaista ja luotettavaa sekä sisällöltään houkuttelevuuden lisäksi riittävän informatiivista. Etenkin sähköinen viestintä erilaisine sovelluksineen lisää kohteen mahdollisuuksia näkyä ja informoida matkailijaa.

Vain profiloitumalla kansainvälisesti puutarhamatkailumaana luodaan edellytyksiä puutarhamatkailualan kasvulle. Kattava kansallinen *puutarhamatkailuportaali* kieliversioineen nostaisi Suomen puutarhamatkailun tunnettuutta, lisäisi toimialan liiketoiminnallisia mahdollisuuksia ja antaisi puutarhakulttuurille nostetta. Kotimaan puutarhamatkailusivusto olisi luontevaa luoda esimerkiksi eurooppalaisten elinkeino- tai matkailunkehittämishankkeiden yhteydessä vaikkapa Puutarhaliiton Avoimet puutarhat -sivustoa kehittämällä. Hyvänä mallina toimisi mm. The National Trustin sivusto. Luontevia yhteistyökumppaneita voisivat olla mm. kansalliset elinkeinon- ja matkailunedistämisorganisaatiot sekä Puutarhaliitto alan asiantuntijana. Myös Puutarhaliiton ja Svensk Trädgård Riksförbundetin yhteistyömahdollisuudet voisivat olla hedelmällisiä pohtia. Esimerkiksi ”Scandinavian Gardens” -brändi saattaisi kiinnostaa maailmanlaajuisestikin.

Kansainvälisen tunnettuuden kasvattamiseksi Suomen puutarhamatkailuportaali olisikin syytä linkittää tehokkaasti sekä kotimaisiin että ulkomaisiin matkailupalveluihin. Luonnollisesti edellä esitetyn kaltaiset toimenpiteet vaatisivat kansallisten matkailulinjausten tarkistamista etenkin aiemmin erityismatkailuina nähtyjen matkailuintressien osalta.

Tieopasteet antavat matkailijalle tärkeää informaatiota ja parhaimmillaan houkuttelevat impulsiiviselle vierailulle. Liikenne- ja viestintävaliokunta on hyväksynyt toukokuussa 2016 mietinnön maantielain ja ratalain muuttamisesta. Mainonta ja ilmoittelu ovat uuden lain mukaan ilmoituksenvaraisia, kun ne tähän saakka se ovat olleet luvanvaraista.³²⁸ Matkailun asiakaspalautteiden perusteella aiemmat luvanvaraiset opasteet eivät ole tarjonneet riittävää informaatiota kohteista.³²⁹

³²⁸ Eduskunta 2016

³²⁹ Empiirinen kokemus yrittäjänä ja asiakaspalautte vuosina 2001-2016.. Käytetyissä virallisissa

Tieopastuksen uusi linjaus tulee olemaan matkailuelinkeinolle myönteinen uudistus. Tieopasteissa olisi toki jatkossakin käytännöllistä olla yhtenäinen tapa ilmaista oleelliset tiedot kohteista.

Kuinka sitten ilmaista selkeästi puutarhakohteen luonnetta, kun puutarhamatkat suuntautuvat niin taimimyymälöihin, kotipuutarhoihin kuin kartanoihin? Kuten aiemmin on käynyt ilmi, suomen kielessäkään ei ole selkeää puutarhakohteita kuvaavaa termistöä.

Luokittelusta

Puutarhakohteiden profilointi selkeän ja informatiivisen luokittelun avulla antaisi kuvan järjestäytyneestä toimialasta, puutarhojemme ainutlaatuisuudesta ja puutarhamatkalumme monimuotoisuudesta. Uskottavuuden myötä tunnettuus ja kiinnostavuus lisääntyisivät myös kansainvälisesti. Luokittelulla saattaisi olla merkitystä myös kohteiden omassa kehittämistyössä: Pappilapuutarhan olisi luontevaa keskittyä korostamaan pappilapuutarhoille olennaisia piirteitä tai kasvilajikkeita. Vierailijan näkökulmasta luokittelu helpottaisi halutun tyyppisen kohteen löytämistä.

Puutarhojen luokittelutapoja on monia.³³⁰ CultTour-projekti jaotteli puutarhamaiset ympäristöt puistoihin ja puutarhoihin, muihin julkisiin ympäristöihin, tuotantopuutarhoihin, keräily- ja näyttely-ympäristöihin, henkisiin ympäristöihin ja kulttuurimaisemiin.³³¹ Richard Benfieldin mukaan luokittelu on hankalaa sekä puutarhojen moninaisuuden että erilaisten roolien vuoksi.³³² Hän sivuaa puutarhakohteiden saavutettavuutta, mutta ei näe luokittelua erityisen merkittävänä tekijänä vaan ennemminkin luokittelee kohteita vain tutkimustarkoituksissa.³³³ NGS luokittelee puutarhojaan niiden ominaispiirteitä tyyppittelemällä ja saatavuuteen kiinnitetään

symboleissa on puutteita, eikä opasteisiin ole ollut mahdollista lisätä kaikkea oleellista tietoa kuten aukioloaikoja.

³³⁰ Mm. Benfield 2013, 13-15, 18 ja 58-78.

³³¹ European Union & South East Europe 2012.

³³² Mm. Benfield 2013, 11 ja 104.

³³³ Benfield 2013, 58-78.

huomiota vain mainitsemalla kohteiden aukiolopäivät ja mahdollinen ennakkovarausten tarve.³³⁴ USA ja Englannin puutarhamatkailu on laajemmin tunnettua ja harjoitettua kuin meillä, eikä etenkään Britanniassa saavutettavuus ehkä vaadikaan suurempaa huomiota.

Palvelu- ja matkailijakeskeisen ajattelun kannalta katsottuna kohteen saavutettavuus on sen keskeisimpiä tekijöitä, joten jaan kotimaan puutarhakohteet julkisiin, puolijulkisiin ja yksityisiin kohteisiin.

*Julkisia puutarhakohteita*³³⁵ ovat pääosin ne puistot ja puutarhat, joihin pääsee kaikkina vuodenaikoina suurimman osan vuotta, kuten Kotkan **Sapokka** ja Porin **Hanhipuisto**. Julkiset kohteet ovat joko julkisin tai yksityisin varoin ylläpidettyjä. Osaan, kuten kasvitieteellisiin puutarhoihin peritään pääsymaksu, mutta suurin osa, kuten **Mikkelipuisto** ovat pääsymaksuttomia. Toiset kohteet, kuten **Kaisaniemen kasvitieteellinen puutarha** jakavat toimintansa kesä- ja talvikauteen. Talvikaudella aukioloajat ovat hieman suppeammat.

Puolijulkisia ovat ne puutarhakohteet, joihin on mahdollista tutustua vain tiettyinä aikoina. Puutarhamatkailutoiminta on joko sivu- tai päätoimista yritystoimintaa tai sitten sitä harjoitetaan omaksi iloksi. Kohteet määrittelevät itse pääsymaksunsa ja aukioloaikansa, joka on enemmän kuin yksittäisiä päiviä.³³⁶ Aukioloajat ovat julkisesti nähtävillä esimerkiksi kohteiden omilla sivuilla. Puolijulkisia puutarhoja ovat esimerkiksi **Westersin puutarha** Kemiössä, **Anjan puisto** Mikkelissä ja **Urajärven kartano** Asikkalassa.

Yksityisillä puutarhakohteilla tarkoitan tässä niitä vierailijoita tai vierailijaryhmiä vastaanottavia kohteita, joihin pääsee tutustumaan varaamalla käynnin ennakolta. Varaaminen vaatii henkilökohtaisen yhteydenoton kohteen omistajaan tai muuhun

³³⁴ The National Gardens Sceme 2016.

³³⁵ *Suomen 100, puistot ja puutarhat* mainitsee lähes kaikkien esittelemiensä puutarhojen olevan julkisia, mutta joihinkin olevan pääsymaksun. Tässä yhteydessä tarkoitan *julkisuudella* mahdollisuutta vierailla puutarhakohteessa, en maksuttomuutta.

³³⁶ Haluaisin tässä erottaa satunnaisemmin avoinna olevat kohteet ammattimaisemmin toimivista. Yli kuukauden vuodessa avoinna olevat kohteet ovat yleensä yrityksiä ja vähemmän aikaa avoinna olevat enemmänkin omaksi ilokseen toimivia harrastajia.

matkailutoimijaan. Tähän luokkaan luen suurelta osalta myös Puutarhaliiton *Avoimet Puutarhat-tapahtumaan* osallistuvat yksityispihat. Vaikka tapahtuman kohteet ilmoitetaan julkisesti ja ne ovat saavutettavissa ilman varausta, ne ovat avoimina vain tapahtumapäivänä tai joitakin päiviä vuodessa. Yksityiset puutarhakohteet ovat pääasiassa harrastajapihoja,³³⁷ joihin vertaisryhmät löytävät tiensä kuulopuheiden tai sidosryhmien kautta.³³⁸

Saavutettavuuden mukainen luokittelu palvelee ehkä enemmän matkailun ja sen kehittämisen toimijoita kuin matkailijoita. Lisäksi tarvitaan mahdollisesti tarkempaa kuvailua puutarhojen olemuksesta ja luonteesta, kuten esimerkiksi kolmannessa luvussa esittämäni puutarhahistoriasta nouseva puutarhojen tyypittely. Matkailija saa oleellista tietoa Mikkelin **Kenkäverosta**, jos kuvailu ”puutarha” tai ”puutarhakohde” korvataan ilmaisuilla ”julkinen puutarhakohde, pappilapuutarha”. **Mustilan Arboretum** voisi olla ”julkinen puutarhakohde, puulajipuisto”, Leivonmäen **Tommolan tila** ”puolijulkinen puutarhakohde, taimitarha” ja Mikkelin **Anjan puisto** ”yksityinen puutarha, kasvilajipuisto”.

5.3 Vierailijan näkökulma

Matkailussa on kyse ennen kaikkea kokemusten hakemisesta ja saamisesta. Onnistunut matka koostuu hyvistä kokemuksista, jotka ovat kehollisia, aistillisia ja tunnereaktioita. Matkailun kontekstissa puutarhan houkuttelevuus yhdessä matkailijan muiden intressien, kuten tarpeiden ja halujen kanssa ratkaisee matkalle lähtemispäätöksen.

³³⁷ Vrt. esim. Benfield 2013, 60-61. Benfield käsittelee yksityisistä puutarhakohteista vain hyväntekeväisyystarkoituksissa avoinna olevia tai esimerkiksi puutarhayhdistyksille rahoitusta kerääviä puutarhoja.

³³⁸ Benfield 2013, 12. Benfieldin mukaan juuri puutarhayhteisö (*gardening community*) on puutarhoihin, puutarhanhoitoon ja puutarhamatkailuun merkittävästi vaikuttava tekijä. Yhteisön sisäisinä sidosryhminä hän näkee tiettyihin lajeihin keskittyvät ja paikalliset puutarhakerhot, -seurat sekä -yhdistykset ja ulkoisina sidosryhminä kansallisen tason puutarhajärjestöt ja -liitot.

Monet puutarhakohteet profiloivat toimintaansa erilaisiin osa-alueisiin kohden-
taakseen markkinointia, mutta profiloinnilla on merkitystä matkailijallekin mm.
vierailun suunnittelun ja puutarhaan kohdistettujen odotusten näkökulmasta.
Blenheimin palatsin juhlava ilotulitus tai sen marjakuusinen labyrintti houkuttavat
matkalle ja luovat mielikuvia mahdollisista tulevista elämyksistä.

Matkailijälähtöistä puutarhavierailukokemusta voidaan lähestyä esimerkiksi koke-
misen, tekemisen ja osallisuuden näkökulmista. Toimintojen suhde toisiinsa ja nii-
den elementit vaihtelevat eri kohteissa, mutta kun ne kaikki ovat läsnä ja aidosti
sidoksissa paikan henkeen, puutarhoista jää elämyksiä.

Kokeminen

Pääasiallinen puutarhavierailun syy on nautinnon ja esteettisen kokemuksen tarve.
Matkailijan kokemukseen vaikuttavat paikan henki ja puutarhan luonne, kuten
puutarhatyyppi, kasvivalinnat, yleisilme ja tunnelmat. Luomalla esteettisiä ja per-
soonallisia puutarhakohteita aikaan saadaan positiivisia kokemuksia. Rauhallinen
ja kiireetön ilmapiiri antaa tilaa harhailla, haistella ja hypistellä puutarhaa, sekä ko-
kea sen tunnelmaa. Puutarhoissa puhutaan hiljaa, pyöritään ympäri ja kurkistel-
laan kulmien taakse. Henkilökunta on siellä missä pitääkin – lippuluukulla, kahvi-
lassa ja myymälässä - lähellä, mutta kaukana. Puutarhan pohjapiirroksen kanssa on
helppo tutkia kohdetta kaikessa rauhassa. Sateen yllättäessä lainattavia sateenvar-
joja löytyy läheltä.

Puutarhasuunnittelun lisäksi matkailutoimintojen suunnittelu ansaitsee huomiota.
Merkityksellisiä ovat kysymykset, kuten milloin puutarha on avoinna, miten infor-
maatio saavuttaessa on järjestetty, kuinka kulkureitit on merkitty, syntykö puutar-
haan kapeikkoja vai onko siellä helppo liikkua. Sillä miten asiat tehdään, on merki-
tystä: Vierailijan kulun voi estää kieltomerkein tai ohuella merkkinarulla.

Vierailukokemusta tukevat erilaiset opasteet ja opastukset. Teemalliset kierrokset, vuorovaikutus suunnittelijoiden, omistajien tai puutarhureiden kanssa³³⁹ tai yksinkertaisimmillaan kasvien nimilaput antavat tilaisuuden oppimiseen. Puutarhan ja luonnon kokemiseen avautuu uusia ja moniaistisia reittejä myös yllättävillä tavoilla mm. taidekasvatuksen keinoin. Lisätyn todellisuuden sovellukset herättävät historian henkiin ja syventävät vierailukokemusta. Pokestop tuottaa teinille iloa ja saa hänet kävelemään puutarhan kauimpaankin kolkkaan. Samalla hän tuntee aurinگون ja varjon vaihtelun ihollaan, sekä istahtaa jättimäisen kuusen varjoon sametinpehmeälle nurmelle.

Tekeminen

Puutarhakokemusta syventää mahdollisuus tehdä jotain. Tapahtumat, teemapäivät, kurssit ja työpajat ovat suosittuja oheistoimintoja etenkin Britannian puutarhakohteissa. Mm. **The Great Dixter** järjestää puutarhaan liittyvää koulutusta ja kursseja, sekä mm. teeiltoja NGS:n hyväksi. **The Eden Projectin** trooppisiin kasvihuoneisiin pääsee tutustumaan puiden latvojen korkeudelta joko huimaa kävelyreittiä pitkin tai ”lentäen” köysiradalla. **Hidcote Manorissa** lapset etsivät lepakko-pönttöjä ja ratkovat tehtäviä. **Alnwick Gardenissa** voi vetää perheen pienintä kärkyssä ja saada vuorovaikutteisen suihkulähteen ruiskauttamaan vesisuihkun. Maa- lauspäivä **Givernyssa** on monelle unelmien täyttymys.

Richard Benfieldin mukaan USA:ssa ostoksien tekeminen on toiseksi suosituin matkailuaktiviteetti.³⁴⁰ Amerikan suurimmat puutarhat saavat jopa neljänneksen tu-loistaan vähittäismyyntipisteistään.³⁴¹ Britannian puutarhakohteissa etenkin tai-

³³⁹ Benfield 2013, 181. Britanniassa tietyn suunnittelijan puutarhan näkeminen on vahva motiivi vierailulle lähtemiseen. Myös omistajien henkilökohtainen tapaaminen voi olla matkan syy.

³⁴⁰ Benfield 2013, 62. US Travel Association (2012): Suosituin matkailuaktiviteetti on ystävien tai sukulaisten tapaaminen. Ostoksia harjoittaa 34% ja ulkoiluaktiviteetteja 17% matkustajista.

³⁴¹ Benfield 2013, 63. Suurimmilla puutarhoilla on yli miljoonan dollarin vuosibudjetti, sekä taimi- ja matkamuistomyymälä.

mistot (*nurseries*) ovat tavallisia: Kotiin viemiseksi voi ostaa oman palansa puutarhaa myös **Sissinghurstista**.³⁴² Ostosten tekemisen merkityksellisyydessä on epäilemättä kulttuurieroja, mutta pieni tuliainen palauttaa mieleen koetun ilon ja elämyksen.

Puutarhamatkailijat matkustavat myös taimitarhoille, etenkin kun ne ylläpitävät taimivalikoimaa esitteleviä näytetarhoja. Suomessa tällaisia kohteita ovat esimerkiksi **Pionien koti** Taivassalossa, **Taimimoisio** Porissa ja **Tommolan tila** Leivonmäellä. Tekeminen rajoittuu taimitarhoillakin pääasiassa ostamiseen, mutta mallitutukset ja hankitut taimet innostavat omassa puutarhassa työskentelyyn.

Alnwickin puutarhan puumaja toimii etenkin perhejuhlien näyttämönä. Se houkuttaa vierailulle erityisesti lapsiperheitä.

Useimmissa puutarhakohteissa palvelee kahvila tai ravintola. Esimerkiksi **Alnwickin** puumajassa järjestetään juhla- ja kokoustilaisuuksia. Linnan puistoon voi tehdä eväsretken.³⁴³ Suomessa myymälät ja kahvilat mielletään enemmän lisäpalveluksi kuin varsinaiseksi tekemiseksi, vaikka ne tuottavat parhaimmillaan aistimuksia ja muistoja kuten puutarhakin. Muita aktiviteetteja puutarhakohteissa voisivat olla esimerkiksi puutarhamarjojen poiminta, ohjattu tai ohjeistettu valokuvaaminen tai vaikkapa puutarhajooga.

³⁴² The National Trust 2016. Sissinghurstin puutarhassa kasvatettiin puutarhan ja taimimyymän tarpeisiin vuonna 2014 arviolta 25 000 kasvia.

³⁴³ Puistossa on pöytäryhmiä retkeläisiä varten ja eväskorinkin voi täyttää paikan päällä.

Osallistuminen

Puutarhanhoito rauhoittaa ja antaa mahdollisuuden osallistua ympäröivään luontoon, mutta on perusluonteeltaan myös yhteisöllistä. Kokemuksia vaihdetaan ja kokeneet puutarhurit neuvovat aloittelijoita.³⁴⁴ Ammattilaiset ja harrastajat kohtaavat puutarhojen lisäksi esimerkiksi erilaisissa yhdistyksissä tai sosiaalisessa mediassa: Instagramissa vaihdetaan kuulumisia säästä, ja kulloinkin kukkivista aarteista ympäri maailmaa asuvien puutarhaystävien kanssa. Yhteisöllisyys ilmenee myös mm. siementen ja taimien vaihtamisena tai kimppatilauksina.

Britanniassa kouluviljelmät ja yhteisöpuutarhat ovat yleistyneet. Suomessakin kaupunkiviljely, siirtolapuutarhat ja aarimaat kasvattavat edelleen suosiotaan. Etenkin hyötyviljelijöitä kiinnostaa monesti yhdessä tekeminen ja yhteisöllisyys. Suomesakin lasten viljelykoulut tai kaupunginosaprojektit jatkaisivat mm. koulupuutarhojen opetus- ja kansanvalistusperinteitä. Kun tuntee mullan sormissaan, todistaa kasvun ihmettä siemenestä taimeksi, huolehtii elävästä ja kasvavasta oliosta ja karkottaa kirvoja sen lehdiltä, syntyy pitkäikäinen suhde, jolla on merkitystä.

Kuten jo aiemmin on tullut esille, Britanniassa hyväntekeväisyystyöllä on puutarhojen yhteydessä pitkät perinteet. Yksityishenkilöt työskentelevät puutarhakohteiden hyväksi ja puutarhakohteet yhteisöjen hyväksi monin tavoin. Puutarhakohteet osallistuvat tai järjestävät erilaisia yleishyödyllisiä hankkeita mm. vanhusten yksinäisyyden lieventämiseen ja lasten viljelytaitoihin liittyen, keräävät varoja paikallisiin hyväntekeväisyyskohteisiin tai lahjoittavat apurahoja ja stipendejä koululaisille.

Mm. National trustin ja NGS:n toimintaa järjestetään pitkälti vapaaehtoisten tuella. Monet ikäryhmät, mutta etenkin eläkeläiset saavat toimintaan osallistumi-

³⁴⁴ Benfield 2013, Preface viii. Puutarhamatkailutoimijat kuten Eden Project näkevät tiedon jakamisen tärkeänä.

sesta elämänsisältöä ja virkistystä. Jäseneksi voi liittyä myös osallistumatta käytännön työhön.³⁴⁵ NT:lla on yli 4.5 miljoonaa jäsentä ja 62,000 vapaaehtoista. Vuosittain NT:n kohteissa vierailee 20 miljoonaa maksavaa asiakasta. Kaikki he osallistuvat omalla panoksellaan kulttuuriperinnön suojelemiseen ja sen elävänä pitämiseen.³⁴⁶

³⁴⁵ National Trust tarjoaa henkilö-, pariskunta, perhe-, eläkelis- ja elinikäistä jäsenyyttä. Internetsivuston kautta liittyminen on helppoa ja vastineeksi saa mm. ilmaisen sisäänpääsyn kaikkiin kohteisiin, sekä kolmesti vuodessa ilmestyvän lehden.

³⁴⁶ The National Trust 2016

6 YHTEENVETO

Puutarha avautuu tutkimuksessani matkailun näkökulmasta kulttuuriympäristön osana ja toiminnallisena kokemuksena. Harrastamme puutarhanhoitoa ja matkustamme puutarhakohteisiin pääasiassa elämysten, puutarhan merkitykselliseksi kokemisen tai muun tekemisen tuottaman tyydytyksen vuoksi. Kehollisen ja moniaistisen vuorovaikutuksen kautta olemme ja koemme olevamme osa luontoa.

Richard Benfield näkee puutarhoilla olevan matkailun kontekstissa kuusi pääasiallista roolia: Opettaminen, säilyttäminen ja tutkiminen, sekä taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen tehtävä.³⁴⁷ Matkailun merkitys puutarhan kontekstissa näytetään erityisen merkittävänä kulttuuriympäristöjen kautta: matkailu tukee kulttuuriperinteen säilymistä ja muovaa kulttuuriympäristöjä.³⁴⁸ Puutarhatutkimuksen lisäksi kotimaisen puutarhamatkailun edistäminen tukee puutarhakulttuurimme kehittymistä.

Puutarhamme ovat kehittyneet muiden puutarhojen mallien perusteella, joten myös puutarhamatkailumme kehittynee mallien kautta. On olennaista löytää omaan puutarhakulttuuriimme soveltuvia malleja ja käytänteitä, jotka tukevat kulttuuriperinnön säilymistä ja monimuotoisuutta.³⁴⁹

Suomen puutarhojen moninaisuus on rikkaus matkailun kontekstissakin, kun puutarhakohteet ovat matkailijan saavutettavissa. Kansalliset matkailuelinkeinon edistämistoimenpiteet, verkostoituminen ja selkeä tiedotus nostavat puutarhojen ja puutarhamatkailun tunnettuutta niin kotimaassa kuin kansainvälisestikin.

³⁴⁷ Benfield 2013, 104. Ensimmäiset kolme ovat Botanic Gardens Conservation Internationalin listaamia, jälkimmäiset Benfieldin johtopäätöksiä.

³⁴⁸ The Royal Horticultural Society 2016. Esimerkiksi Britannian Royal Horticultural Society järjestää vuosittain merkittäviä suunnittelijoita ja uusia puutarhatrendejä esitteleviä puutarhatapahtumia, kuten Chelsea Flower Show, jossa vieraillee vuosittain n. 157000 kävijää. CFS on merkittävä mieltymysten muovaaja, keskustelujen herättäjä ja puutarhakulttuurin vaikuttaja.

³⁴⁹ Puutarhojen monimuotoisuutena näen eri kasvuvyöhykkeille ja eri puolille maata sijoittuneet, eri-ikäiset ja erityyppiset puutarhat.

Vaikka tässä tutkimuksessa etenen vallitsevien matkailun linjausten mukaan, niiden arvoperustat herättivät kysymyksiä. Esimerkiksi Suomen kulttuurimatkailun kehittämistoimien perustaksi määritelty kulttuurin *laaja* ymmärtämistapa³⁵⁰ suhtautuu kulttuuriin ilmiönä kovin pinnallisesti. Uusia näkemyksiä olisi hedelmällistä ammentaa esimerkiksi taiteentutkimuksesta. Myös kulttuuri- ja elämysmatkailun käsitteet ja niiden tarpeellisuus ovat nähdäkseni kyseenalaisia: Mikä matkailu ei ole kulttuurimatkailua? Millainen matkailu ei etsi elämyksiä?

Tutkimuksen tekemisestä

Tutkimus sai alkunsa pohdinnasta, millaista puutarhaa pidämme kauniina ja kiinnostavana, sekä ihmettelystä, millainen oikein on suomalainen puutarha. Tässä vaiheessa koen edelleen olevani matkalla kohti vastauksia. Näenkin tutkimukseni muodostuneen esiselvityksen kaltaiseksi kuvaukseksi siitä, kuinka puutarhan ja matkailun ilmiöt sekä niiden tutkimus sivuavat toisiaan merkityksellisesti.

Olen kartoittanut puutarhojen ja puutarhamatkailun elementtejä ja pohtinut niiden merkitystä puutarhakulttuurin ja puutarhamatkailun edistämiseen. Yksittäisiin elementteihin ei ole ollut mahdollista upota syvällisesti, vaan ennemminkin olen todennut niiden olemassaolon. Kuten on käynyt ilmi, puutarha ja -matkailu ovat moniulotteinen ja laaja tutkimuskenttä, josta tarvitaan lisää keskustelua.

Aineiston osalta suurimmaksi ongelmaksi muodostui kirjoitetun puutarhan tutkimuksen puute. Puutarhakulttuurimme sotien jälkeisestä kehityksestä ja nykytilasta oli tehtävä johtopäätöksiä tukeutuen hajalähteisiin ja muodostuneeseen omaan asiantuntemukseen.

Matkailun osuus tässä tutkimuksessa liittyy ajatukseen puutarhan tunnettuuden merkityksestä. Puutarhojen arvostus kasvaa vasta, kun on riittävästi ymmärrystä niiden historiasta ja nykytilasta, merkityksestä, sekä kansallisista ominaispiirteistä. Puutarhat ovat osa kulttuuriympäristöämme, joka ansaitsee tulla huomatuksi

³⁵⁰ Lehtimäki 2013, 4.

etenkin kulttuuriperintömme ja luontosuhteemme, sekä hyvinvointimme vuoksi. Oma tutkimukseni on puheenvuoro, jossa raapaisen tutkittavan ilmiön pintaa myöhempien keskustelujen toivossa.

Jatkokysymyksiä

Luonnollisestikin tutkimattomalta alueelta löytyy monia kiinnostavia tutkimuskohteita, joista olisi helppo innostua. Puutarhaan voisi upota. Jo tämän tutkimuksen aineistoa läpikäydessä heräsi lukuisia perustavaa laatua olevia kysymyksiä, joista olisi keskusteltava laajasti, kuten esimerkiksi Suomen puutarhojen kulttuuriperintö ja sen säilyminen, puutarhat arjen estetiikan paikkoina sekä puutarhojen asema ja luonne rakennettuna kulttuuriympäristönä. Matkailua taidekasvatuksena ja kulttuuriympäristökasvatuksena olisi kiinnostavaa pohtia syvemmin. Myös paneutuminen taidefilosofian näkemyksiin luonnon estetiikasta ja luontosuhteesta puutarhan näkökulmasta olisi kiinnostavaa: mm. John Dewey havainnollistaa usein ajatuksiin luontoon liittyvin esimerkein. Tutkijoita odottavat mm. 2000-luvun lopun puutarhainnostuksen vaikutus puutarhakulttuuriimme, sekä harrastajien puutarhat.

Puutarha on esteettisenä ympäristönä hedelmällinen kohde etenkin taiteen tutkimukselle ja kulttuuriympäristöntutkimukselle. Estetiikka on vahvasti läsnä matkailukokemuksessa, joten sen soisi liittyvän vahvemmin matkailun tutkimukseenkin. Keskeinen kysymys on, kuinka koemme ympäristömme ja olemme osa sitä. Puutarhaa, kuten kulttuuriympäristöä yleisemminkin, on luontevaa lähestyä monialaisen keskustelun kautta, kuten mm. Maunu Häyrynen toteaa.³⁵¹ Uskoakseni myös populaarimpi viestintä on merkityksellistä laajemman perspektiivin ja ymmärryksen, sekä arvostuksen kasvattamiseksi.

³⁵¹ Häyrynen 2001, 28.

LÄHTEET

INTERNETLÄHTEET JA –SIVUSTOT

- Alanen, A. 2007. *Elämystalous yhtä suuri Suomessa ja Ruotsissa*. Artikkelit. Tilastokeskus. Julkaistu myös *Tieto & trendit-lehdessä* 11/2007.
http://www.stat.fi/artikkelit/2007/art_2007-02-15_005.html (Viitattu 10.3.2016)
- Bauer-Krösbacher, C. & Payer, H. 2012. *Profiling the European Garden Heritage Tourist: Literature Review, Survey & Garden Expert Results*. Report. The CultTour Project. IMC Austria, South East Europe, European Union.
www.southeast-europe.net/document.cmt?id=868 (Viitattu 21.4.2016)
- Connell, J. 2004. *The purest of human pleasures: the characteristics and motivations of garden visitors in Great Britain*. Artikkelit. *Tourism Management* 25/2004. (Viitattu 25.5.2016)
- Connell, J. 2015. *Book Review Garden Tourism, R W Benfield*. Artikkelit.
<https://ore.exeter.ac.uk/repository/bitstream/handle/10871/17028/Garden%20Tourism%20Richard%20W%20Benfield.pdf?sequence=1> (Viitattu 2.5.2016)
- Cooper, D. E. 2006. *A Philosophy of Gardens*. E-kirja.
<http://search.ebscohost.com.ezproxy.jyu.fi/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=201165&site=ehost-live>
- Eduskunta. 2016. *Tienvarsimainonnan sekä tilapäisten ilmoitusten ohjeistus selkiytyy*. Tiedotteet. Eduskunta –sivusto. https://www.eduskunta.fi/FI/tiedotteet/Sivut/Tienvarsimainonta_liv_20160526.aspx (Viitattu 10.9.2016)
- Ek, A. 2011. Kulttuuriympäristökasvatuksen paikka: Brinkhallin kartano kokemuksellisenä kulttuuriperintökohteena. Opinnäytetyö. Jyväskylän yliopisto, Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos, Taidekasvatus.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201103141890>
- English Heritage. 2016. *Historic gardens*. English heritage –sivusto.
<http://www.english-heritage.org.uk/visit/places/historic-gardens> (Viitattu 18.5.2016)
- Euroopan komissio. 2010. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0352&from=FI> (Viitattu 24.4.2016)
- Euroopan komissio. 2014. *Matkailu*. Aluepolitiikka. Euroopan komission internet-sivusto. http://ec.europa.eu/regional_policy/fi/policy/themes/tourism/ (Viitattu 24.4.2016)

- Euroopan neuvosto. 2015. *Euroopan neuvoston puiteyleissopimus kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä*. Council of Europe Treaty Series - No. 199. <http://www.nba.fi/fi/File/2561/euroopan-neuvoston-puiteyleissopimus.pdf> ja <http://www.coe.int/fi/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/199> (Viitattu 30.3.2016)
- European Union & South East Europe. 2012. *Garden Tourism. Definitions, Concepts and Examples*. CultTour. MC University of Applied Sciences Krems. http://www.culttour.eu/fileadmin/user_upload/Current_Findings/20120708_Culttour_3.1_Methodology_short_final.pdf (Viitattu 21.4.2016)
- Halme, A-M, (toim) Rakennusperintöpäivien vuoden johtoryhmä. 2005. *Puistot ja puutarhat. Suomalainen puutarhaperinne*. http://www.rakennusperinto.fi/kulttuuriymparisto/rakennuksia_ja_ymparistoja/fi_FI/Puistot/ (Viitattu 12.3.2016)
- Heininen-Blomstedt, K. 2013. *Jälleenrakennuskauden tyyppitaloalue : Paikan merkitykset ja täydennysrakentaminen*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-8693-9> (Viitattu 20.3.2016)
- Holloway, J.C., Humphreys, C. & Davidson, R. 2009. (1983) *The Business of Tourism, eight edition*. Pearson Educated Limited. www.academia.edu/4794203/The_business_of_tourism (Viitattu 4.5.2016)
- Häyrynen, M. 2011. Puutarhataiteen seura. <http://www.gardenartsociety.fi/puutarhamatkailu.html> (Viitattu 25.3.2015)
- Karjula, A. 1998. Jyväskylän Seminaarin puutarha ja Seminaarinpuisto vuosina 1863-1934. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-1998775849> Viitattu 23.11.2015
- Kastinen, K. 2006. *Kuluttava matkailija ja kestävä kehitys – mahdollisuuksia vai mahdottomuuksia? Sosiologinen näkökulma matkailun kestävään kehitykseen*. Pro gradu –tutkielma. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos sosiologia, Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2006481> (Viitattu 7.4.2016)
- Kolbe, L. 2001. *Tietokirjaklassikko sivistyksestä ja luonnosta kiinnostuneille*. Tieteessä tapahtuu. <http://www.tieteessatapahtuu.fi/025/Kolbe.pdf>. (Viitattu 29.10.2015)
- Korhonen, L. 2007. *Matkailuyrityksen tuotekehitys – Case Puutarhakierros*. Opinäytetyö. Kajaanin ammattikorkeakoulu, Matkailu-, ravitsemis- ja talousala. Matkailun koulutusohjelma. <http://docplayer.fi/9850801-Laura-korhonen-matkailuyrityksen-tuotekehitys-case-puutarhakierros.html> (Viitattu 6.4.2016)
- Koskimies, T. 1997. *Ravintoa sielulle ja ruumiille: suomalainen pappilapuutarha*

1900-luvun alkupuoliskolla. Pro gradu-tutkielma. Etnologian laitos, Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-1997745206> (Viitattu 2.2.2016)

Kummala, P. 2012. *Ympäristöestetiikka*. Logos – ensyklopedia. Filosofia.fi – sivusto. <http://filosofia.fi/node/6164/> (Viitattu 2.4.2016)

Lassheikki, K. 2012. *Edellinen teemapäivä oli menestys*. Avoimet puutarha-portaali, Puutarhaliitto. <http://www.avoimetpuutarhat.fi/fin/tapahtumainfoa/ajankohtaista/index.php?2012-9-Edellinen-teemapaiva-oli-menestys&nid=46&ARC=1&KeepOpen=1>

Lehtimäki, M. 2012. *Eurooppalainen kulttuurimatkailun edistäminen ja Suomi – yhteisistä haasteista laajapohjaisiin ratkaisuihin*. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Matkailun edistämiskeskus. http://www.visitfinland.fi/wp-content/uploads/2013/04/CF-KULTTUURIMATKAILU_ML_20121.pdf?dl

Lehtimäki, M. 2013 *Kulttuurista särmää matkailun kehittämiseen*. Culture Finland. Opetus- ja kulttuuriministeriö, VisitFinland. http://www.visitfinland.fi/wp-content/uploads/2013/04/CF_KulttuuristaS%C3%A4rm%C3%A4MatkailunKehitt%C3%A4miseen_2013_ML1.pdf?dl

Loviisan avoimet puutarhat. 2016. *Loviisan avoimet puutarhat-sivusto*. <http://www.avoimetpuutarhatloviisa.com/> (Viitattu 27.5.2016)

Luonnontieteellinen keskusmuseo. 2013 *Kaisaniemen puutarhan historiaa*. Luomus -sivusto. <https://www.luomus.fi/fi/kaisaniemi/puutarhan-historiaa> (Viitattu 17.10.2016)

Matkailunedistämiskeskus, 2014. *Kulttuurimatkailun kehittämisstrategia 2014-2018*. <http://www.visitfinland.fi/wp-content/uploads/2014/03/Kulttuurimatkailun-kehitt%C3%A4misstrategia-2014-20183.pdf?dl> (Viitattu 12.4.2015)

Museovirasto. 2015. *Faron puiteyleissopimus*. Museoviraston www-sivusto. http://www.nba.fi/fi/ajankohtaista/kansainvalinen_toiminta/kansainvalisia_sopimuksia/faron-puiteyleissopimus (Viitattu 3.4.2016)

Museovirasto. 2016. *Kulttuuriympäristö*. Museoviraston internetsivusto. <http://www.nba.fi/fi/kulttuuriymparisto> (Viitattu 22.5.2016)

Opetus ja kulttuuriministeriö. 2008. *Kulttuurin matkailullinen tuotteistaminen. Esitys toimintaohjelmaksi 2009–2013*. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:34. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2008/liitteet/tr34.pdf_1924203533.pdf (Viitattu 4.3.2016)

- Opetus ja kulttuuriministeriö. 2013. *Matkailu ja kulttuurin syke. Kulttuurin matkailullinen tuotteistaminen -toimintaohjelman 2009–2013 loppuraportti*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013:6. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2013/liitteet/OKM6.pdf?lang=en> (Viitattu 7.3.2016)
- Opetus- ja kulttuuriministeriö & Ympäristöministeriö. 2014. Kulttuuriympäristöstrategia 2014-2020. <http://hdl.handle.net/10138/43197>
- Pesonen, H. 2007. *Venetsia: Kaupunki, joka on ikänsä kamppailut kuolemaa vastaan* -artikkeli. Tiede.fi -sivusto. http://www.tiede.fi/artikkeli/jutut/artikkelit/venetsia_kaupunki_joka_on_ikansa_kamppailut_kuole
- Porvoo tours. 2016. Ryhmämatkat. Porvoo tours –sivusto. <http://www.porvoo-tours.fi/fi/ryhm%C3%A4matkat-ryhm%C3%A4paketit/loviisan-kodit-ja-puutarhat> (Viitattu 28.5.2016)
- Putkonen, L., Käyhkö, S. & Salmela, U. 2011. *Härkätieltä skeittipuistoon - kulttuurin reitit ja rakennusperintö*. Ympäristöministeriö. <http://docplayer.fi/1004542-Kulttuurin-reitit-ja-rakennusperinto-kulturensvagar-och-byggnadsarv.html> Viitattu 30.3.2016
- Puutarhaliitto. 2016. *Avoimet puutarhat-sivusto*. <http://www.avoimetpuutarhat.fi/fin/etusivu/>
- Puutarhaliitto. 2016(B). *Avointen puutarhojen teemapäivä 19.8.2012*. <http://www.puutarhaliitto.fi/index.php?section=125>
- Puutarhaliitto. 2016(C). *Puutarhanumerot*. <http://www.puutarhaliitto.fi/index.php?section=60>
- Puutarhataiteen seura ry. 2011. <http://www.gardenartsociety.fi/puutarhamatkailu.html>.
- Rantakokko, E-M. 2013. *Marjasta viiniksi. Suomalainen viinimatkailutuote suomalaisten viinintuottajien kuvaamana*. Pro gradu. Matkailututkimus. Lapin yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-201308061238> (Viitattu 28.4.2016)
- Rosenlund. 2015. <http://www.rosenlund.fi/portal/> (Viitattu 20.11.2015)
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. *KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto* [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaristo [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. (Viitattu 16.5.2016)
- Saikkonen, L. *Ympäristökasvatus kuvataiteessa – sivusto*. <http://www10.edu.fi/kuvataide/>

- Seppänen, R. 2009. *Omalla pihalla - omavaraisviljelyä, tyyppimalleja ja ekoajattelua*. http://www.rakennusperinto.fi/kulttuuriymparisto/artikkelit/fi_FI/omakotipiha/ (Viitattu 15.3.2016)
- Sitra. 2014. Luonto hyvinvoinnin lähteenä - suomalainen Green Care. <https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/mtt/hankkeet/greencare/voimaa/greencare.pdf>.
- Suntola, S. & Matilainen, K. 2013. *Tarinoita luovasta taloudesta - Case Book*. Luova Suomi. Aalto yliopiston kauppakorkeakoulu, Pienyrityskeskus. Uni-grafia Oy, Helsinki. http://test-cif-15.pantheonsite.io/sites/default/files/CA-SEBOOK_tarinoita_luovasta_taloudesta_Netti98f0.pdf (Viitattu 2.5.2016)
- Suomen Siirtolapuutarhaliitto. 2016. *Liiton historiaa*. <http://www.siirtolapuutarhaliitto.fi/siirtolapuutarhaliitto/liiton-historia/> (Viitattu 15.3.2016)
- Svenska Besöksträdgårdar. *Svenska Besöksträdgårdar -sivusto*. <http://gardens.se/> (Viitattu 29.4.2016)
- Svensk Trädgård Riksförbundet. 2016. *Svensk Trädgård Riksförbundet-sivusto*. <http://www.tradgard.org/> (viitattu 29.4.2016)
- Swedish Society of Public Parks and Gardens. 2016. *Swedishgardens -sivusto*. <http://www.swedishgardens.se/> (Viitattu 29.4.2016)
- Sällskapet Trädgårdsamatörerna. 2013. *Sällskapet Trädgårdsamatörerna -sivusto*. <http://www.tradgardsamatorenerna.nu/> (Viitattu 29.4.2016)
- Tarssanen, S. (toim) 2009. *Elämystuottajan käsikirja*. LEO Lapin elämysteollisuuden, osaamiskeskus, Rovaniemi. [http://87.108.50.97/re-lis/REL_LIB.NSF/0/04BF71151EF96086C225763300257188/\\$FILE/elamystuottajan-kasikirja.pdf](http://87.108.50.97/re-lis/REL_LIB.NSF/0/04BF71151EF96086C225763300257188/$FILE/elamystuottajan-kasikirja.pdf) (Viitattu 13.4.2016)
- The Alnwick Garden 2016. *The Alnwick garden -sivusto*. www.thealnwickgarden.com (Viitattu 12.5.2016)
- The National Gardens Sceme. 2016. *NGS gardens open for charity -sivusto*. <http://www.ngs.org.uk/> (Viitattu 29.4.2016)
- The National Trust 2009. *Space to grow. Why people need gardens*. <http://www.nationaltrust.org.uk/cs/Satellite?blobcol=urldata&blobheader=application%2Fpdf&blobheadername1=Content-Disposition&blob>.
- The National Trust. 2015. *Who we are*. <http://www.nationaltrust.org.uk>. (Viitattu 4.4.2015)
- The National Trust. 2016. *Gardens and parks*. Days out, The National trust -sivusto. <http://www.nationaltrust.org.uk/gardens-and-parks> (Viitattu 19.5.2016)

- The Royal Horticultural Society. 2016. *Shows and Gardens*. The Royal Horticultural Society – sivusto. <https://www.rhs.org.uk/shows-events/rhs-chelsea-flower-show> (Viitattu 23.5.2016)
- Trädgårdsriket. 2016. *Trädgårdsriket-sivusto*. <http://www.tradgardsriket.se/> (Viitattu 4.9.2016)
- Työ- ja elinkeinoministeriö. 2010. *Suomen matkailustrategia 2020*. https://www.tem.fi/files/27141/Matkailustrategia_020610.pdf
- Työ- ja elinkeinoministeriö. 2015. *Matkailun merkitys Suomen kansantaloudelle*. Työ- ja elinkeinoministeriön www-sivu. https://www.tem.fi/yritykset/mat-kailu/matkailun_merkitys_suomen_kansantaloudelle (Viitattu 24.5.2016)
- Työ- ja elinkeinoministeriö. 2015(B). *Yhdessä enemmän - kasvua ja uudistumista Suomen matkailuun. Matkailun tiekartta 2015-2025*. https://www.tem.fi/files/41896/web_Matkailun_tiekartta_2015_2025_TEM.pdf (Viitattu 28.4.2016)
- Valtanen, A. 2008. *Onnistunut matkailuelämys*. Pro gradu. Liiketaloustiede. Turun kauppakoulu. <http://docplayer.fi/10729972-Onnistunut-matkailuelamys.html>
- Vanha Kilkkilä. 2012. *Vanha Kilkkilä-kotisivut*. Päivitetty 2016. <http://www.vanha-kilkkila.fi/> (Viitattu 14.4.2016)
- Viista, T. 2011. *Värit ja muodot puutarhassa*. Opinnäytetyö, HAMK. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/28419/Viista_Tuuli.pdf?sequence=1
- Visit Finland. 2015. *Kulttuurimatkailu*. Kulmat.fi-verkkopalvelu. Visit Finland. <http://www.kulmat.fi/tutkimustietoa/kulttuurimatkailu> (Viitattu 17.3.2016)
- Visit Finland. 2016. *Aitoja elämyksiä aidossa ympäristössä*. Matkailusilmä, Visit Finlandin asiakaslehti. Päivitetty 14.3.2016. (Viitattu 20.4.2016)
- Visit Finland. 2016(B). Visit Finland–sivusto. <http://www.visitfinland.fi/> (Viitattu 22.2.2016)
- Visit Mikkeli. 2016. Hurmaavat puutarhat- sivusto. <http://www.visitmikkeli.fi/hurmaavatpuutarhat> (Viitattu 12.2.2016)
- Visit Porvoo. 2016. *Puistojen ja puutarhojen Porvoo*. http://www.visitporvoo.fi/fi/elamysia/puistojen_ja_puutarhojen_porvoo (Viitattu 6.4.2016)
- Visit Sweden. 2016. *VisitSweden-sivusto*. <http://finland.visitsweden.com/> (Viitattu 29.4.2016)

Von Bonsdorff, P 2005. *Agriculture, Aesthetic Appreciation and the Worlds of Nature* <http://www.contempaesthetics.org/newvolume/pages/article.php?articleID=325> (Viitattu 10.3.2016)

Ympäristöministeriö. 2015. *Kansalliset kaupunkipuistot turvaavat kaupungin luonto- ja maisema-arvoja*. http://www.ymparisto.fi/fi-fi/luonto/luonnon_monimuotoisuus/Luonnonsuojelualueet/Kansalliset_kaupunkipuistot (Viitattu 15.3.2016)

Ympäristöministeriö. 2016 *Kestävä kehitys*. Ympäristöministeriön www-sivusto. http://www.ymparisto.fi/fi-fi/Ymparisto/Kestava_kehitys. (Viitattu 2.4.2016)

KIRJALLISUUS

Benfield, R.W. 2013. *Garden tourism*. CABI Press, Abingdon, England.

Bearleant, A. 1992. *The aesthetics of environment*. Philadelphia: Temple University Press.

Dewey, J. 2005. *Art as Experience*. (1934) The Berkeley Publishing Group, USA.

Ertimo, L. (toim). 2013. *Suomen 100 Puistot ja puutarhat*. Karttakeskus.

Fredriksson, M. 2012 *Att skapa positiva kommersiella upplevelser i trädgårdsparken – förutsättningar för upplevelseskapande och användning av upplevelsemarknadsföring*. Kandidatarbete för trädgårdsingenjörer. Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap. Sveriges Lantbruksuniversitet.

Häyrynen, M. 2001. *Hortus Fennicus: Suomen puutarhataide*. Helsinki: Viherympäristöliitto.

Kalliovuo, K. 2010. *Puutarhamatkailu*. Pro gradu. Kulttuurituotannon ja maisemantutkimuksen koulutusohjelma Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksenlaitos. Turun yliopisto.

Koskimies, T. & Knuuttila, M. 2007 *Pappilan puutarhassa*. Helsinki: Arkki.

Reiners, I., Seppä, A. & Vuorinen, J. 2009. *Estetiikan klassikot Platonista Tolstoihin*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press. Lisäp. 2015.

Ruoff, E. 2001. *Vanhoja suomalaisia puutarhoja*. Helsinki: Otava. Lisäpainokset: 2. p. 2002.

The National Gardens Scheme. 2016(B). *Gardens to visit 2016*. ("The Yellow Book") Constable, London.

Verhelä, P. & Lackman, P. 2013. Matkailun ohjelmalvelut: matkailuelämyksen tuottaminen ja toteuttaminen. WSOY 2003.

MUUT LÄHTEET

Arto Nyberg 24.4.2016. Yle Tv1. Vieraana mm. professori Laura Kolbe, jota haastateltiin hotelli Kämpin historiaan ja julkaisuun liittyen.

Lassheikki, K. 2015. Sähköpostiviesti 14.2.2015 kirjoittajalle. Kirjoittajan hallussa.

Puutarhamatkailua sosiaalisessa mediassa 2016:

Turunen 2014. *Puutarhamatkailu Garden Travel Finland*-ryhmä Facebookissa. <https://www.facebook.com/groups/707141946042984/?ref=ts&fref=ts>

Albrecht 2011. *Puutarhamatkailu* – ryhmä Facebookissa <https://www.facebook.com/groups/206448499370982/?fref=ts>

1003 puutarhaa-blogi <https://1003puutarhamatkailublogia.wordpress.com/category/puutarhamatkailu-kotimaassa/> ja Facebook-sivu https://www.facebook.com/1003puutarhaa/about/?entry_point=page_nav_about_item&tab=page_info

Mäki-Petäjä, K. 2015. *Eletty ja esitetty ympäristö–kurssi*. Taiteiden tutkimuksen laitos, Jyväskylän yliopisto 2015. Kurssimateriaali ja kirjoittajan muistiinpanot kirjoittajan hallussa.

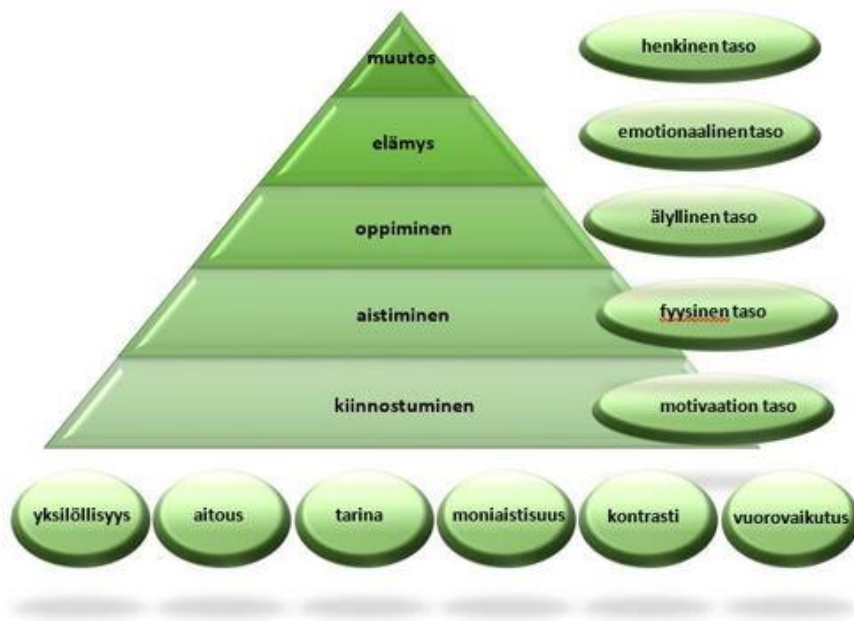
LIITE 1

Matkailukokemuksen luonne (*The Tourism Experience Realms Theory*)
Joseph Pinen ja James Gilmoren mukaan³⁵².

³⁵² Pine & Gilmore 1998. Tarssasen (2009) perusteella kuvallinen tulkinta kirjoittajan.

LIITE 2

Elämyskolmiomalli (Tarssanen ja Kylänen 2005)³⁵³.

³⁵³ Tarssanen 2009, 11. Muokattu Tarssanen ja Kylänen kaavion perusteella.